

binnen (ste) buiten

**Rechtswaarborgen voor
minderjarigen in detentie
doorgelicht**

Kinderrechtencommissariaat dossier

Hoe is het gesteld met de rechten van minderjarigen in de jeugdgevangenissen en de gemeenschapsinstellingen? Voldoen België en Vlaanderen aan de internationale regelgeving over de detentie van minderjarigen? Wat gebeurt er achter de muren? Hoe beleven de jongeren zelf hun vrijheidsberoving?

dossier detentie

Inhoud

Inleiding	6
Hoofdstuk 1 Definities en basisprincipes	11
1.1. Definities	12
1.2. Alleen als uiterste maatregel en zo kort mogelijk	13
1.3. Gericht op opvoeding en re-integratie	14
1.4. Recht op een menselijke en eerbiedwaardige behandeling	15
1.5. Kindspecificiteit	16
1.6. Belang van het kind	16
1.7. Non-discriminatie	17
1.8. Schadebeperking en normalisatie	17
1.9. Advies	18
Hoofdstuk 2 Administratie	19
2.1. Onthaal	20
2.2. Dossier en register	24
2.3. Overbrengen van en naar een instelling	27
2.4. Advies	28
Hoofdstuk 3 Infrastructuur en faciliteiten	31
3.1. Vormgeving, organisatie en faciliteiten	32
3.2. Lokalisatie	33
3.3. Soorten instellingen	33
3.4. Slaapvertrekken en beddengoed	36
3.5. Kleren en sanitair	37
3.6. Advies	38
Hoofdstuk 4 Omkadering en tijdsbesteding	41
4.1. Recht op zinvolle activiteiten	42
4.2. Observatie en oriëntatie	46
4.3. Pedagogische omkadering en onderwijs	48
4.4. Werk en beroepsopleiding	51
4.5. Re-integratie en voorbereiding vrijlating	52
4.6. Sport en vrije tijd	56
4.7. Advies	58

Inhoud

Hoofdstuk 5	Bezoekrecht en contact met ouders en buitenwereld	61
5.1.	Recht op contact	62
5.2.	Bezoekrecht	62
5.3.	Communicatiemiddelen	65
5.4.	Verlof	69
5.5.	Uitzonderingen	70
5.6.	Informatie van en aan verwanten	71
5.7.	Advies	72
Hoofdstuk 6	Rechtsbijstand	75
6.1.	Juridische bijstand	76
6.2.	Bijstand van een vertrouwenspersoon	79
6.3.	Advies	80
Hoofdstuk 7	Inspraak en klachtrecht	81
7.1.	Recht op vrije meningsuiting	82
7.2.	Klachtenprocedure	84
7.3.	Andere vormen van inspraak	86
7.4.	Advies	88
Hoofdstuk 8	Bescherming van de privacy	91
8.1.	Respect voor persoonlijke levenssfeer	92
8.2.	Verbod op identificatie	92
8.3.	Vertrouwelijkheid van het dossier	93
8.4.	Persoonlijke bezittingen	94
8.5.	Schrapping van naam	95
8.6.	Advies	95
Hoofdstuk 9	Omgang	97
9.1.	Waardigheid en integriteit	98
9.2.	Advies	100

Inhoud

Hoofdstuk 10	Orde-, dwang- en tuchtmaatregelen	103
10.1.	Dwang- en tuchtmaatregelen	104
10.2.	Afzondering met het oog op veiligheid en beveiliging	108
10.3.	Fouillering	116
10.4.	Advies	117
Hoofdstuk 11	Gezondheid	119
11.1.	Hygiëne	120
11.2.	Voeding en drank	121
11.3.	Medisch onderzoek bij aankomst	123
11.4.	Geneeskundige hulp	124
11.5.	Gezondheidsonderricht	128
11.6.	Advies	129
Hoofdstuk 12	Religie	131
12.1.	Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst	132
12.2.	Advies	133
Hoofdstuk 13	Bijzondere aandacht voor verschillende categorieën	135
13.1.	Jongens en meisjes	136
13.2.	Minder- en meerderjarigen	136
13.3.	Veroordeelden en niet-veroordeelden	137
13.4.	POS- en MOFjongeren	137
13.5.	Vreemdelingen en etnische minderheden	138
13.6.	Advies	139

Inhoud

Hoofdstuk 14	Inspectie, supervisie en monitoring	141
14.1.	Belang van regelmatige inspectie	142
14.2.	Advies	143
Hoofdstuk 15	Gebruikte bronnen en afkortingen	145
15.1.	Gebruikte afkortingen	146
15.2.	Gebruikte internationale standaarden	146
15.3.	Gebruikte nationale en regionale regelgeving	147

Inleiding

Harde aanpak. De laatste tijd lijkt het erop alsof voor ‘probleemjongeren’ alleen de harde aanpak mogelijk is. Maatschappelijk en politiek klinken steeds luidere pleidooien voor die harde benadering. Het beleid gaat ook in op de vermeende nood aan nog meer detentieplaatsen: in België steeg de gesloten capaciteit voor jongens in minder dan tien jaar tijd van pakweg 100 tot 450 plaatsen.

Verschillende argumenten moeten deze verharding rechtvaardigen. De stijgende jeugdcriminaliteit bijvoorbeeld. Of het groeiende onveiligheidsgevoel in de samenleving. ‘De jeugd’ zou zich straffeloos wanen. Tegelijk gaan steeds meer stemmen op om af te stappen van het idee van het jeugdbeschermingsrecht omdat dat te soft zou zijn voor de problemen in onze samenleving vandaag. Ook baadt de actuele discussie rond jeugddelinquentie sterk in een sfeer van moral panic. Als de media rapporteren over jeugddelinquentie, is de paniek meestal niet ver weg. De Kinderrechtencoalitie illustreert dat heel mooi in haar laatste Kinderrechtenforum over beeldvorming van jongeren.¹

De Morgen op zijn voorpagina

*“Leeftijd minderjarige delinquenten daalt, misdrijven worden steeds ernstiger”
“De nieuwe jeugdcrimineel: 14, Antwerps, gewelddadig”*

De Standaard op pagina 2

*“Criminaliteit in Antwerpen verjongt”
“Meer dan de helft van de handtassendieven in Antwerpen is minderjarig. Velen zijn niet ouder dan 13. Een op drie gewapende diefstallen gebeurt door een 15- of 16-jarige, vaak met een mes.”*

Gazet van Antwerpen op haar voorpagina

“Jeugdmisdrijven: 68% zonder gevolg”

Wat was er gebeurd? Op 23 en 24 maart 2009 organiseerde minister van Justitie De Clerck een congres over jeugddelinquentie. Op dat congres presenteerde het Nationaal Instituut voor Criminologie en Criminalistiek (NICC) de onderzoeksresultaten van zijn studie naar jeugddelinquentie. Het NICC kwam tot deze conclusie:

“Nationaal gezien is de criminaliteit van minderjarigen de voorbije 40 jaar niet gestegen. De leeftijd van de criminele boefjes daalt de jongste jaren ook niet. Van alle misdrijven die de Belgische jeugdparketten binnenkrijgen, wordt 68% geseponeerd en 24% naar de jeugdrechter gestuurd. Antwerpen is echt een buitenbeentje in de aanpak van criminele jongeren, wiens criminaliteit ook anders evolueert.”

Is de roep om een harde aanpak van jeugddelinquentie nieuw? Helemaal niet. In de maatschappelijke en politieke discussies van vroeger en nu duikt telkens opnieuw hetzelfde spanningsveld op: Kijken we naar ‘problematische’ kinderen en jongeren als kinderen die verantwoordelijk zijn voor hun eigen ‘problematisch’ gedrag en dus mini-volwassen criminelen zijn? Of zien we ze als kinderen in gevaar en laten we ruimte voor opvoeding en nieuwe kansen?

¹ Kinderrechtencoalitie (2009), *Kinderrechtenforum 6, Beeldvorming over kinderen en jongeren*. Druk in de Weer, Gent, pag. 8.

Tot begin 19e eeuw had in België de eerste visie de bovenhand. Minderjarige delinquenten werden samen opgesloten met volwassenen. Vanaf 1844 begon de Belgische overheid zich uitdrukkelijker te buigen over de opsluiting van minderjarige delinquenten. In 1844 opent de jeugdgevangenis van Saint-Hubert haar deuren. Deze jongensgevangenis werd opgericht uit onvrede met de opsluiting van minderjarigen in dezelfde gevangenissen als volwassenen. De instelling richtte zich op criminele en gevaarlijke kinderen met te weinig discipline en die dus heropgevoed moesten worden.² De jongeren werden opgedeeld in verschillende families, met elk een chef de famille. Elke 'familie' kreeg een paviljoen waarin ze samen leefden en werkten.

De strafinrichting van Saint-Hubert was al snel overbevolkt door de crisis op het eind van de jaren 1840. Op 8 maart 1849 richtte Edouard Ducpétiaux (1804-1868) de eerste 'hervormingsschool' op in Ruiselede. Op 28 maart 1852 kwam er ook zo'n hervormingsschool voor meisjes in Beernem.³ Het streven was om de jongeren hun hele opvoeding te laten overdoen door ze af te zonderen in de heropvoedingsschool. Omdat die volledige heropvoeding een proces van lange adem was, legde de rechter al gauw lange straftermijnen op. De penitentiaire instellingen kregen zo een dubbele functie: ze waren tegelijk een correctiehuis en een maison d'éducation.⁴

Typerend voor het veranderend maatschappelijk en politiek discours van de tweede helft van de 19e eeuw over minderjarige delinquenten was een steeds uitdrukkelijker pedagogiseringsbeweging.⁵ Er kwam meer accent op opvoeding en heropvoeding, waardoor de vroegere gevangenissen scholen werden en de gevangenen leerlingen. Kinderen en jongeren werden niet meer alleen gezien als potentiële delinquenten, maar ook als kinderen in gevaar. De snel veranderende namen van de instellingen illustreren mooi die verschuiving in aandacht. De instelling in Saint-Hubert heette van 1844 tot 1867 maison pénitentiaire pour jeunes délinquants. In 1867 werd dat maison pénitentiaire et de réforme. In 1890 gaf ze de verwijzing naar het penitentiaire helemaal op door zich te presenteren als maison de bienfaisance.⁶

Die spanningsvelden van vroeger blijven ook vandaag nog actueel. Het spanningsveld jongere-volwassene blijkt heel duidelijk in de discussie over de nieuwe uithandengeving⁷ en de daaruit voortvloeiende bouw van nieuwe federale detentiecentra. Die centra komen in de plaats van gevangencellen voor volwassenen en dat is een goede zaak. Ondanks allerlei internationale verplichtingen kwam de groep uit handen gegeven jongeren vroeger terecht in klassieke gevangenissen voor volwassenen. Theoretisch is het een vooruitgang dat die jongeren nu terecht kunnen in een gespecialiseerde instelling. Zolang de sociaal-pedagogische omkadering van de instelling maar beter ontwikkeld is dan in de gevangenis.

De redenering voor zo'n gesloten centrum is dat deze jongeren "niet op hun plaats zijn in een gewone gevangenis. Ze hebben nood aan specifieke educatieve begeleiding. (...) Daarnaast moet de detentie in een afzonderlijke instelling voorkomen dat de opgesloten jongere in contact zou komen met zware volwassen criminelen".⁸

2 R. Vanlandschoot, *Sluit ze op... jongeren in de criminaliteit. 1400 tot nu*. Davidsfonds, Leuven 2008, pag. 168.

3 M. Delange, *De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande". Van de stichting in 1849 tot 1965*. In G.B.J. De Zande (ed.), *Wreek geen quaedt, maar dwing tot goed: Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen* (pag. 73-98). Roede van Tielt, Tielt 1999.

4 R. Vanlandschoot, *Sluit ze op... jongeren in de criminaliteit. 1400 tot nu*. Davidsfonds, Leuven 2008, pag. 166.

5 J. Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent (België, 1830-1930)*. VUBPress, Brussel 1999. M. Depaape, F. Simon & A. Van Gorp, *Paradoxen van Pedagogisering*. Handboek Pedagogische Historiografie. Acco, Leuven 2005.

6 J. Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent (België, 1830-1930)*. VUBPress, Brussel 1999.

7 Het mechanisme van uithandengeving bestaat erin dat jongeren die feiten gepleegd hebben tussen hun 16 en 18 jaar niet langer berecht worden volgens het jeugdbeschermingssysteem maar volgens het strafrecht voor volwassenen. De jeugdrechter kan dat beslissen als hij een jeugdbeschermingsmaatregel niet geschikt vindt. De uithandengeving werd in 2006 hervormd, maar het mechanisme zelf blijft hetzelfde.

8 Omzendbrief nr. 2/2007 van 7 maart 2007 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 8 maart 2007.

De praktijk laat een ander plaatje zien. Het gebouw waar de jongeren verblijven, was eerst een gevangenis voor volwassenen en daarna – tot voor kort – een gevangenis museum. Na de renovatie werd het eind vorig jaar in gebruik genomen als detentiecentrum. Het Kinderrechtencommissariaat bezocht de instelling en kon vaststellen dat er nauwelijks genoeg gemeenschappelijke ruimtes zijn: overdekte sporthal, ontspanningslokaal of refter. Dat zorgt ervoor dat de jongeren bijna altijd op cel moeten blijven. Naast het feit dat uithandengeving haaks blijft staan op het kinderrechtenverdrag, blijft het de vraag of er zo iets in huis komt van de vooropgestelde bijzondere aanpak van jongeren.

Daarnaast blijft er een spanningsveld tussen de roep om repressieve maatregelen en de vraag naar nog meer aandacht voor maatregelen waarin opvoeding, integratie en socialisatie vooropstaan. Pogingen van het beleid om meer aandacht te besteden aan vernieuwende methodiek en om meer differentiatie te voorzien in aanbod en pedagogische begeleiding, raken ondergesneeuwd ten voordele van pleidooien voor zero-tolerance en harde aanpak. De recente spectaculaire groei van het aantal detentieplaatsen illustreert vooral die roep om een harde aanpak. Tegen eind 2012 komt er een jeugdgevangenis in Achêne (120 plaatsen). De Grubbe in Everberg breidt uit tot 126 'Vlaamse' plaatsen. Op 20 november 2009 – de twintigste verjaardag van het kinderrechtenverdrag – opende Tongeren (34 plaatsen) zijn deuren. Saint-Hubert voorziet 50 plaatsen. Ook de gemeenschapsinstellingen plannen een uitbreiding: 6 extra plaatsen in Beernem en telkens 40 plaatsen in Wingene en Mol.⁹

In deze situatie blijft het Kinderrechtencommissariaat aandacht vragen voor:

- De richtlijnen van het kinderrechtenverdrag die heel duidelijk stellen dat jongeren opsluiten alleen maar een ultieme remedie mag zijn, en dat gedetineerde jongeren recht hebben op een aan hun leeftijd aangepast regime
- Verder investeren in de zoektocht naar alternatieve maatregelen voor plaatsing in de vorm van intensieve, herstelgerichte en contextuele interventies
- Processen van culpabilisering en decontextualisering die maatschappelijke problemen verenigen tot pedagogische problemen, die op hun beurt steeds vaker gereduceerd worden tot een individueel probleem
- De expertise van professionals en onderzoekers die we nodig hebben om een langetermijnvisie te ontwikkelen op de aanpak van jeugddelinquentie
- De instroom in de gesloten instellingen en de nood aan een meer gedifferentieerd hulpaanbod
- De vaak ongenuanceerde beeldvorming en berichtgeving over jeugddelinquentie
- Het maatschappelijk debat over jongeren opsluiten
- En de uitbouw van duidelijke rechtswaarborgen voor minderjarigen in detentie.

Er komen niet alleen meer plaatsen. Ook de variatie aan rechtswaarborgen voor jongeren in detentie neemt toe. Zit een jongen in de gemeenschapsinstelling, dan kan hij amper rekenen op specifieke wettelijk geregelde rechtswaarborgen. Een jongen in Everberg krijgt wat meer formele rechtswaarborgen. Een uit handen gegeven jongere in Tongeren kan een beroep doen op de Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden (Wet Dupont). Die wet regelt het volledige statuut¹⁰ van de gedetineerde tussen de muren. De belangrijkste aspecten die aan bod komen: organisatie en toezicht, individueel detentieplan, levensvoorwaarden, maatregelen van orde, veiligheid en gebruik van dwang, tuchtregime en klachtenrecht.

⁹ Veerle Heeren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, *Perspectief! Evaluatie van het Globaal Plan Jeugdzorg. Visie op en toekomstperspectieven voor welzijn van kinderen en jongeren*, www.jongerenwelzijn.be, 2008.

¹⁰ H. Meurisse & K. Van Driessche, *Rechten en plichten van gedetineerden. De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden*. In: Departement Vorming en Opleiding van de Orde van Advocaten, *Recente ontwikkelingen in het strafrecht*, Larcier, Brussel 2008.

Kortom: zit een jongere in een gemeenschapsinstelling, dan zeggen de huisregels hoe vaak hij bezoek mag krijgen, hoe vaak hij mag telefoneren, wanneer hij van zijn recht op onderwijs mag genieten, welk soort sancties er zijn en waarvoor hij gesanctioneerd kan worden. Is de jongere uit handen gegeven, dan is het de wet die zijn rechten regelt. Worden zijn rechten niet gerespecteerd, dan kan hij een klacht indienen bij een Klachtencommissie die functioneert onder een Commissie van Toezicht. Voor de jongeren in de gemeenschapsinstellingen is er geen specifieke klachtendienst. En al evenmin een specifieke commissie van toezicht.

Binnen(ste)buiten brengt het kluwen van rechtswaarborgen voor jongeren in detentie naar buiten. Het dossier toetst de interne regelgeving van de gemeenschapsinstellingen en het federaal detentiecentrum van Everberg¹¹ aan de internationale rechtsnormen. Voor die juridische aftoetsing deed het Kinderrechtencommissariaat een beroep op professor Johan Put. Samen met zijn medewerkers bracht hij in het onderzoeksrapport De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief de internationale en nationale regelgeving in kaart.¹² In een eerste fase werkten ze alleen op basis van publiek gemaakte bronnen met een regelgevend karakter. In een tweede fase namen ze interne documenten mee op die wel openbaar zijn - omdat ze bijvoorbeeld op de website van de instelling staan - maar niet juridisch bindend. En ten slotte werden ook de Huisregels van de gemeenschapsinstellingen in de screening mee opgenomen. Die zijn niet openbaar en hebben geen wettelijke status, maar bepalen toch mee hoe het leven van de jongeren er van 'binnen' uitziet.

Dit dossier staat stil bij de uitvoering in de praktijk van de internationale rechtsnormen voor de rechtswaarborgen voor jongeren in detentie. Dankzij de medewerking van directie en jongeren in de gemeenschapsinstellingen en het federaal detentiecentrum van Everberg konden we die praktijktoets doen. Het dossier spreekt over de instellingen in het algemeen. Alleen waar dat nodig is, maken we een onderscheid tussen gemeenschapsinstellingen - opnieuw in het algemeen - en het centrum van Everberg.

Het dossier focust niet op vrijheidsberoving van jongeren door de politie in afwachting van een eerste beslissing van de jeugdrechter. We gaan ook niet dieper in op de besluitvormingsprocedure van het parket en de jeugdrechter, of op de voorwaarden en motieven om te kiezen voor de maatregel of om die te herzien.

Het dossier toetst de interne regelgeving en de informatie uit gesprekken aan de internationale standaarden. Daardoor legt het knelpunten bloot in de rechtswaarborgen voor jongeren in detentie. We onthullen leemten in de interne regelgeving en in de uitvoering van de internationale regelgeving. Voor elke rechtswaarborg formuleert het Kinderrechtencommissariaat standpunten en aanbevelingen.

Elk hoofdstuk in het dossier krijgt eenzelfde opbouw. **We starten elke keer met de internationale regelgeving. Die is grijs getint.** Daarna lichten we de interne regelgeving of het gebrek eraan toe. In het deel praktijk laten we jongeren in de instellingen aan het woord. Elk hoofdstuk sluit af met aanbevelingen. Die gaan over verschillende niveaus: soms zijn ze structureel, soms heel concreet. Ze zijn ook gericht tot verschillende actoren in wetgeving, beleid en praktijk. We spreken de

¹¹ Deze analyse gebeurde niet voor het 'gesloten federaal centrum voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit gepleegd hebben' in Tongeren. Het Kinderrechtencommissariaat bezocht dat centrum wel, en sprak er met de directies. Op basis daarvan doet het dossier ook aanbevelingen voor het centrum in Tongeren.

¹² Dit rapport en de gebruikte methodologie is beschikbaar op www.law.kuleuven.be/isr/index.htm.

Vlaamse én de federale overheid aan, elk op hun terrein. Vanuit het oogpunt van de jongere en zijn rechtspositie was het niet verantwoord ons te beperken tot maar één van die niveaus.

Het Kinderrechtencommissariaat wil met Binnen(steb)uiten de rechtspositie van jongeren in detentie versterken. We hopen met het dossier bij te dragen aan de realisatie van kinderrechten in Vlaanderen. We doen een oproep aan wetgevers, beleid en werkveld om daaraan mee te werken.

Een dossier schrijven over de rechtspositie van jongeren in detentie laat het Kinderrechtencommissariaat niet onbewogen. De bezoeken, de vele gesprekken, de studie van buitenlandse voorbeelden: ze lieten ons voortdurend balanceren tussen op tafel willen springen en aan tafel blijven zitten om de gedachten geordend te krijgen. Het eindresultaat is de verdienste van het hele team van het Kinderrechtencommissariaat, maar was niet mogelijk zonder het werk en het engagement van de Werkgroep Detentie die de redactie verzorgde. Een bijzondere vermelding verdienen Leen Ackaert en Marjan Rom, de auteurs, maar vooral de bezielers van dit werkstuk.

Bruno Vanobbergen
Kinderrechtencommissaris
15 april 2010

1

Hoofdstuk

Definities en basisprincipes

1 Definities

Internationaal

Niet alle internationale standaarden en rechtspraak geven een ondubbelzinnige definitie van vrijheidsberoving. Het kinderrechtenverdrag beschermt kinderen tegen willekeurige vrijheidsberoving. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens garandeert hun recht op vrijheid en bewegingsvrijheid. Maar wat die vrijheidsberoving of vrijheidsbeperking concreet inhoudt, staat nergens omschreven.

Wel noemt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens verschillende criteria die, al dan niet samen, vrijheidsberoving kunnen afbakenen. Eén criterium is bijvoorbeeld het dwangmatige karakter van een verblijf. Stemt de jongere niet in met de maatregel, dan is er sprake van vrijheidsberoving.

Een tweede criterium is de mogelijkheid om op eigen initiatief een plaats te verlaten of de mate waarin die mogelijkheid beperkt wordt. Riskeert de jongere bijvoorbeeld de omzetting van een vrijwillige opname naar een dwangopname als hij een plaats verlaat? Dan is er sprake van vrijheidsberoving. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft ooit gesteld dat het niet om vrijheidsberoving gaat als de vrijheidsberoving het belang van de betrokkene dient. Maar dat werd op veel kritiek onthaald. De duur van het verblijf blijkt geen criterium te zijn om wel of niet over vrijheidsberoving te spreken.

Ook vrijheidsbeperking wordt anders afgebakend naar gelang de analyse van de feitelijke omstandigheden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het Hof houdt rekening met het type, de duur, de effecten en hoe de maatregel uitgevoerd wordt.

Twee internationale standaarden omschrijven vrijheidsberoving wel concreet. Artikel 11 van de Havana Rules stelt: "Vrijheidsberoving is elke vorm van inhechtenisneming, gevangenneming of plaatsing van een persoon in een openbare of privé-instelling, die hij niet gemachtigd is op eigen initiatief te verlaten, bevolen door een gerechtelijke, administratieve of andere autoriteit." Artikel 21.5 van de Aanbevelingen van de Raad van Europa (2008) zegt: "Vrijheidsberoving is elke vorm van plaatsing op grond van een beslissing van een gerechtelijke of administratieve autoriteit in een instelling die hij niet gemachtigd is op eigen initiatief te verlaten." Onder beide ruime definities valt dus elke plaatsing in een open instelling die de jongere niet op eigen initiatief kan verlaten en die door een gerechtelijke, administratieve of andere autoriteit bevolen is.

Naast vrijheidsberoving definiëren de twee internationale standaarden ook de soorten instellingen, weliswaar in beperkte mate. Instellingen kunnen openbaar, privé, open of gesloten zijn. Ze zijn open als er weinig of geen veiligheidsmaatregelen zijn. Fysieke beveiliging tegen ontsnapping ontbreekt. Welzijnsvoorzieningen zijn open, erkend door de overheid en ze verlenen zorg volgens de vereiste nationale standaarden. Alleen in uitzonderlijke situaties en voor een zo kort mogelijke duur voorzien ze in een gesloten verblijf.

Nationaal en regionaal

De interne regelgeving werkt wel met de begrippen 'vrijheidsberoving' en 'vrijheidsbeperking' (Jeugdwet, artikel 48bis, en Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden, artikel 2), maar omschrijft ze niet. De rechtspraak spreekt van vrijheidsberoving zodra iemand niet meer vrij kan komen en gaan waar hij wil.

2 Alleen als uiterste maatregel en zo kort mogelijk

Het kinderrechtenverdrag en andere internationale standaarden stellen dat staten over alternatieven voor detentie moeten beschikken. De vrijheidsberoving van jongeren moet uitzonderlijk blijven en zo kort mogelijk zijn. Wordt een jongere toch van zijn vrijheid beroofd? Dan kan dat alleen na ernstige daden met geweld op anderen, volharding in het begaan van misdrijven en als geen enkele andere reactie gepast is. Als alternatieven voor detentie stelt het Comité voor de Rechten van het Kind maatregelen voor die in verhouding staan tot de omstandigheden en het strafbare feit zoals onder toezicht plaatsen, supervisie, probatie, monitoring, dagcentra met meldingsplicht en vervroegde vrijlating.

Internationaal

Ook voor voorlopige detentie is het wenselijk ze te vermijden en te vervangen door alternatieven. Het gebruik van de voorhechtenis en de voorwaarden en de maximumduur – zes maanden – liggen het best wettelijk vast. Alleen in uitzonderlijke omstandigheden kan een niet betrokken rechter de termijn van zes maanden verlengen.

De voorlopige detentie mag niet als straf of intimidatie dienen. Ze mag ook niet een plaatsing in een instelling voor kindbescherming of geestelijke gezondheid vervangen. Plaatst men een jongere toch in voorlopige detentie, dan moeten de jeugdrechtbank en de onderzoeksinstanties prioriteit geven aan de zaak van de jongere en die zo snel mogelijk behandelen.

De minimumleeftijd waaronder een kind niet van zijn vrijheid beroofd mag worden, moet wettelijk vast liggen.

In de interne regelgeving vinden we het principe van ‘uiterste maatregel’ terug. De Voorafgaande Titel van de Jeugdwet benadrukt dat het recht op vrijheid van de jongere alleen maar minimaal belemmerd mag worden. De Everbergwet en artikel 52 van de Jeugdwet stellen dat een voorlopige maatregel alleen kan als er geen andere manier is om het doel van de maatregel te bereiken en voor een zo kort mogelijke periode.

Nationaal en regionaal

Zowel de Jeugdwet (artikel 37) als het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand (artikel 38) sommen alternatieve maatregelen op. De Jeugdwet spreekt bijvoorbeeld over: berispen, onder toezicht stellen, onder een educatieve begeleiding of referentieopvoeder plaatsen, prestatie van algemeen nut, ambulante maatregel, huisarrest, bemiddeling. Ook maakt de regelgeving duidelijk dat de jeugdrechter eerst de alternatieven in overweging moet nemen. Een herstelgericht aanbod heeft voorrang op een jeugdbeschermingsmaatregel. Een ambulante maatregel heeft voorrang op een plaatsingsmaatregel en een plaatsing in een open afdeling verdient de voorkeur boven een plaatsing in een gesloten afdeling. Plaatst de jeugdrechter de jongere toch in een gesloten afdeling, dan moet hij dat grondig motiveren.

Minderjarigen komen in aanraking met de bijzondere jeugdbijstand als ze in een problematische opvoedingssituatie (POS) verkeren of als ze een als misdrijf om-

schreven feit pleegden (MOF). Een POS-plaatsing in een gesloten afdeling kan alleen als de jongere zich twee keer of meer onttrokken heeft aan een plaatsing bij een gezin of aan een open plaatsing in een privé-instelling of een gemeenschapsinstelling en als zijn integriteit in het gedrang komt.

De voorwaarden voor een MOF-plaatsing in een gesloten afdeling staan in de Jeugdwet. Dat is bijvoorbeeld: een als misdrijf omschreven feit plegen dat bij volwassenen overeenkomt met een gevangenisstraf van vijf tot tien jaar, een aanranding met geweld, opnieuw een als misdrijf omschreven feit plegen terwijl er een vonnis voor een ander misdrijf uitgesproken is, slagen en verwondingen met voorbedachten rade.

De maximumduur voor plaatsing is bij wet geregeld. Een POS-plaatsing in een gesloten gemeenschapsafdeling duurt drie maanden en is een keer verlengbaar. Een voorlopige MOF-plaatsing in een gesloten gemeenschapsafdeling kan wel langer duren dan zes maanden. De maximumduur van drie maanden is een keer verlengbaar. Daarna is de plaatsing onder strenge voorwaarden telkens met een maand verlengbaar. De maximale detentieduur in Everberg is twee maanden en vijf dagen.

Voor uit handen gegeven jongeren (minstens 16 jaar toen ze de feiten pleegden) geldt de regelgeving voor volwassenen. Hun voorhechtenis kan langer dan zes maanden duren. Na vijf dagen is er controle door de raadkamer. Bij verlenging komt er een maandelijks controle. Tegen de verlenging kan de jongere in beroep gaan.

In het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand en de Jeugdwet is de minimumleeftijd voor vrijheidsberoving 14 jaar. Uitzonderlijk, bijvoorbeeld als de jongere uitzonderlijk gevaarlijk gedrag stelt, kan ook een 12- tot 14-jarige van zijn vrijheid beroofd worden.

3 Gericht op opvoeding en re-integratie

Internationaal

Vrijheidsberoving van jongeren kan alleen als ze gericht is op hun opvoeding en re-integratie in de samenleving (kinderrechtenverdrag, artikel 40). Doodstraf of levenslange veroordeling kunnen niet. Ook vrijheidsberoving van onbepaalde duur kan niet. Bij voorkeur krijgen minderjarigen de mogelijkheid tot vervroegde vrijlating. Daarvoor wordt hun vooruitgang regelmatig beoordeeld.

Nationaal en regionaal

In België is de doodstraf afgeschaft. Ook een levenslange veroordeling is voor minderjarigen niet mogelijk.

De Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden verwijst expliciet naar de re-integratiedoelstelling van detentie. Artikel 9 stelt dat de vrijheidsstraf gericht is op het herstel van aangedaan onrecht tegenover het slachtoffer, rehabilitatie van de veroordeelde en de geïndividualiseerde voorbereiding van de re-integratie in de samenleving.

Het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand spreekt alleen over de organisatie van hulp en bijstand. Het centrum in Everberg moet volgens het Samenwerkingsakkoord zorgen voor opvang in een gesloten regime, voor integrale dienst- en hulpverlening aan de jongere en zijn gezin, voor optimale begeleiding van hun voorlopige opvang en voor voorbereiding van de verdere hulpverlening door voorzieningen. De Voorafgaande Titel van de Jeugdwet vraagt de jeugdrechters dat ze in hun rechtsbedeling doelstellingen nastreven voor opvoeding, verantwoordelijkheidszin, resocialisatie en bescherming van de maatschappij. Het is niet duidelijk of de Jeugdwet deze doelstellingen ook oplegt bij de uitvoering van de maatregel.

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen ten slotte bepalen vrij algemeen dat er tijdens het verblijf gedacht wordt aan de periode na de vrijlating.

4 **Recht op een menselijke en eerbiedwaardige behandeling**

Het kinderrechtenverdrag stelt samen met andere verdragen dat kinderen in detentie recht hebben op een eerbiedwaardige en menselijke behandeling. Die moet rekening houden met de noden die specifiek zijn voor hun leeftijd. Het welzijn van de jongeren moet men aanmoedigen. Tijdens de voorlopige detentie moet het respect voor hun waardigheid, integriteit en bijzondere kwetsbaarheid centraal staan.

Internationaal

Het recht op een menselijke behandeling houdt in dat de staat maatregelen neemt tegen alle vormen van lichamelijk en geestelijk geweld, letsels of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik. Ook 'institutioneel geweld', zoals mentaal lijden door de opsluiting op zich, valt daaronder. De staat moet regels en administratieve maatregelen uitvaardigen om geweld te voorkomen – zowel in privé- als in openbare instellingen – en om het lichamelijk en geestelijk herstel van de slachtoffers te garanderen.

Geen enkele uitzonderlijke omstandigheid rechtvaardigt foltering, ook niet een bevel van hogerhand. Wel hanteert het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een minimumniveau en beoordeelt het hof geval per geval om wel of niet van foltering te spreken.

Een uitdrukkelijk verbod op lijfstraffen staat niet in de wet – in 2006 werd België daarvoor zelfs veroordeeld. Wel staan in de Grondwet en het Decreet Rechtspositie bepalingen over het recht op respect voor de integriteit en het verbod op onmenselijke behandeling.

Nationaal en regionaal

Artikel 22bis van de Grondwet geeft elk kind het recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Het Decreet Rechtspositie zegt dat geen enkele minderjarige in de jeugdhulpverlening onmenselijke of ontorende handelingen of straffen mag ondergaan (artikel 27). Geestelijk geweld en lichamelijke straffen zijn verboden (artikel 28). De Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden stelt dat de detentie gebeurt in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de waardigheid van de mens eerbiedigen. De detentie moet het behoud of de groei van zelfrespect mogelijk maken (artikel 5).

5 Kindspecificiteit

Internationaal

Minderjarigen die de wet overtreden, moeten kunnen rekenen op een bijzondere behandeling. De staat moet wetten, procedures, instanties en instellingen uitten die rekening houden met hun rechtspositie, specifieke noden en hun geestelijke en lichamelijke gezondheid.

Nationaal en regionaal

POS-plaatsingen en -maatregelen zijn intrinsiek kindspecifiek. Alleen minderjarigen kunnen vanwege een problematische opvoedingssituatie geplaatst worden. Ook MOF-maatregelen zijn kindspecifiek. De Voorafgaande Titel stelt dat minderjarigen nooit gelijkgesteld mogen worden met meerderjarigen voor de mate van verantwoordelijkheid en de gevolgen van hun daden. Hun afhankelijkheid, ontwikkelings- en maturiteitsgraad scheppen bijzondere noden.

Eén groep minderjarigen kon in het verleden niet rekenen op kindspecifieke maatregelen: de uit handen gegeven jongeren. Ze vallen onder dezelfde strafregels als volwassenen en kwamen tot voor kort in gewone – dus niet-kindspecifieke – gevangenissen terecht. In 1995 en in 2002 werd België daarvoor terechtgezeven door het Comité voor de Rechten van het Kind. Het principe van uithandengeving strookt niet met het kinderrechtenverdrag.

Ondertussen kwam er in Tongeren een bijzonder gesloten federaal detentiecentrum voor uit handen gegeven jongeren. Dat centrum moet daadwerkelijk zorgen voor specifieke educatieve begeleiding, zodat de jongeren er een andere behandeling krijgen dan volwassen gevangenen.

6 Belang van het kind

Internationaal

Of het nu een openbare of een particuliere instelling is, een rechter, een wetgevend lichaam of een bestuurlijke autoriteit die een maatregel neemt tegenover kinderen, de belangen van het kind moeten altijd de eerste overweging zijn. Dat geldt ook voor kinderen die de wet overtreden.

Nationaal en regionaal

Het belang van het kind als eerste overweging ligt grondwettelijk vast (artikel 22bis). Ook het Decreet Rechtspositie schuift het belang van het kind als belangrijkste overweging naar voor om jeugdhulp te verlenen. In dialoog met de minderjarige zelf wordt het belang vastgelegd (artikel 5). Of dat recht ook in de praktijk geldt, is niet altijd even duidelijk.

7 Non-discriminatie

Elk kind moet beschermd worden tegen elke vorm van discriminatie. Straffen en maatregelen moeten opgelegd en uitgevoerd worden zonder onderscheid naar ras, huidskleur, geslacht, leeftijd, taal, godsdienst, nationaliteit, politieke of andere opvattingen, culturele overtuiging of praktijken, vermogen, afkomst of familiestatus, etnische of sociale herkomst, en handicap.

De staat moet maatregelen nemen om discriminatie tegen te gaan. Minderjarigen die de wet overtreden, krijgen bijvoorbeeld minder toegang tot de arbeidsmarkt of het onderwijs. Gepaste begeleiding bij hun re-integratie is dan ook nodig.

Internationaal

De Grondwet waarborgt het verbod op discriminatie. Ook de rechten in het Decreet Rechtspositie en het Huishoudelijk Reglement gelden in Everberg voor alle jongeren zonder onderscheid. Anderzijds komen minderjarigen in Everberg terecht als er in de gemeenschapsinstellingen geen plaats is. Het is dus alleen maar de macht van het getal die bepaalt of een jongere in een gemeenschapsinstelling of in Everberg terecht komt. Twee verschillende instellingen met verschillende huisregels en een verschillende logica. Destijds zag het Grondwettelijk Hof dat niet als een schending van het gelijkheidsbeginsel: de toevallige beschikbaarheid geldt namelijk voor iedereen, en een plaatsing in Everberg heeft geen zwaardere gevolgen dan een plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Bovendien duurt een plaatsing in Everberg zo kort mogelijk. Vraag is of het Hof ook vandaag deze gang van zaken nog zou goedkeuren. Indertijd vond het Hof dat uitzonderlijke omstandigheden de oprichting van een federale instelling rechtvaardigden. Maar die omstandigheden zijn ondertussen wellicht anders.

Nationaal en regionaal

8 Schadebeperking en normalisatie

Minderjarigen in detentie moeten zoveel mogelijk een normaal leven kunnen blijven leiden. Daarom mogen hun burgerlijke, economische, politieke, sociale en culturele rechten en hun recht op sociale zekerheid ze niet ontnomen worden. Minderjarigen in detentie mogen geen extra beperkingen opgelegd krijgen. Extra beperkingen zijn alleen bespreekbaar als ze strikt nodig zijn om het doel van de detentie, het onderzoek en de rechtsbedeling te realiseren of om de veiligheid en de goede orde te garanderen.

Internationaal

Het Besluit Bijzondere Jeugdbijstand zegt dat bij een keuze tussen twee POS-maatregelen de minst ingrijpende gekozen moet worden.

Nationaal en regionaal

Om een voortzetting van het normale leven zoveel mogelijk te garanderen, stelt de Voorafgaande Titel van de Jeugdwet dat minderjarigen hun rechten moeten kunnen blijven genieten, zoals die in de Grondwet en het kinderrechtenverdrag staan. Aan hun recht op vrijheid mogen alleen maar minimale beperkingen opgelegd worden.

9 Advies

— Het idee van detentie als uiterste middel krijgt voldoende vorm in de Belgische en Vlaamse regelgeving. Het is niet evident om na te gaan of dit principe ook toegepast wordt in de praktijk.

Het Kinderrechtencommissariaat ondersteunt de inspanningen om data te verzamelen die het mogelijk zouden maken om het traject te volgen dat minderjarigen afleggen. Een doorgedreven praktijkonderzoek moet uitmaken of het theoretisch gewaarborgde principe daadwerkelijk toepassing vindt. Daarvoor is een gedifferentieerd uitgebouwd hulpaanbod een noodzakelijke voorwaarde.

— Vrijheidsberoving moet gericht zijn op re-integratie. De doelstellingen opvoeding en re-integratie staan niet uitdrukkelijk in de regelgeving. De regelgeving van Everberg legt vooral het accent op re-integratie met het oog op latere hulpverlening. Om het re-integratiebeginsel concreet in te vullen, moeten we in de praktijk vooral kijken naar de naleving ervan. Dat geldt ook voor de grondwettelijk verankerde verplichting om het belang van het kind als eerste overweging te laten gelden in alle beslissingen die het kind aanbelangen.

— In de Grondwet en het Decreet Rechtspositie staan bepalingen die het recht op integriteit instellen, en die onmenselijke of ontorende behandeling of bestrafing verbieden. Met de veroordeling van België door het Europees Comité inzake Sociale Rechten in het achterhoofd, is het maar de vraag of deze bepalingen volstaan om tegemoet te komen aan de internationale verplichting om regelgeving uit te vaardigen voor openbare en privé-instellingen om vormen van institutioneel geweld te voorkomen en aan de meer algemeen geformuleerde eis om maatregelen te nemen om geweld te voorkomen.

— Het normalisatiebeginsel staat in de Voorafgaande Titel van de Jeugdwet en indirect ook in het Besluit Bijzondere Jeugdbijstand. Internationale standaarden eisen de naleving van dat principe, en niet zozeer de opname ervan in de regelgeving. De concrete vertaling en toetsing van dit principe komt verder nog aan bod in dit dossier. Samengevat: het is vooral zaak dat de opgesomde algemene principes toegepast en gerespecteerd worden in de praktijk. Toch zien we ze ook graag vertaald in regelgeving en in de uitwerking van een eenvormig geschreven rechtspositie. De Wet Interne Rechtspositie illustreert dat mooi door te starten met een reeks basisbeginselen, en zo meteen het belang ervan duidelijk te onderstrepen. Daarna komen bepalingen over onder andere infrastructuur en organisatie, die de opgesomde beginselen concreet uitwerken.

— Het Belgische jeugdrechtssysteem maakt een indeling tussen instellingen beheerd door de gemeenschappen en federale instellingen met een inbreng van de gemeenschappen. In het licht van het grondwettelijk verankerde antidiscriminatiebeginsel pleit het Kinderrechtencommissariaat voor de nodige moed om dat onderscheid grondig in vraag te stellen.

2

Hoofdstuk

Administratie

1 Onthaal

Internationaal

Bij opname moeten de jongeren informatie krijgen over het reglement en hun rechten en plichten. Ze moeten weten waar ze een klacht kunnen indienen en rechtsbijstand vinden. Dat gebeurt allemaal in een voor hen begrijpelijke taal. Ook als ze analfabeet zijn, moeten ze geïnformeerd worden. Bij aankomst krijgt de jongere hulp om te begrijpen hoe alles werkt: de interne organisatie, de doelstelling van de interventie en de gebruikte methodes, het reglement en de tuchtprocedures, hoe hij informatie kan inwinnen of een klacht kan indienen en alle andere zaken die ervoor zorgen dat hij zijn rechten en plichten ten volle begrijpt.

Zo snel mogelijk wordt alle relevante informatie verzameld voor het psychologisch, sociaal en medisch verslag. Alle factoren die bepalend zijn voor het zorgniveau, het veiligheidsniveau en het programma waaraan de minderjarige nood heeft, komt in die verslagen. De verslagen worden samen met het handelingsplan aan de directeur bezorgd zodat een geschikte plaats bepaald kan worden. Heeft de jongere geneesmiddelen bij zich? Dan beslist de medisch ambtenaar wat daarmee moet gebeuren. De jongere heeft het recht om zijn familie op de hoogte te brengen.

Nationaal en regionaal

Het Decreet Rechtspositie beschrijft in heel algemene termen het recht op informatie van de jongeren in de jeugdhulp. De jongeren hebben recht op begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en de afspraken en leefregels die er gelden. Volgens de Huisregels Gemeenschapsinstellingen krijgen de jongeren bij hun aankomst een informatiebrochure die de huisregels kort uitlegt. Als ze daarna nog vragen hebben, kunnen ze die bespreken met de begeleiders. De Huisregels verduidelijken onder elk behandeld thema de gebruikte moeilijke begrippen. Ouders krijgen een ouderbrochure (Huisregels Gemeenschapsinstellingen, artikel 3.1).

Het Besluit Bijzondere Jeugdbijstand stelt dat de consulent alle nuttige gegevens aan de instelling overmaakt.

Het Huishoudelijk Reglement van het centrum in Everberg beschrijft gedetailleerd alle verplichtingen bij aankomst. De pedagogische omkadering verzorgt het onthaal. De jongere krijgt een brochure in een door hem gekozen landstaal waarin minstens dit staat: de leefregels, zijn procedurele rechten, informatie over artikel 37 en 40 van het kinderrechtenverdrag en de omschrijving en coördinaten van de Vlaamse en Waalse kinderrechtencommissarissen. Verder krijgt de jongere informatie over zijn recht op vrije communicatie met zijn advocaat en over de komst van de jeugdrechter vijf dagen na plaatsing. Bij aankomst heeft de minderjarige recht op een gratis telefoongesprek. Binnen 24 uur probeert de pedagogische dienst de ouders of – als die onbereikbaar zijn – de familie op de hoogte te brengen.

De jongere gaat de dag na zijn aankomst langs bij de pedagogische en federale directeur, of hun gemachtigden. Het doel van dat gesprek is niet duidelijk.

De Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden garandeert bij het onthaal het recht op informatie over de rechten en plichten, de geldende regels, de rol van het per-

soneel, de toegang tot de medische, juridische, psychologische, familiale en maatschappelijke hulp- en dienstverlening en de morele, levensbeschouwelijke of godsdienstige ondersteuning.

In de praktijk voorziet de directie van Everberg een halve dag voor het onthaal van de jongere. In die halve dag verblijft de jongere afgezonderd op zijn kamer. Doel is: afkoelen, papieren invullen, onthaalbrochure doornemen en kennismaken met de maatschappelijk assistent en de penitentiair beambte (PB). Na die halve dag vervoegen de jongeren de leefgroep. In de onthaalbrochure vindt de jongere de nodige informatie. Ze is beschikbaar in het Nederlands, Frans, Engels, Duits en Arabisch. Er is er ook een met pictogrammen. Pas na vijf dagen start het proces van informatieverzameling. Dat komt doordat de jeugdrechter na vijf dagen wel of niet de handhaving van de maatregel uitspreekt.

Praktijk

“Als je hier aankomt moet je je vest en aansteker afgeven. Ze maken een foto. Ze hebben me eerst bij de Fransen gestoken. De volgende dag kon ik naar de Vlaamse groep. Op je kamer ligt een brochure. Daar staat alles in: zakgeld, bezoek, eten. In de eerste uren komt de opvoeder langs. De PB komt af en toe aan de deur kijken.”

“Ik kwam hier rond 17 uur aan. Ze nemen je vingerafdrukken. Je jas en sjaal moet je afgeven. Omdat er beneden bij de Vlamingen geen plaats was, moest ik eerst bij de Franstaligen zitten. De volgende ochtend kon ik naar beneden. Er was een kamer vrijgekomen. Ik heb toen ook mogen bellen. Ik heb naar mijn ouders gebeld om alles uit te leggen. Uit verveling heb ik de brochure gelezen. Je komt te weten hoe je een brief moet versturen. Er staan adressen in. Je weet waarvoor je een sanctie kunt krijgen.”

“Als je aankomt, word je naakt gefouilleerd. Ik moest tot de volgende dag op mijn kamer blijven. Ik werd bijna zot. Je denkt dan aan van alles. Iemand van de sociale dienst komt je lakens brengen, ze geven uitleg en zijn na een half uur weer weg.”

“Ze maken foto's, geven kleren en sturen je naar je kamer. Ik heb gevraagd of ik met iemand kon babbelen. Ik moest tot de volgende dag wachten. De opvoeder was klaar met werken.”

“De eerste dagen waren moeilijk. 't Is de eerste keer dat ik in een instelling zit. Je moet je naam en zo doorgeven, je moet naar een andere ruimte waar ze je fouilleren. Dan brengen ze je naar je kamer. Op je kamer krijg je alle uitleg.”

“Kom je na 17 uur aan, dan moet je de volgende voormiddag op je kamer blijven. Kom je vóór 17 uur, dan mag je al in de voormiddag met de leefgroep meedoen. Eerst kwam er een vrouw langs. Ik heb haar verteld waarom ik hier zit. Dan kon ik een sigaret roken en heb ik mijn moeder gebeld. Mijn individuele begeleider is ook langs gekomen.”

Het onthaal van de jongeren in de gemeenschapsinstellingen gebeurt in de onthaalleefgroep. Het verblijf in de onthaalleefgroep verloopt in fases. In de eerste fase leven de jongeren in afzondering op hun kamer. In de laatste fase participeren ze volledig aan het groepsgebeuren van de onthaalleefgroep.

Volgens de instellingen heeft dat drie bedoelingen: 1. De jongeren informeren over het huishoudelijk reglement en de gewoontes – deze informatie is in verschillende talen beschikbaar. 2. De identiteit en de sociale context van de jongeren administratief in kaart brengen. 3. Een veilige werkrelatie tussen de jongere en de instelling opbouwen. Sommige jongeren zijn gewelddadig en moeten eerst

kalmeren. Andere jongeren moeten bijvoorbeeld eerst afkicken. Het is noodzakelijk om de ingesteldheid van de jongeren eerst in kaart te brengen voor ze naar een andere leefgroep kunnen doorschuiven.

De duur en de benaming van de fases variëren naar gelang van de instelling. Het onthaal van de meisjes in de woonunits van De Markt bestaat uit een rode, oranje en groene fase. Samen duren de eerste twee fases gemiddeld drie dagen. De meisjes in De Zande doorlopen een rode, blauwe en witte fase. De jongens een zwarte, gele en groene fase. Normaal duurt elke afzonderlijke fase vier dagen. In De Hutten is het onthaal opgedeeld in fase A1, A2, A3, B en C en is de duur van elke fase afhankelijk van de ingesteldheid van de jongere. Ook in de woonunits of in De Zande bepaalt het gedrag van de jongere de duur van de fases. De jongeren kunnen naar een eerdere fase teruggestuurd worden. De instellingen proberen de overgang van de ene naar de andere fase te formaliseren. Als dat klaar is, kunnen ze een meer geïndividualiseerd onthaal uitbouwen.

Tijdens het onthaal krijgen de jongeren een onthaalbrochure met informatie over wat er van ze verwacht wordt en hoe het leven in de gemeenschapsinstelling geregeld is. Ook de JO-lijn en het Kinderrechtencommissariaat worden in de onthaalbrochure toegelicht. Zeker één instelling heeft een informatievideo voor ouders in verschillende talen. Het gebeurt dat jongeren ondervraagd worden over de informatie in de onthaalbrochure. Een gedetailleerde beschrijving van de tuchtprocedures en de rechten van de jongere in een tuchtprocedure ontbreekt.

Voordat de jongeren naar de onthaalleefgroep kunnen, verblijven ze eerst een tweetal uren in de cel. Ze douchen en krijgen kleren van de instelling. Zo snel mogelijk worden de ouders opgebeld. Soms weten ouders niet waar hun kind is.

De jongeren zelf omschrijven dat tweetal uren in de cel zo:

“Hier moest ik eerst twee uur in het cachot afkoelen. Je zit dan in afzondering, zonder matras. Je moet alles uitdoen en kleren van hier aandoen. Ik kreeg een brochure. Daarna werd ik over die brochure ondervraagd. 's Morgens was er urinecontrole, waar ze op stonden te kijken.”

“Als je hier aankomt moet je je uitkleden. Ik wilde niet. Ze hebben me verplicht. Ik moest mijn discman afgeven. Ik moest al mijn piercings uitdoen. 's Avonds heb ik met mijn moeder gebeld.”

“Toen ik hier aankwam moest ik naar de cel, douchen, andere kleren aantrekken. Deze keer zat ik maar een half uur in de cel. 's Avonds wist mijn moeder nog altijd van niets.”

“Je komt aan en je wordt naar een cel gebracht. Je moet je omkleden terwijl ze toekijken. Je trekt kleren van de instelling aan. Je moet een à twee uur in de cel blijven om af te koelen. Ben je rustig, dan brengen ze je naar je kamer voor de rode fase. Die uren zijn voor mij niet nodig. Voor andere meisjes die niet rustig zijn, is het misschien wel nodig. In die uren schrijf je je gegevens en je levensverhaal op.”

“Bij het binnenkomen moeten alle jongens instellingskleren aantrekken. Je eigen kleren en spullen worden in je locker in de leefgroep bijgehouden. Toen ik binnenkwam, heb ik veel informatie gekregen. Er is een nieuw boekje waar alles in staat.”

“Toen ik hier aankwam moest ik douchen en mijn kleren afgeven. Dat was zonder fouilleren. Daarna kreeg ik eten en moest ik naar het cachot.”

Soms gebeurt het dat jongeren langer dan twee à drie uur in de cel verblijven.

“Ik ben lang in het cachot gebleven. Ik kwam hier met kneuzingen en rugpijn toe. Het bed in het cachot was beter dan dat in de onthaalleefgroep. Ik kon er makkelijker in en uit. Ik vond dat niet erg. De eerste dag heb ik alle nodige informatie gekregen. Mijn vragen werden beantwoord.”

“Eerst word je verplicht om te douchen en instellingskleren aan te trekken. Daarna moet je naar het cachot. Ik ben 's avonds toegekomen. Ik zat tot 's morgens in het cachot. Ik wilde niet eten. Ze hebben het me wel aangeboden. Ik was te kwaad op de politie. De mensen van onthaal waren wel vriendelijk.”

Veel jongeren vinden de eerste fase in de onthaalleefgroep erg zwaar. Ze moeten continu op hun kamer zitten. Er is geen frisse buitenlucht. Sommige jongeren zeggen letterlijk dat ze zot worden. Eén enkele jongere wilde er radicaal niets over zeggen.

“Best dat er boeken of strips zijn in de zwarte fase. Anders zou ik zot worden in zwart. Er is niets van frisse lucht.”

“Vier dagen zwart is om zot te worden. Je kunt je raam niet opendoen. De airco werkte niet. De verwarming sloeg tilt.”

“Ze zijn vriendelijk maar je voelt je in de rode fase heel alleen. Je gaat dan een beetje dood. Ik ben nooit in de buitenlucht geweest.”

“De eerste fase is erg. In het onthaal voel je je echt in een gevangenis. Ik moest een dag langer in rood blijven. Ik wilde mijn levensverhaal niet opschrijven. De tweede dag kreeg ik alle informatie. Daarna moet je vragen beantwoorden. Ze willen weten of je de informatie begrijpt.”

“Het onthaal in Everberg is beter. Je moet daar geen vier dagen aan een stuk alleen op je kamer zitten zonder dat je naar buiten kan.”

“De rode fase duurt veel te lang. Meisjes breken soms in die fase.”

“In rood heb ik de hele tijd moeten wenen. De begeleiders komen wel met je praten maar dat helpt niet. Je mag niet naar buiten. Ik zit de hele tijd te piekeren.”

“Ik vertel niets over rood. Anders begin ik daar weer aan te denken.”

Jongeren die voor een tweede of een derde keer in de instelling aankomen, kennen de onthaalleefgroep. Ze weten wat ze te wachten staat.

“Met de zwarte fase zit ik niet meer in. Het was niet de eerste keer. Ik wist wat er zou gebeuren. Ze gaan er ook van uit dat je het weet. Nu was ik snel klaar met mijn taken. Je krijgt ook taken over kinderrechten. Je moet vragen beantwoorden. De eerste keer was het onthaal niet goed. Ik was erg kwaad. De politie had me uitgedaagd. Ik heb mijn fases opnieuw moeten doen. Ook de tweede keer was slecht. De derde keer ging het wel goed.”

Na de afzondering komen de fases van integratie in de onthaalleefgroep. Geleide-

lijk aan doen de jongeren meer mee met het groepsgebeuren. Ze mogen bijvoorbeeld samen eten, meer dan drie sigaretten roken en 's avonds tv kijken.

“Na zwart komen zes dagen geel. Je draait dan meer mee met de leefgroep. In de voormiddag moet je wel vanaf 11 uur naar je kamer. 's Avonds zit je vanaf 17 uur op je kamer.”

“Na rood komt blauw. Alleen eten, roken en nieuws kijken gebeurt in groep. Voor de rest zit je op je kamer. In rood mag je drie keer roken. In blauw vijf keer.”

“Je blijft ongeveer een maand in onthaal. 't Is de strengste leefgroep. Ze laten je niet met rust. Zit je niet op je kamer, dan kijken ze toe op alles wat je doet.”

“In de eerste fase mag je maar een uur naar buiten en moet je een uur kuisen. Bijvoorbeeld de wc's, de keuken, de living. Ik moest ook met de psycholoog babbelen.”

“De groene fase is goed. Je kunt tv kijken. In het weekend mogen we naar alle zenders kijken. Ook naar de muziekzenders. Je mag naar films kijken. In het weekend mogen we ook kiezen wat we gaan eten. Behalve dinsdag koken we altijd zelf. Samen met de begeleiders maken we voor de hele groep eten klaar.”

2 Dossier en register

Internationaal

Geen enkele minderjarige wordt in een instelling geplaatst zonder geldig bevel van een gerechtelijke, administratieve of andere publieke overheid. Dat bevel wordt onmiddellijk in het register en in het dossier van de minderjarige opgenomen.

Alleen bevoegde mensen hebben toegang tot het dossier. Het dossier is begrijpelijk opgesteld en de jongere heeft het recht om feiten en meningen in zijn dossier te betwisten. Deze vertrouwelijke informatie wordt alvast bijgehouden:

- ___ Gegevens over de identiteit van de jongere, zijn ouders of voogd
- ___ De aanleiding van de vrijheidsberoving en de namen van de opdrachtgever en de betrokken agenten
- ___ De datum van opname, overplaatsing en vrijlating
- ___ Details over de kennisgeving aan de ouders of voogd over opname, overplaatsing of vrijlating van de minderjarige
- ___ Informatie over de lichamelijke en geestelijke gezondheid, en over eventueel alcohol- en drugsgebruik
- ___ Een lijst van de persoonlijke spullen die bewaard worden
- ___ Informatie over zichtbare verwondingen, aantijgingen en vroegere mishandeling
- ___ Gegevens over het verleden van de jongere en zijn noden aan onderwijs en welzijn
- ___ En informatie over het risico op gewelddadig gedrag tegenover zichzelf en anderen.

Daarnaast wordt ook een medisch dossier aangelegd. Na de vrijlating wordt het dossier verzegeld en te gepasten tijde vernietigd.

Het Decreet Rechtspositie regelt het recht op een medisch dossier, het recht op toegang tot en toelichting bij het dossier en het bijhouden ervan (artikel 20 tot 23).

Het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement van Everberg specificeren de aanpak voor het dossier en registratie. Zo wordt de jongere bij aankomst in het register ingeschreven. Het bevel wordt op zijn rechtsgeldigheid gecontroleerd. Het dossier van de jongere bevat een administratief, een medisch en een pedagogisch luik. Het medisch dossier is alleen via de arts te raadplegen. De dossierstukken zijn in dezelfde taal als die van de beschikking. De omgang met het pedagogisch dossier valt onder het Decreet Rechtspositie.

Voor de gemeenschapsinstellingen wordt de regeling rond de toegang tot het dossier uit het Decreet Rechtspositie overgenomen in de Huisregels Gemeenschapsinstellingen. Over andere aspecten van registratie is niets geregeld.

De spullen van de jongere worden bij aankomst in het centrum van Everberg gecontroleerd. Voorwerpen die niet op de kamer toegelaten zijn, worden bewaard en geregistreerd. Het is niet duidelijk hoe dat in de gemeenschapsinstellingen geregeld is.

Het Comité ter Preventie van Foltering stelde vroeger dat het medisch dossier van de jongeren in Everberg te beperkt is. De klachten van de minderjarige en de vaststellingen en de conclusies van de arts ontbraken. Bovendien moeten de dossiers onder medische verantwoordelijkheid bewaard worden.

In de praktijk verwijzen zowel de directie van de gemeenschapsinstellingen als de directie van Everberg naar het Decreet Rechtspositie om te duiden dat jongeren het recht hebben om hun pedagogisch dossier in te kijken. Toch krijgen ze amper schriftelijke aanvragen om het pedagogisch dossier in te zien. De laatste twee jaar hebben bijvoorbeeld maar twee meisjes om hun dossier gevraagd. De directie merkt op dat de jongere na een gesprek over zijn dossier meestal niet meer om inzage vraagt. De jongere is meestal ontgoocheld over de inhoud van zijn dossier. Al wat de jongere in zijn dossier vindt, weet hij meestal al. De jongere kent zijn bravo- en werkpunten. Vooraf weet hij dat er op de cliëntbespreking over hem gesproken wordt. Na elke cliëntbespreking krijgt de jongere feedback. Ook van de inhoud van het eindadvies aan de jeugdrechtbank is de jongere op de hoogte.

Praktijk

De jongeren zelf associëren het woord ‘dossier’ eerder met hun dossier op de jeugdrechtbank of met de kopie van hun beschikking dan met het pedagogisch dossier dat de instelling opmaakt.

“Het gerecht doet toch zijn eigen ding. Ik weet amper wat er in mijn dossier staat. Ik heb het nog niet ingekeken.”

“Ik weet ongeveer wel wat er in mijn dossier staat. Ik heb het eens bij de politie opgevraagd.”

“Ik weet ongeveer wel wat er in mijn dossier staat. Ik kan het aan de consulent van de jeugdrechtbank vragen. Maar ik heb er geen behoefte aan.”

“Ik heb mijn dossier op de jeugdrechtbank ingekeken. Ik heb sowieso dat recht.”

“Ik heb mijn dossier nog niet gelezen. Ik zou het wel graag willen weten. Ik weet niet of ze hier ook een dossier van mij hebben. Ze hebben me niets verteld.”

“Ik mag nog niet in mijn dossier kijken. Het onderzoek loopt nog.”

“Ik heb een kopie van de beschikking gekregen. De feiten staan daar op en ook de datum van de volgende zitting.”

Veel jongeren springen gelaten met hun dossier om. Het laat ze koud. Ze staan er onverschillig tegenover.

“Mijn dossier bij de jeugdrechter zou ik wel willen zien. Het zal wel dik zijn. Het dossier van hier hoef ik niet te zien. Laat ze maar roddelen over mij.”

“Het zou kunnen dat ik hier een dossier heb, maar ik hou me daar eigenlijk niet mee bezig. Ik wacht tot mijn tijd hier erop zit en ik naar huis kan. Ondertussen doe ik mijn best.”

“Ik weet dat ik een dossier heb. Ik hoef niet te weten wat er in staat. Ik weet uit mezelf wel wat er in staat.”

De redenen voor die gelatenheid verschillen nogal. Of ze willen niet geconfronteerd worden met hun verleden. Of ze geloven niet dat ze feiten kunnen betwisten. Of ze zijn er gewoon niet mee bezig.

“Ik heb mijn dossier nog niet gezien. Ik wil het ook niet zien. Ik wil niet met mijn verleden geconfronteerd worden.”

“Ik heb mijn dossier al eens aangevraagd. Tot nu toe heb ik nog niets gekregen. Maar het maakt eigenlijk niets uit.”

“Ik weet wat er in mijn dossier staat. Ik weet ook dat er fouten in staan. Maar wat maakt het uit? Wie ben ik? Wie zullen ze geloven als ik zeg dat er iets mis is? De politie of mij? Ze komen me wel zeggen wat er in mijn verslag voor de jeugdrechter staat.”

“Ik weet dat ik een dossier heb. Je kunt vragen aan de directie om het in te kijken. Maar wat is daar de zin van? Ze halen er toch alles uit wat je niet mag weten, dus wat is het nut?”

“Ik weet niet wat er over mij geschreven wordt. Ik heb geen zin om mijn dossier te lezen. Wat er in staat zal wel juist zijn.”

De meeste jongeren hebben weet van hun recht op inzage. Het werd ze bij hun onthaal verteld.

“Ik weet niet veel van mijn dossier af. Eigenlijk wil ik het wel weten. Ik weet dat ik het kan opvragen. Dat staat in het boekje dat ik hier in het begin kreeg.”

“Hier heb ik ook een dossier. Ik mag dat inkijken. Ik moet daarvoor de toestemming van de pedagogisch directeur hebben.”

“Ik weet dat er een dossier opgemaakt wordt. Als je bijvoorbeeld in de isoleercel gezeten hebt, dan staat dat daarin. Ik zou wel eens willen weten wat ze over mij zeggen.”

Een minderheid van de jongeren springt bewust om met zijn dossier en zijn recht op inzage. Ze weten dat ze recht hebben op inzage en maken er gebruik van.

“In mijn vorige instelling heb ik eens om mijn dossier gevraagd. Ik heb twee weken moeten wachten. De persoon die er verantwoordelijk voor was, was ziek.”

“Zes maanden geleden heb ik mijn dossier aangevraagd. Ik heb lang moeten wachten. Ik mocht niet alles zien. Er stonden vooral zaken in over hoe ik het hier stel. Ik heb het eerst aan mijn begeleiding gevraagd en daarna aan de directie.”

“Ik weet dat ik mijn dossier kan inkijken. Maar ze hebben me overtuigd om het dossier niet op te vragen.”

“Ik weet wat er in mijn dossier staat. Of ik agressief ben, wat ik nodig heb, of ik psychologische begeleiding nodig heb.”

Een klein aantal jongeren weet niets af van zijn dossier en zijn recht op inzage.

“Ik heb geen idee of ik een dossier heb en dat ik dat kan inkijken.”

3 Overbrengen van en naar een instelling

Minderjarigen worden met respect voor hun anonimiteit en privacy vervoerd in menswaardige omstandigheden. De overbrenging voldoet aan de vereisten van een menswaardige behandeling en verloopt voor elke gevangene op dezelfde manier. Jongeren mogen alleen naar een andere instelling overgebracht worden als dat meer kansen biedt voor hun re-integratie of als de veiligheidsrisico's te groot worden. Een overplaatsing kan op zich geen tuchtmaatregel zijn. Het kan alleen als het in de wet voorzien en op basis van onderzoek door een gerechtelijke of administratieve instantie bevolen is. De jongere mag zijn familie over de overbrenging op de hoogte brengen.

Internationaal

Volgens artikel 128-129 van het Besluit Bijzondere Jeugdbijstand is de sociale dienst bij de jeugdrechtbank bevoegd voor de overbrenging. Het Samenwerkingsakkoord van Everberg wijst de federale staat aan. Het zijn meestal politieagenten die jongeren overbrengen. De Wet Politieambt zegt dat de gevangene geboeid kan worden en dat de privacy gerespecteerd moet worden. Bijvoorbeeld niet blootstellen aan nieuwsgierig publiek of onderwerpen aan vragen en beeldopname van journalisten.

Nationaal en regionaal

In ons rechtssysteem is het een rechter die de overbrenging beveelt. De wet voorziet niet expliciet wanneer een overbrenging mogelijk is. Maar een herziening van een maatregel is altijd wel mogelijk (Jeugdwet, artikel 60). Daar bestaat één uitzondering op: na de dagvaarding tot uithandengeving kan de jongere van een gemeenschapsinstelling naar een gesloten federaal detentiecentrum overgebracht worden (Jeugdwet, artikel 57bis). De regelgeving spreekt zich niet uit over het inlichten van de familie. Toch worden de ouders wel uitgenodigd op de zitting van de jeugdrechtbank waar de overplaatsing beslist wordt.

Praktijk

De Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden zegt hoe de overbrenging moet gebeuren en noemt de beroepsmogelijkheden tegen een overplaatsing. De wet is alleen toepasbaar voor volwassenen en voor uit handen gegeven jongeren in een gevangenis voor volwassenen.

Wordt de jongere van de instelling naar de jeugdrechtbank overgebracht, dan gebeurt dat in de praktijk onder begeleiding. Verblijft de jongere in een gesloten setting, dan komt er politiebegeleiding in burger bij.

De gemeenschapsinstellingen hebben eigen auto's. Jongeren die in Everberg verblijven, worden met de taxi naar de jeugdrechtbank gebracht.

“Verplaatsing naar de jeugdrechter is in een chique taxi, door politie in burger. Ik had handboeien aan. Ook in de wachtzaal heb je handboeien aan. Je moet dat er bijnemen. Ik had er maar vroeger aan moeten denken.”

“Na vijf dagen moest ik voorkomen. Ze hebben me geboeid, met boeien en touwen, alsof je een hond bent.”

Ook als de jongeren een beroep moeten doen op gespecialiseerde medische diensten buiten de instelling, worden ze begeleid door de politie.

“Ze hebben me naar het ziekenhuis gebracht. De verpleegster van hier en twee agenten waren mee. Het was in een gewone auto. De agenten waren heel vriendelijk. Ze vroegen wat er gebeurd was en ze babbelden met mij.”

“Ik mocht naar de tandarts. Het was met een taxi en twee agenten in burger. Ik was geboeid totdat ik binnen was. Dat vond ik toch wat overdreven. Ik was echt niet van plan om weg te lopen. Dat is toch niet te betalen. Er zitten hier vijftig gasten. Taxi's zijn dure auto's. Dat kost toch allemaal veel.”

4 Advies

— Voor het onthaal voorziet het Huishoudelijk Reglement van het centrum in Everberg in de meeste internationale verplichtingen zodra jongeren er aankomen. Het reglement garandeert het recht op informatie en zegt hoe het onthaal verloopt. Onder andere door de publicatie in het Staatsblad is het reglement ook toegankelijk voor het grote publiek. Bovendien maakte de instelling informatiefolders.

Voor de gemeenschapsinstellingen zijn er alleen de algemene bepalingen in het Decreet Rechtspositie: recht op een duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over de jeugdhulp, en recht op communicatie in een voor hem begrijpelijke taal. Andere formele en openbare regelingen zijn er niet. Wel stelde elke instelling in de praktijk zelf een jongerenbrochure samen, en suggereren de Huisregels Gemeenschapsinstellingen dat de jongere ook altijd het personeel kan aanspreken voor verdere vragen. De huisregels en de jongerenbrochures zijn niet toegankelijk voor het grote publiek.

Het is wenselijk de informatie raadpleegbaar te maken over rechten, interne organisatie, doelstelling van de interventie en gebruikte methodes, reglement, tucht- en klachtenprocedures, participatiemogelijkheden. In Nederland staat deze informatie gewoon online op www.dejeugdinrichting.nl. Door die openbare informatie kunnen jongeren, ouders en andere verantwoordelijken inschatten wat de jongere te wachten staat. Dat is belangrijk om aard, maximumduur, inhoud en draagwijdte van de maatregel te kennen.

Niet alleen openbaarheid is belangrijk. De jongeren moeten de informatie ook goed kunnen begrijpen. Werken met verschillende informatiekkanalen en -vormen kan helpen. En ook hiervoor kan de Nederlandse website www.dejeugdinrichting.nl inspireren. Daar vinden jongeren en andere betrokkenen informatie over alle aspecten van het leven in een gesloten instelling.

Jongeren die minder taalvaardig zijn of de landstalen niet beheersen, moeten kunnen rekenen op extra begeleiding of een extra vertaalslag.

De site www.jongerenwelzijn.be levert bij de FAQ's een eerste summier antwoord met een beknopt en heel algemeen antwoord op de vraag 'wat gebeurt er als je een gemeenschapsinstelling binnenkomt?'

— Onmiddellijk na hun aankomst verblijven de jongeren een tweetal uur in een afzonderingscel. Ze moeten douchen en kleren van de instelling aantrekken. In de ene instelling is een naaktfouille standaardprocedure, in de andere instelling niet. Ook de taken verschillen van instelling tot instelling.

Een naaktfouille is in de ene instelling wel standaard en in de andere niet. Naar gelang van de instelling maken ze taken. Volgens het Comité ter Preventie van Foltering kan een afzonderingscel alleen maar gebruikt worden voor afzondering. Het eerste onthaal van de jongere moet in een andere ruimte gebeuren.

— Bij het onthaal jongeren informeren en informatie verzamelen over de jongere staat centraal in de internationale regelgeving. Over fasegebonden onthaal in een onthaalleefgroep of over meerdaags onthaal in afzondering spreekt de internationale regelgeving zich niet uit. De interne regelgeving trouwens ook niet.

In de praktijk zien we dat elk onthaal toch start met een periode van afzondering. Het onthaal van de jongere in een gemeenschapsinstelling is fasegebonden. In Everberg verblijven jongeren eerst een halve dag in afzondering op hun kamer. In de gemeenschapsinstelling duurt de fase van volledige afzondering gemiddeld vier dagen.

De redenering achter deze afzondering benadrukt de opbouw van een veilige werkrelatie tussen de jongeren en de instelling. Toch omschrijven jongeren de periode van afzondering als "een beetje sterven, breken of zot worden". Ze voelen zich heel alleen als ze dagen na elkaar op hun kamer moeten blijven. In de ene instelling kunnen ze naar buiten voor frisse lucht, in de andere niet.

Er is een opvallend verschil tussen enerzijds de internationale regelgeving over afzondering of wenselijke omkadering en tijdsbesteding, en anderzijds de bele-

ving van de jongeren in de praktijk.

Internationale regelgeving suggereert dat jongeren zoveel mogelijk tijd buiten hun slaapvertrekken moeten doorbrengen, bijvoorbeeld acht uur per dag. Ze moeten aangemoedigd worden om mee te doen met activiteiten. Bovendien stelt het Besluit Leerplicht in de Gemeenschapsinstelling dat jongeren 28 lessen van 50 minuten per week moeten volgen. Afzondering kan alleen maar in uitzonderlijke omstandigheden en nadat alle andere tuchtmiddelen uitgeput zijn. De uitzonderlijke omstandigheden komen het best duidelijk omschreven in de wet. Afzondering als sanctie kan hoogstens drie dagen duren. De jongere moet minstens één uur naar buiten kunnen. Afzondering om af te koelen, of voor veiligheid of beveiliging mag niet langer duren dan 24 uur. Ook de procedure van afzondering moet in de wet beschreven staan. Een bevoegde autoriteit moet daarover beslissen. De jongere moet een klacht kunnen indienen tegen de afzondering. Tijdens de afzondering moet een minimaal contact met de buitenwereld mogelijk blijven.

Een bijsturing van de onthaalfases dringt zich op. Een a-prioritoepassing van afzondering kan niet. Kleinere onthaalleefgroepen waar de jongeren van meet af aan meedoen met het groepsgebeuren en met verschillende onderwijs- en vrijetijdsactiviteiten en waar ze alleen maar uitzonderlijk afgezonderd worden, kan in het licht van de internationale regelgeving een heuse verbetering betekenen. In een kleinere onthaalleefgroep krijgen de jongeren meer begeleiding op maat, en zo krijgt een veilige werkrelatie meer kans.

— Jongeren liggen niet echt wakker van hun dossier. Het zijn ‘paperassen’ waarmee ze niet belast willen worden. Bij het woord dossier denken ze eerder aan hun dossier op de jeugdrechtbank dan aan hun dossier in de instelling. Jongeren hebben zelf geen recht op inzage in het gerechtelijk dossier over hun persoonlijkheid en hun milieu. Alleen hun advocaat heeft dat recht. Het Decreet Rechtspositie regelt het recht op toegang tot en toelichting bij het dossier van de gemeenschapsinstelling. Voor Everberg geldt dat recht tot inzage alleen voor het pedagogisch dossier.

Weinig jongeren maken gebruik van hun recht op inzage. Soms weten ze niet of herinneren ze zich niet dat er een dossier opgemaakt wordt. Soms ervaren ze te veel drempels voor ze bij hun dossier kunnen: schriftelijk aanvragen, lang wachten, inzage ontmoedigen, het belang ervan relativieren. De inspanningen die ze dan moeten doen, zijn er soms te veel aan.

Ook gebeurt het dat er naast het ‘toegankelijk’ dossier een tweede ‘werkdossier’ bestaat. Daarin staan de werkhypotheses en informatie die de instelling liever niet aan de jongere zelf meedeelt. Het ‘toegankelijk’ dossier is het dossier dat de jongere mag inkijken. Maar er staat dus geen informatie in die men aan de jongere niet mag of niet wil vrijgeven.

Ondanks zijn desinteresse blijft het toch nodig dat de jongere weet dat er over hem een dossier opgemaakt wordt, en dat hij recht heeft op toegang tot en toelichting bij zijn dossier. Tenslotte bevat het dossier informatie die beslissend kan zijn voor zijn verdere verblijf in de instelling en voor zijn verdere leven. Extra toelichting bij dit recht en bij het belang van dit recht is een aandachtspunt. Het gebruik van een werkdossier naast een toegankelijk dossier moet ontmoedigd worden want die praktijk omzeilt het Decreet Rechtspositie.

Hoofdstuk

3 Infrastructuur en faciliteiten

1 Vormgeving, organisatie en faciliteiten

Internationaal

Volgens de internationale standaarden moeten jeugdinstellingen zo vorm krijgen dat ze de behoefte aan privacy, de omgang met leeftijdsgenoten, de zintuiglijke prikkeling en de sport- en vrijetijdsbeoefening respecteren. Om de brandveiligheid te garanderen, zijn er een brandalarmsysteem, evacuatiemogelijkheden en -oefeningen.

Om de individuele zorg mogelijk te maken, mag een instelling niet te groot zijn, heeft ze verschillende afdelingen en bepaalt een assessment welke afdeling bij de jongere past. Jeugdinstellingen zijn gedecentraliseerd. Ze zijn ingedeeld in kleine leefgroepen en zorgen ervoor dat familieleden vlot toegang krijgen. De jongeren worden met zo weinig mogelijk restrictieve veiligheids- en controlematregelen van hun vrijheid beroofd.

Minderjarigen hebben recht op een levensstandaard die toereikend is voor hun lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Daarom moet een instelling groot genoeg zijn, goed verlicht, geventileerd en verwarmd. Verder moet er genoeg ruimte en infrastructuur zijn voor ontspanning en lichaamsbeweging. Elke instelling heeft een bibliotheek, medische voorzieningen en genoeg middelen om te waarborgen dat de interventie betekenisvol is. Gebrek aan middelen kan nooit een schending van rechten rechtvaardigen.

Nationaal en regionaal

Voor de privé-instellingen is er wat regelgeving over de kwaliteits-, veiligheids-, en bouwtechnische vereisten. Voor de gemeenschapsinstellingen en Everberg is er geen specifieke regelgeving.

De Vlaamse Regering bepaalt de maximumcapaciteit van een gemeenschapsinstelling. Zo varieert het aantal gesloten plaatsen van 10 tot 40 en wordt er binnen de maximumcapaciteit ook een buffercapaciteit georganiseerd. De gemeenschapsinstellingen en het centrum van Everberg hebben binnen de grenzen van hun maximumcapaciteit een opnameplicht. De jongeren in de gemeenschapsinstellingen verblijven in leefgroepen.

Het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement van Everberg omschrijven hoe de vrijheidsberoving van jongeren georganiseerd moet worden. De Nederlandstalige afdeling telt bijvoorbeeld 24 plaatsen. De federale overheid is verantwoordelijk voor de infrastructuur. Zo stelt ze een sportterrein, een gymnastiekzaal, een lokaal voor bezoek of onderhoud met de advocaat ter beschikking. De Vlaamse Regering is verantwoordelijk voor de pedagogische begeleiding van de Nederlandstalige jongeren. Deze begeleiding is gebaseerd op een leefgroepenwerking. Of dat inderdaad zo is, is vanuit de regelgeving niet duidelijk.

Formele regelgeving over bijvoorbeeld grootte, verlichting of verwarming ontbreken voor de gemeenschapsinstellingen en het centrum in Everberg. Voor de infrastructuur is er wel specifieke regelgeving voor Everberg, niet voor de gemeenschapsinstellingen.

Het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement van Everberg maken melding van een sportterrein, sportieve, pedagogische en socioculturele activiteiten, een gymnastiekzaal en een spreeklokaal.

Volgens de website – onder professionelen – maken de gemeenschapsinstellingen een indeling in leefgroepen. Ze onderscheiden deze programma's: kortdurende oriëntatie, observatie, begeleiding, (intensieve) behandeling en behandelunit, en het geïndividualiseerd residentieel traject (GRT).

Praktijk

2 Lokalisatie

Jongeren worden in een instelling geplaatst die zo dicht mogelijk bij de familie of de plaats van re-integratie ligt. Instellingen worden niet gebouwd op ongezonde grond. De nationale wetgeving bepaalt daarvoor minimumeisen.

Internationaal

Het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand stelt in heel algemene termen dat de afstand tussen de woonplaats en de plaats van de uitvoering van de maatregel beperkt moet zijn. Over de gemeenschapsinstellingen spreekt het decreet zich niet expliciet uit.

Nationaal en regionaal

In de praktijk is de gemeenschapsinstelling De Kempen het vlotst bereikbaar. Everberg en De Zande zijn nauwelijks tot niet bereikbaar met openbaar vervoer. De Zande heeft die toegankelijkheid al aangekaart bij De Lijn. Tot nu toe biedt alleen de belbus van De Lijn soelaas.

Praktijk

De moeilijke bereikbaarheid beïnvloedt het recht op contact van de jongere met de ouder. In theorie kunnen in Mol jongeren zitten die in de westhoek wonen.

“Ik heb nog geen bezoek gekregen. Tijdens mijn vorig verblijf is mijn moeder één keer gekomen. Ze had toen nog een auto. Nu niet meer.”

3 Soorten instellingen

Jongeren die aan een geestesziekte lijden, worden verzorgd in een gespecialiseerde instelling. Ze worden verzorgd op dezelfde manier als de andere jongeren. Beveiligingsstandaarden worden vooral om medische redenen opgelegd. Ook na de vrijlating moet de jongere met een geestesziekte op de nodige zorg kunnen rekenen. Daarvoor zet men in samenspraak met de instelling de nodige stappen.

Internationaal

Jongeren met drugs- en alcoholverslaving worden verzorgd in een ontwenningcentrum met gespecialiseerd personeel.

Jongeren met een handicap of andere beperking hebben tijdens de vrijheidsberoving recht op bijzonder onderwijs en extra zorg door gespecialiseerd personeel. In eerste instantie streeft men naar een inclusief beleid. Lukt dat niet, dan kunnen de jongeren met een handicap op gespecialiseerde instellingen rekenen.

Daarnaast moet de overheid ook over open instellingen beschikken. Open instellingen hebben amper fysieke beveiliging tegen ontsnappen. Ze rekenen op de zelfdiscipline van de gevangenen.

Nationaal en regionaal

De Vlaamse Regering bepaalt de maximumcapaciteit van elke gemeenschapsinstelling (Decreet Bijzondere Jeugdbijstand, artikel 47). De twee gemeenschapsinstellingen zijn:

- De gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand De Kempen in Mol, samengesteld uit de gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand De Hutten (40 gesloten plaatsen voor jongens) en de gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand De Markt (72 open plaatsen voor jongens en 10 gesloten plaatsen voor meisjes)
- De gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand De Zande in Ruiselede (54 open plaatsen en 26 gesloten plaatsen voor jongens), samengesteld uit de gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand Ruiselede en de gemeenschapsinstelling voor bijzondere jeugdbijstand Beernem (30 gesloten plaatsen en 10 open plaatsen voor meisjes) (Besluit Bijzondere Jeugdbijstand, artikel 21 en 22).

In de hoger vermelde maximumcapaciteit zit een buffercapaciteit die voorbehouden wordt om bij voorkeur gesloten plaatsingen te bevelen voor jongeren die een als misdrijf omschreven feit pleegden (Besluit Bijzondere Jeugdbijstand, artikel 23).

In het centrum van Everberg komen op termijn 126 plaatsen beschikbaar voor Nederlandstalige jongeren en in het gesloten centrum in Tongeren zijn er nu 17 en later 34 plaatsen.

In de interne regelgeving staan behoorlijk wat bepalingen voor jongeren met een geestesziekte of met een verslaving. Artikel 38 en 41 van het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand stellen dat, na psychiatrische expertise, een POS-jongere voor hoogstens één jaar aan een psychiatrische instelling toevertrouwd kan worden. Artikel 37 van de Jeugdwet spreekt over specifieke maatregelen voor jongeren met drugs- en alcoholproblemen en met een geestesziekte.

Ten laatste tegen 2011 voorziet de wet in een ambulante behandeling of behandeling in het leefmilieu, plaatsing in een ziekenhuis of in een dienst voor verslaafden of jeugdpsychiatrie. Vandaag bestaan er geen specifieke diensten voor verslaafde jonge daders. Al enkele jaren bestaat het For-K-project: enkele ziekenhuizen hebben de mogelijkheid om specifieke bedden ter beschikking te stellen voor jeugdige delinquenten met psychiatrische problemen. Het gaat om bedden met een verhoogd beveiligingstoezicht. Daarnaast intensifieert het Stent-project nog verder de samenwerking tussen de hele bijzondere jeugdbijstand en de geestelijke gezondheidszorg.

In de interne regelgeving vinden we geen specifieke bepalingen voor kinderen en jongeren met een handicap die een misdrijf gepleegd hebben.

De gemeenschapsinstellingen hebben opnameplicht: is er in de instelling een plaats vrij, dan moet de instelling de jongere opnemen. Ook al heeft de jongere gedrags- of psychische problemen. Andere instellingen hebben geen opnameplicht. In de praktijk heeft ongeveer de helft van de jongeren in De Kempen gedrags- of psychische problemen. Een zesde van de dossiers zijn zware knelpunt-dossiers.

De jongeren zelf beseffen dat sommige van hun leefgroepgenoten niet thuishoren in de instelling. Ook vertellen sommige jongeren dat ze langer in de instelling moeten blijven omdat er nog geen plaats is in een voor hen geschikte instelling.

“Er zitten hier ook jongeren die anders zijn. Ze zijn hier omdat ze nergens anders terecht kunnen.”

“Ze hebben hier een verplichte opname. Daardoor zitten er hier ook meisjes die hier niet moeten zitten. Meisjes met psychische problemen of met moeilijke thuissituaties. Ik vind het erg dat die hier moeten zitten.”

“In een andere leefgroep is er een meisje met een handicap. Sommige dingen wil ze niet doen. De begeleiders weten niet altijd wat ze moeten doen. Ze hebben dan ruzie met haar.”

“Ik heb geen idee wat er verder met mij gaat gebeuren. Ik wil terug naar mijn vorige instelling. Maar ik moet afwachten. Anders moet ik tot mijn 18 jaar naar Beernem.”

“Ik zit hier al te lang. Ik weet nu al dat ik naar kamertraining kan. Ik wacht op een vrije plaats in een begeleidingstehuis. Mijn intake is al achter de rug.”

Jongeren met gedrags- of psychische problemen zeggen zelf:

“Hier is het goed voor mij. Het is hier veel individueler dan in mijn vorige leefgroep. Hier hoef ik niet alles in groep te doen. In de vorige leefgroep had ik vaak ruzie met een andere jongere. Ik weet dan niet meer wat ik doe. Ik word dan heel agressief.”

“Binnenkort moet ik terug naar Leuven, naar mijn eigen psychiater. Ik krijg waarschijnlijk weer nieuwe medicamenten. Ik neem sowieso veel medicamenten.”

“Ik moet veel medicamenten slikken. Soms heb ik ruzie met iemand van de begeleiding. De laatste tijd gaat het beter. Ze steken me dan in een cel of ik krijg plateau. Ik begrijp dat ze me straffen.”

“Ik vertrouw de jeugdrechter, alle begeleiders, mijn advocaat. Ik vertrouw alle andere meisjes. Ik vertrouw iedereen. Ik vertrouw alleen mezelf niet. Ik wil dood zijn. In mijn vorige instelling ben ik door het raam gesprongen. Vroeger kraste ik in mijn armen.”

4 Slaapvertrekken en beddengoed

Internationaal

De Raad van Europa ijvert principieel voor individuele kamers. Na overleg met de jongere kan de kamer gedeeld worden. De slaapkamer is groot genoeg en voldoende bemeubeld. Er zijn visuele stimuli en de ramen zijn groot genoeg om te kunnen lezen of werken bij daglicht.

Om de minderjarige te beschermen houdt men in de slaaptijd discreet een oogje in het zeil en is er een alarmsysteem. Bij aanvang is het beddengoed schoon. Later wordt het regelmatig verversd.

Nationaal en regionaal

Expliciete regelgeving over beddengoed, infrastructuur van de slaapkamer, alarmsysteem of hoe men een oogje in het zeil houdt, is er niet. In het Huishoudelijk Reglement van Everberg en de Huisregels Gemeenschapsinstellingen lees je wel dat jongeren geen toegang hebben tot elkaars kamer.

Praktijk

In de praktijk krijgen de jongeren bij aankomst schoon beddengoed. Schuiven ze door naar de leefgroep, dan krijgen ze nieuw beddengoed. Het wordt regelmatig verversd.

“De eerste dag ben ik op kamer gebleven. De eerste dag kreeg ik schone lakens.”

Zoals de Raad van Europa aanraadt, hebben alle jongeren een eigen slaapkamer. Of ze nu in Everberg of in een gemeenschapsinstelling verblijven, ze slapen altijd apart. Wel zijn er opmerkelijke verschillen in de kwaliteit van de slaapkamers.

“Het is hier alleen glas. Bij koud weer tocht het. Het regent soms binnen langs mijn raam. Mijn radio staat op de vensterbank. Als het regent, wordt mijn vensterbank nat. Ik heb schrik dat ik geëlektrocuteerd word.”

“De lavabo is aan de kant van het raam. Als je je wast, zien ze je van op straat. Je kunt je niet wegstoppen achter een gordijn. Er is er geen.”

Als het bedtijd is, gaan de deuren van de slaapkamers op slot. Door het raampje in de deur houden de begeleiders een oogje in het zeil. Jongeren vragen zich af wat er zou gebeuren als er brand uitbrak. Niet alle kamers hebben een eigen toilet. Jongeren gebruiken dan een nachtemmer of roepen de begeleider om de deur open te doen.

“Ik zou het goed vinden mochten ze je kamer niet op slot doen. Ik wil de nachtemmer niet gebruiken. Ik wil naar een gewoon toilet gaan. Ik vraag me zelfs af wat er zou gebeuren als er brand uitbrak.”

In sommige leefgroepen is de verlichting centraal geregeld. In andere leefgroepen beslissen de jongeren zelf wanneer ze het licht aan- of uitdoen. Jongeren willen dat het raam van hun kamer open kan. Sommige jongeren kunnen hun kamer niet verluchten.

“Vier dagen zwart is om zot te worden. Je kunt je raam niet opendoen. De airco werkte

niet. De verwarming sloeg tilt. Het is hier allemaal centraal geregeld.”

“De rolluiken gaan automatisch dicht. De ramen kunnen niet open. Verluchten gaat moeilijk.”

“Om 21.30 uur moeten we naar onze kamer en om 22.30 uur gaan de lichten uit.”

“In het weekend mogen we uitslapen. 's Avonds mag je je licht dan langer aanlaten.”

5 Kleren en sanitair

Minderjarigen hebben het recht hun eigen kleren te dragen zolang die niet vernederend zijn, en netjes en geschikt zijn voor het heersende klimaat. De kleren mogen geen risico vormen voor de veiligheid. Kan de jongere geen eigen kleren dragen? Dan zorgt de instelling voor kleren die aan dezelfde voorwaarden voldoen. Bij ontslag draagt de jongere zijn eigen kleren of toch zeker geen kleren die zijn vrijheidsberoving verraden.

Internationaal

Voor de persoonlijke hygiëne en de natuurlijke behoeften moeten de jongeren op een afzonderlijke en nette ruimte kunnen rekenen.

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg stelt als principe dat de jongere zijn eigen kleren mag dragen zolang hij maar rekening houdt met de grenzen die het centrum oplegt. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen zijn hierover minder transparant: “Soms moet kledij van de instelling gedragen worden, soms eigen kledij.” In elk geval moeten aangepaste kleren gedragen worden om te sporten of in de werkplaats. Het is niet duidelijk of aangepaste kleren meteen ook instellingskleren zijn.

Nationaal en regionaal

In de praktijk zijn er verschillen tussen de instellingen. In de ene instelling dragen de jongeren in de onthaalfases, de praktijklessen en sportmomenten kleren van de instelling. Daarbuiten kunnen ze hun eigen kleren dragen. De jongens in de andere instelling moeten kleren van de instelling dragen. Buiten de bezoeken kunnen de jongens in Everberg hun eigen kleren dragen.

Praktijk

Sowieso hebben alle instellingen kleren in voorraad. Jongeren komen soms zonder extra kleren in de instelling aan. Ook groeien jongeren tijdens hun verblijf uit hun eigen kleren. Door de regelmatige maaltijden komen ze geregeld in gewicht bij.

Het verschil in beleid tussen de instellingen valt ook de jongeren op. Sommige jongeren hebben geen problemen met instellingskleren. Andere jongeren geven de voorkeur aan hun eigen kleren.

“Het zou beter zijn als we onze eigen kleren konden dragen. Iedereen wil dat, maar het kan niet. In Ruiselede mag je wel je eigen kleren dragen.”

“Tijdens het onthaal mag je geen eigen kleren dragen. In de woonunits van Mol mag je al na rood – de eerste onthaalfase – je eigen kleren dragen.”

“Het stoort me niet dat ik mijn eigen kleren niet kan dragen. Hier krijg ik elke dag net gewassen sokken, T-shirt en ondergoed.”

“Het gaat zonder eigen kleren.”

De jongeren weten wanneer ze wel en wanneer ze niet hun eigen kleren mogen dragen. Toch snappen ze niet altijd waarom ze sommige kleren niet mogen dragen.

“Als je binnenkomt, moet je kleren van hier aantrekken. Je eigen kleren en spullen bewaren ze in een locker achteraan in de leefgroep. Mag je op weekend of naar buiten, dan mag je je eigen kleren aandoen.”

“Als je naar de jeugdrechtbank moet, mag je je eigen kleren aantrekken.”

“Als de metaaldetector niet piept, mag je je eigen kleren aanhouden. Mijn eigen jeansbroek kan ik niet dragen. Door de ritsen gaat de metaaldetector af.”

“Als je bezoek hebt, moet je kleren van hier dragen. Ik weet niet waarom. Misschien omdat je niet zou weglopen?”

“Toen ik hier aankwam, had ik geen kleren bij me. Ze geven je kleren van hier. In een brief aan de directie mag je om je eigen kleren vragen. Je ouders krijgen dan toestemming om die mee te brengen.”

“Eerst moet je kleren van hier dragen. Als je doorschuift naar de leefgroep, mag je je eigen kleren dragen. Racistische kleren mogen niet. Ik heb een trui van Lonsdale. Ik mocht die niet meer aandoen. Ze zeggen dat Lonsdale racistisch is. Piercings mogen ook niet.”

6 Advies

— Onlangs werden de gemeenschapinstellingen verfraaid en opgefrist. Toch worden de meisjes tijdens hun time-out opgevangen in woonmodules. Na negen jaar werkt ook het centrum van Everberg nog altijd in voorlopige ‘containers’ voor bezoek, dokterskabinet en administratie. Dat leidt soms tot onhoudbare situaties voor de jongeren en voor de medewerkers. Ook is het nog wachten op de beloofde overdekte sporthal. Een andere bezorgdheid is of het nu al krappe centrum wel genoeg plaats, ruimte en faciliteiten kan blijven garanderen als het zijn aantal plaatsen meer dan verdubbelt.

— Bij bouw of verbouwing van instellingen moet de bestaande ervaring en knowhow over infrastructurele aspecten en indeling meer in rekening gebracht worden. Praktijk- en beleidsmensen die al bij dergelijke projecten betrokken werden, moeten gehoord worden bij de start en moeten de kans krijgen om het proces mee op te volgen. Bovendien mogen budgettaire overwegingen niet van doorslaggevend belang zijn. Het Kinderrechtencommissariaat dringt erop aan om technische minimumbepalingen vast te leggen waaraan de kamers in federale centra en in gemeenschapinstellingen moeten voldoen. Het gaat onder andere over de minimumgrootte van de kamer, het ventilatiesysteem of de aanwezigheid van een alarmsysteem.

— In het kader van het recht op informatie en rekening houdend met de veiligheid van de minderjarige, moeten de jongeren duidelijk te horen krijgen wat er moet gebeuren bij brand. Sommige jongeren waren bezorgd over wat er zou gebeuren als er 's nachts brand zou uitbreken.

— De jongeren zouden de mogelijkheid moeten krijgen om 's avonds zelf hun licht uit te doen, als ze al eerder willen gaan slapen. Dat is nu niet in alle instellingen mogelijk. Ook ventilatie of airco zou door de jongere zelf bediend moeten kunnen worden (wat een centrale bediening die kan 'overrulen' niet hoeft uit te sluiten).

— Op elke kamer zou standaard een radio en een wekker moeten zijn. Dat zou ook tegemoetkomen aan het principe van normalisatie, waardoor de omstandigheden binnen zoveel mogelijk lijken op die in de buitenwereld. Bovendien moet inkijk in de kamer vermeden worden. Sommige jongeren gaven aan dat ze van buitenaf bekeken kunnen worden.

— De gemeenschapsinstellingen en het centrum van Everberg voldoen aan de internationale vereisten van erkenning en registratie: ze werken op grond van een wettelijke basis en opereren in een publieke setting. De eis om deze erkenning en registratie toe te kennen op grond van 'nationale minimumstandaarden van zorg' lijkt voor de gemeenschapsinstellingen niet helemaal volstaan te zijn. Het is niet duidelijk aan welke formele standaarden ze moeten voldoen of aan welke elementen dat getoetst wordt. De lijst met erkenningsvoorwaarden van de privévoorzieningen kan dienen als good practice.

— Conform de internationale eisen zijn er in Vlaanderen verschillende soorten instellingen. De hervorming in 2006 voorzag gespecialiseerde instellingen voor minderjarigen met een psychiatrische stoornis of verslavingsproblemen. Het Kinderrechtencommissariaat dringt erop aan dat die gespecialiseerde instellingen in 2011 effectief opengaan, en dat de opstart ervan niet – nog eens – uitgesteld wordt. Daarnaast zou er dringend gedacht moeten worden aan specifieke begeleiding voor niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Dan komt er meteen een einde aan de oneigenlijke plaatsingen van deze groepen in de gemeenschapsinstellingen en in Everberg, als gevolg van hun opnameplicht. Jongeren geven zelf ook aan dat sommigen daar echt niet thuishoren.

— Voor de gemeenschapsinstellingen zegt de regelgeving nergens uitdrukkelijk dat ze zo dicht mogelijk bij de woonplaats van de jongere moeten liggen, terwijl dat voor privévoorzieningen wel zo is. Dat lijkt erop te wijzen dat de wetgever zelf vond dat die gemeenschapsinstellingen niet echt als 'nabij' te kwalificeren zijn. De eis van nabijheid staat altijd op gespannen voet met de eis van gespecialiseerde instellingen. Het compromis lijkt alleszins te zijn dat er maximale inspanningen komen om de optimale bereikbaarheid van de instellingen te garanderen, met de auto maar vooral met openbaar vervoer. Een onderzoek leert dat dat nu allerminst het geval is (www.delijn.be). Zo ligt de dichtstbijzijnde bushalte vaak meer dan een kilometer van de instelling. De frequentie van bus of trein is heel laag of er is alleen een belbus beschikbaar. Volgens het Kinderrechtencommissariaat moet de vlotte bereikbaarheid van de instellingen opgenomen worden in de basismobiliteit van de openbare vervoersmaatschappij. De bezoeken van de instelling moeten afgestemd worden op de weekenddienstregeling van De Lijn en de NMBS (of vice versa). Bovendien moeten de kosten terugbetaald worden aan de ouders die anders niet genoeg geld hebben om op bezoek te komen.

— De internationale eisen stellen het recht om eigen kleren te dragen als regel voorop. Het Kinderrechtencommissariaat wil dat er verder nagedacht wordt hoe de jongeren veel meer dan nu hun eigen kleren – en zeker hun eigen ondergoed – kunnen dragen. Bovendien is het van belang dat in alle instellingen dezelfde richtlijnen gelden.

Hoofdstuk

4 Omkadering en tijdsbesteding

1 Recht op zinvolle activiteiten

Internationaal

Jongeren in detentie hebben recht op zinvolle activiteiten die hun welzijn en zelf-respect bevorderen en in stand houden, hun verantwoordelijkheid aanscherpen en vaardigheden bijbrengen zodat ze zich volwaardig kunnen re-integreren.

Ook voor jongeren die voorlopig geplaatst zijn, moeten er activiteiten zijn. Ze moeten een volledig programma aangeboden krijgen: onderwijs, sport, vakonderwijs, recreatie en lichaamsbeweging.

Het programma moet rekening houden met leeftijd, geslacht, sociale en culturele achtergrond, het soort delict en de individuele noden van de jongere. De familie wordt zoveel mogelijk betrokken bij de samenstelling van het programma.

De jongeren worden aangemoedigd om mee te doen met de activiteiten. Ook in het weekend of in de vakantie moeten er activiteiten zijn. De jongeren brengen het liefst zoveel mogelijk tijd, acht uur bijvoorbeeld, buiten hun slaapvertrekken door. Daarnaast worden de jongeren individueel en collectief aangemoedigd om mee te werken aan de goede orde in de instelling.

Nationaal en regionaal

Het recht op ontwikkeling en ontplooiing staat in de Grondwet. Artikel 22bis stelt dat elk kind recht heeft op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen en artikel 23 zegt dat iedereen recht heeft op een menswaardig leven, wat ook het recht inhoudt op culturele en maatschappelijke ontplooiing.

In de formele regelingen over de gemeenschapsinstellingen staat er niets over het programma en de inhoud van de activiteiten. Volgens de Huisregels Gemeenschapsinstellingen wordt het dagprogramma nader uiteengezet in de leefgroepbrochure. Het begeleidingsteam, het handelingsplan en het advies van de jeugdrechtser bepalen aan welke activiteiten de jongere meedoet.

Ook het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement voor Everberg sommen alleen wat randvoorwaarden op. De precieze inhoud van de activiteiten en het programma wordt niet vermeld.

De website jongerenwelzijn spreekt over een globaal verblijfs-, toezichts-, opvoedings- en dagbestedingsaanbod en een specifiek aanbod zoals individuele counseling, ervaringsleren, psychiatrische begeleiding, ouderondersteuning en nazorg.

Praktijk

In de praktijk zijn de weekdagen van de jongeren in de gemeenschapsinstellingen strak gestructureerd. Ze staan op vaste uren op. Ze vervullen taken, ontbijten, gaan naar de les, hebben vaste rookpauzes, vaste vrije tijd en ontspanningsmomenten, vaste kamermomenten.

“Om 7.30 uur sta je op. Je moet goeiedag zeggen en je kamer vegen. Van 8 tot 9 uur is er ontbijt, taken en roken. Zelf moet ik geen taken doen. Ik moet erop toezien dat de taken goed uitgevoerd zijn. Zijn ze niet goed uitgevoerd, dan moet ik dat tegen de jongere zeggen of moet ik de taak zelf doen.

Om 9 uur hebben we drie uur les. Om 12 uur eten, taken en roken. Om 13.15 uur terug naar de les. Na de les douche. Voor of na de douche blijven we op de kamer. Woensdag-

namiddag, zaterdag en zondag zijn er activiteiten. Is er dienstoverdracht op woensdagnamiddag, dan moeten we van 13.15 tot 14.30 uur op kamer. Om 18.30 uur eten we, hebben we taken en kun je roken. Om 19 uur kijken we naar het nieuws, daarna is er een activiteit tot 21.30 uur. Als je wilt, kun je tijdens de activiteit ook naar je kamer gaan.”

“In de week staan we op om 7 uur. Om 7.45 uur controleren ze je kamer. Je bed moet opgemaakt zijn. Alles moet opgeruimd en opgevouwen zijn. Je kasten moeten open staan voor controle. Er mag geen vuil meer in de veegborstel zitten. Je moet goeie morgen zeggen en wachten op je borstel. Daarna verzamelen we aan de trap. We ontbijten en roken. We ruimen af, doen onze taken en om 9.30 uur moeten we terug naar boven om ons klaar te maken voor de les. Daarna hebben we les. In de namiddag na school roken en kuisen we. Daarna douchen we en wachten we op onze kamer tot iedereen klaar is. Daarna eten. Na het avondeten hebben we onze taken.”

Ook de dagindeling van de jongeren in Everberg is strikt gestructureerd.

“Om 7 uur maken ze je wakker en steken ze het licht aan. Je krijgt drie kwartier om te douchen en je kamer op te ruimen (of een kwartier pauze na het sporten en dan mag je ook douchen). Ze komen je om 7.45 uur halen voor het ontbijt. Je krijgt een half uur om te eten. Daarna rookpauze, je kamer kuisen en een uur les. Dan pauze in de gemeenschapspelijke ruimte, plus een kwartier rookpauze. Dan weer een uur les. De middagpauze is een kwartier op je kamer. Daarna krijg je een half uur om te eten. Om 13 uur is er nieuws. Elke dag sporten we. Een keer per week is er een leerkracht bij. In de middagpauze komt de psycholoog wel eens praten. 's Avonds zijn er gezelschapsspelletjes, tv of sportactiviteiten. Van de sportactiviteiten moet je je niet te veel voorstellen.”

Naar gelang van de leefgroep verschilt het aantal uren dat ze buiten hun slaapkamer doorbrengen.

“7.45 uur wakken. Om 8 uur komen ze je halen. Je kamer moet dan al geveegd zijn, en je bed opgemaakt. Je moet aan je deur klaarstaan. 8.05 uur ontbijt. Wie de ontbijt tafel als taak had, is daar al eerder. 8.20 uur iedereen klaar, taken, roken. Zit je in zwart, dan moet je naar je kamer. Geel en groen moeten dan in de zetel zitten. 9.15 uur activiteit, voetbal, quiz, gezelschapsspel, coopertest of fitness als de mensen van de fitness hier zijn. Om 11 uur roken. Daarna helpen we met het eten. Je kunt kiezen of je meehelpt met het eten. Om 12 uur eten en daarna taken. Maandag moeten we de leefgroep kuisen. Dinsdag kuisen we onze kamer. Om 13.45 uur moet iedereen naar zijn kamer. Je mag geen muziek hebben, je mag wel een boek lezen. Om 15 uur gaan we terug naar de leefgroep. Soms kun je zelf kiezen wat je dan gaat doen. Andere keren heeft iemand anders al iets gekozen. Tot 16.30 uur hebben we activiteit, daarna douchen we. In fase geel ga je daarna naar je kamer. In fase groen blijf je in de leefgroep. Om 18 uur eten we. 18.30 uur hebben we taken en roken. Om 19 uur is er nieuws. In geel ga je om 19.30 uur naar je kamer. In groen blijf je in je leefgroep tot 21 uur. We kunnen dan doen wat we willen: playstation, tv, darts, tafelfootbal. Daarna kunnen we weer roken, overlopen we in groep de dag en geef je punten aan jezelf. De begeleiders zeggen hun mening over ons. Om 21.15 uur ga je naar je kamer. Om 22.30 uur kun je kiezen of je je lichten aanlaat.”

“We worden om 7.15 uur gewekt. Daarna was ik me. Ik ontbijt op mijn kamer want ik zit nu in een ander programma. 's Middags eet ik ook op mijn kamer. 's Avonds eet ik samen met de leefgroep. In de voormiddag heb ik een uur activiteit, bijvoorbeeld spelletjes spelen, buiten spelen, kuisen, tv kijken. Op woensdag moeten we onze kamer kuisen. Van 13.30 tot 16.30 uur is er les. Daarna ga ik me wassen. Op woensdag krijg ik bezoek van mijn

moeder. Om 17.30 uur is het etenstijd, om 19 uur kijkt iedereen naar het nieuws en om 19.30 uur worden de pro-lines uitgedeeld. Af en toe kijk ik met de hele leefgroep naar een dvd. Om 21.30 uur moet iedereen op zijn kamer zijn en om 22 uur gaan de lichten uit en gaan de deuren van de kamers op slot. Een nachtwaker doet om de twintig minuten zijn ronde.”

“Om 8.30 uur staan we op, eten we, en daarna gaan we weer naar onze kamer. Als je een beloningsmoment hebt, dan krijg je een mp3 mee op je kamer. Het verschilt naar gelang van de fase waarin je zit. Ik zit in de behandelunit. Ofwel mag je tv kijken of sporten als er genoeg begeleiders zijn, ofwel mag je naar school of mag je naar huis en moet je een keer in de maand naar hier komen.

In de namiddag zit je na het eten ook op je kamer, want de shift verandert dan. Van 14.30 tot 16.30 uur kijken we naar een film. Daarna weer op je kamer tot het avondeten. Na het eten en de afwas zijn we verplicht om naar het nieuws te kijken. Dan weer een half uur op je kamer. Om 20 uur kunnen we pingpongen en poolen.”

Sommige jongeren zijn tevreden met een strak schema. Ze hebben nood aan structuur en vertellen dat ze die in de gemeenschapsinstelling vinden. Andere jongeren spreken dan weer over overprogrammering. De strakke structuur brengt ze weinig bij. Ze wachten gewoon hun tijd af.

“Er wordt te weinig met je gedaan. Er zou meer ruimte moeten zijn om aan je problemen te werken. Hier wordt er wel met je gewerkt. Je zou meer positieve bevestiging moeten krijgen. Ik heb negen maand in de instelling gezeten. Ik ben nooit op verlof gegaan omdat ik niet naar huis kon. Ik vind het belangrijk dat je naar buiten kan. Alles was geprogrammeerd. Ze zochten je. Het was nooit goed.”

“Het gaat erom je tijd uit te zitten. Zodat ik terug naar mijn instelling kan. Daar zal ik misschien veranderen.”

“Je moet de hele tijd bezig zijn. Je kunt niet gewoon eens een keer in de zetel hangen.”

“Je telt gewoon de dagen af. Met de opvoeders praten we niet over onze feiten. Je wordt daar ook niet op aangesproken. Me vervelen doe ik niet. Alles is strikt, zeker met al die uren. Je moet met alles meedoen, anders moet je naar je kamer. Als je tijdens de les naar het toilet moet, dan moet je na de les naar je kamer. Kuisen duurt veel te lang, twee tot drie uur.”

“Aan de ene kant wil ik hier weg. Ik zit hier al vijf maanden en heb niemand iets misdaan. Aan de andere kant heb ik er ook vrede mee genomen en vind ik het ook goed dat ik hier zit. Ik lees hier veel. Ik kook. Er is structuur. Hier kan ik een regelmatig leven opbouwen.”

“Ik zou meer taken willen. Ik ben iemand die constant bezig moet zijn. Ik kan niet stilzitten.”

“Die structuur is goed. Ik heb nu veel meer discipline. Ik wil die behouden. De dagen gaan ook snel voorbij als je veel te doen hebt. We zijn nu kerstversiering aan het ophangen.”

Toch betekent die strakke dagindeling niet dat de begeleiding zich nooit soepel opstelt. Als een tv-programma of een voetbalwedstrijd niet ver over bedtijd uitloopt, dan gebeurt het dat de jongeren verder mogen blijven kijken.

“Om 7.45 uur moet je naar beneden voor ontbijt. Je bed en kamer moet opgemaakt en opgeruimd zijn. Na ontbijt: taken en roken. Roken kan in groep. Van 8.30 tot 9 uur moet je terug naar je kamer. Ik lig dan op bed, maquilleer me. Van 9 tot 10.50 uur hebben we les. Om 10.50 uur is er pauze. Van 11.10 tot 12 uur is er weer les. Om 12 uur roken, eten, taken en roken. Om 13 uur kijken we samen naar het journaal. Om 13.15 uur ga je naar je kamer. Van 13.20 tot 15.20 uur is er weer les. Om 15.20 uur hebben we pauze. Daarna weer les. Om 16.25 uur gaan we terug naar de leefgroep. Roken we, douchen we en doen we onze taken. Rond 18 uur eten we, doen we onze taken en roken we. Daarna is er ontspanning. Je kunt tv kijken, een gezelschapsspel spelen, of op je kamer zijn. Je mag kiezen wat je doet, maar je moet het wel verantwoorden. Om 20.35 uur roken we. Om 21.30 uur gaan we slapen. Soms gebeurt het dat we wat langer opblijven. Als een programma ietsje langer duurt, dan mogen we soms verder blijven kijken.”

Ook in het weekend krijgen ze wat meer ruimte om hun tijd zelf in te vullen. Ze mogen bijvoorbeeld wat langer uitslapen, zelf beslissen wanneer ze ontbijten en welk eten ze samen klaarmaken.

“In het weekend mag je een uur later opstaan. Je mag laat ontbijten. Na het ontbijt kun je roken. Je mag doen wat je wilt. In de namiddag is er altijd een activiteit. De opvoeders organiseren dat. 's Avonds kijken we naar een film. Zondag is er bezoek. Het weekend gaat snel voorbij.”

“In het weekend is de leefgroep veel kleiner. Sommige meisjes zijn dan op weekend. We zijn soms maar met drie. Om 12 uur moet je beneden zijn. Daarvoor kun je zelf je dag invullen. Je moet wel altijd verwittigen wat je gaat doen. Zeker als je anorexia hebt of als je krast: dan houden ze een extra oogje in het zeil. Om 11 uur mogen we roken. Tot 12.30 uur helpen we eten klaarmaken of liggen we op onze kamer. Om 12.30 uur eten we, doen we onze taken en roken we. Om 13 uur is er nieuws. Daarna gaan we naar onze kamer tot 15 uur. Om 15 uur roken we, drinken we koffie en bespreken we wat we gaan doen. Tot 16.15 uur doen we mee aan de activiteit. Daarna roken, douchen en roken. We blijven tot 19 uur op onze kamer, doen iets beneden in de leefgroep. Om 19 uur eten we, doen we onze taken en roken een sigaret. Om 20 uur kijken we naar een film. Je kunt ook een spelletje spelen als je dat wilt.”

“In het weekend mogen we zelf kiezen wat we gaan eten en klaarmaken. In de namiddag doen we activiteiten. Het soort activiteiten hangt af van de begeleider. Met sommige begeleiders doen we meer aan sport.”

“In het weekend hoef je niet te kuisen. Je moet wel afwassen. We doen activiteiten. We maken zelf eten. Je mag uitslapen. Sta je op na 10.30 uur, dan moet je op je kamer ontbijten. Ze doen dat omdat je zou leren zelfstandig te zijn.”

2 Observatie en oriëntatie

Internationaal

In overleg met de jongere wordt een handelingsplan opgesteld. Ouders, voogden en externe diensten overleggen het best mee.

Het plan voorziet in behandelingsdoelstellingen, een tijdschema en middelen, de stadia en fases die doorlopen moeten worden en in een vooruitgang naar een minder restrictief regime, voorbereiding op vrijlating en een indicatie van geschikte maatregelen na de vrijlating.

Nationaal en regionaal

Artikel 46 van het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand zegt dat er samen met de betrokken partijen een handelingsplan opgesteld wordt. Het handelingsplan is de inhoudelijke invulling van de pedagogische maatregel. Op grond van formele regelgeving is niet duidelijk of het plan de vereiste onderdelen zoals tijdschema of middelen behandelt en of de opmaak ook voor een MOF-plaatsing in een gemeenschapsinstelling geldt.

Het Samenwerkingsakkoord van Everberg heeft het over een oriëntatieverslag met het oog op de verdere beslissingen van het parket en de jeugdrechter, en op de oriëntatie naar bijstand, hulp en zorgverlening. Op basis van de regelgeving is het niet duidelijk of de jongere daaraan participeert.

Voor de gemeenschapsinstellingen zijn er ook huisregels over de opmaak van een schoolhandelingsplan, ook voor MOF-jongeren. De huisregels zeggen niet uitdrukkelijk dat dat in samenspraak met de jongere moet gebeuren.

Praktijk

In de praktijk worden ouders niet betrokken bij de opstelling van het handelingsplan. Dat is praktisch onhaalbaar, hoe zinvol het ook is. De sociale dienst zou er de sociale context graag meer bij betrekken. Door bijvoorbeeld op huisbezoek te gaan, maar ook dat is volgens de directie niet haalbaar.

Geen enkele jongere kent het handelingsplan. Pas als we de functie van een handelingsplan verduidelijken, snappen ze wel onmiddellijk wat we bedoelen.

“Handelingsplan ken ik niet. Bij sommige opvoeders wordt er wel gepraat over mijn toekomst. Ik ben ingeschreven voor het YAR-project. Met een paar opvoeders heb ik een brief naar de jeugdrechter geschreven met de vraag of ik vrij mocht. Het Openbaar Ministerie vraagt altijd naar uithandengeving.”

“Er wordt gekeken wat je zelf wilt en dat wordt met je besproken. Hier in de behandelunit moet ik aan de individuele begeleider, de campusverantwoordelijke, de onderwijsverantwoordelijke vertellen waarom ik naar een andere fase wil. Een van de criteria is omgaan met gezag. Ook wordt er bij dat overgangsgesprek naar de mappen (bv. levensverhaal) gekeken. Als je een slechte prater bent, riskeer je dus nog langer te moeten blijven.”

Sommige jongeren associëren het handelingsplan met hun werkpunten en bravopunten.

“We hebben wel een werkmapje met onze werkpunten en bravopunten. We kunnen aan onze begeleiders altijd vragen om iets te bespreken op de cliëntbespreking.”

“Op woensdag geven ze werkpunten en bravopunten. Die gelden tot de woensdag daarop. De opvoeders doen dat. Ook je individuele begeleider is zeker aanwezig. Je krijg een blad met werkpunten en bravopunten. Uit de lijst moet je punten halen die voor jezelf gelden. De begeleiders halen er ook punten uit.”

“Na het zondagsgesprek is er elke week een individueel gesprek met de opvoeders over je gedrag. Wat zij daar opschrijven, mag ik inkijken. Je moet ook zelf dingen opschrijven. De twee worden met elkaar vergeleken. Zij schreven betere dingen over mij op dan wat ik over mezelf geschreven had.”

“Dat is dat met die werkpunten. Bij mij is dat een probleem omdat ze niets weten om er in te zetten, alles loopt perfect. De laatste keer hadden ze zelf geen werkpunten. Ik denk dat ze zullen adviseren dat ik naar huis mag.”

Andere jongeren spreken van cliëntbespreking.

“Handelingsplan ken ik niet. Wel bespreek ik mijn toekomst met de begeleiding. Op de wekelijkse cliëntbespreking spreken ze over mijn toekomst, mijn werkpunten. Daarna word ik daarvan altijd op de hoogte gebracht.”

“Elke week is er cliëntbespreking. Je kunt dan zaken aan je begeleider meegeven om te bespreken.”

Heel wat jongeren verwijzen naar het adviesverslag waarop de jeugdrechter zich onder andere baseert om de maatregel wel of niet te verlengen.

“Het adviesverslag wordt van hieruit gefaxt. Ik denk wel dat ze dat met mij bespreken. Uit mijn weekverslag weet ik dat ze met mij geen problemen hebben. Elke week is er een groeps gesprek. Op zaterdag is er ook een individueel gesprek. Dan gaat het over functies in de groep.”

“We hebben een wekelijks verslag en een verslag voor de jeugdrechter. Ik weet dat de sociaal assistente en de psycholoog een adviesverslag opmaken over mij, over mijn gedrag. Ook de leerkracht werkt daaraan mee. Ik weet wat er in het verslag komt en of ik verlenging krijg of niet. Ze spreken van man tot man. Meestal hebben ze gelijk, je moet dat achteraf niet ontkennen. Je weet wat je goede en minder goede punten zijn.”

“Ze schrijven de positieve dingen eerst maar ook de negatieve dingen. Ik heb gezien dat de jeugdrechter dat voorlas toen ik moest voorkomen. Mijn individuele begeleider schrijft mijn verslag samen met de sociale dienst en de psycholoog. Ze bespreken het samen met mij op mijn kamer. Normaal staat daarin of je uit je fouten geleerd hebt, of je pijn hebt door hier binnen te zitten, of je naar huis wilt. Zo ziet de jeugdrechter of hij je nog een kans geeft. Maar in de eerste maand kun je niet uit je fouten leren. Bij twee maanden kun je wel uit je fouten leren. Ik heb het niet echt nodig. Als je beseft dat je uit je fouten geleerd hebt, dan heb je niemand nodig om je daarop te wijzen, behalve je ouders.”

3

Pedagogische omkadering en onderwijs

Internationaal

Het kinderrechtenverdrag verplicht elke staat om elk kind gratis onderwijs te waarborgen en om regelmatig schoolbezoek aan te moedigen. Het lager onderwijs moet verplicht en gratis zijn. Het onderwijs moet onder andere gericht zijn op een zo volledig mogelijke ontplooiing van het kind, eerbied bijbrengen voor de rechten van de mens en de eigen culturele identiteit, en het kind voorbereiden op een verantwoord leven in een vrije samenleving.

Ook de jongere in detentie heeft het recht of wordt verplicht om onderwijs te volgen. Het liefst minstens 25 uur per week.

Om een onderwijsachterstand te vermijden, werken ministeries en departementen het best samen. Het liefst lopen de jongeren school buiten de inrichting of volgen ze programma's die garanderen dat ze na hun vrijlating hun scholing verder kunnen zetten. Volgt de jongere onderwijs in de instelling, dan moet dat onder toezicht van een externe instantie gebeuren. Diploma's of getuigschriften vermelden niet dat de jongere in een instelling verbleef.

De jongere in voorhechtenis moet ook de gelegenheid krijgen om geen onderwijsachterstand op te lopen.

Nationaal en regionaal

Artikel 24 van de Grondwet bepaalt dat iedereen recht heeft op onderwijs, met eerbiediging van de fundamentele rechten en vrijheden. Kinderen zijn voltijds leerplichtig tot 15 jaar. Tot 18 jaar zijn ze deeltijds leerplichtig. Deze regel geldt ook voor jongeren in detentie.

Het Besluit Leerplicht in Gemeenschapsinstellingen stelt dat de instellingen zelf instaan voor de organisatie van het onderwijs. Eén keer per jaar controleert het departement Onderwijs het peil van het onderwijs.

De gemeenschapsinstellingen proberen een zo individueel mogelijk aanbod te geven dat aansluit bij de richting die de jongere volgde. Per week volgt de jongere 28 lessen van 50 minuten waarin hij algemene en praktische vorming krijgt. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen vullen deze bepalingen nog verder aan (klassenraad, onderwijshandelsplan).

Voor het centrum in Everberg vinden we weinig specifieke regelgeving rond onderwijs terug. Het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement van Everberg stellen alleen dat de gemeenschappen de pedagogische omkadering garanderen en dat de federale overheid deze omkadering faciliteert.

Alleen de secundaire school of de Centrale Examencommissie kunnen diploma's uitreiken. Ze vermelden niet dat de jongere in een instelling zit.

Praktijk

In de praktijk organiseert elke instelling onderwijs. Wel verschilt het aangeboden onderwijs nogal van het gewone onderwijs. Op de website van het Agentschap Jongerenwelzijn staat een document dat de visie en de krachtlijnen van het onderwijs in de gemeenschapsinstellingen expliciteert.

Vooral de context waarin de instellingen onderwijs moeten organiseren is opvallend anders. Zo is er in de instelling een behoorlijke variatie in leeftijd en onderwijsniveau van de jongeren. Ook verandert de samenstelling van de klas snel. In twee maanden tijd zijn al behoorlijk wat jongeren vertrokken en nieuwe jongeren aangekomen. Of zoals een directielid van een instelling het formuleert: “Elke eerste dag van de maand is het hier 1 september.”

Voor de diversiteit biedt Everberg vooral algemene vakken aan, zoals Nederlands en wiskunde. Het aantal uren onderwijs is erg beperkt. In de gemeenschapsinstellingen krijgen de jongeren in de voormiddag theorie en in de namiddag praktijk. Theorie bestaat bijvoorbeeld uit maatschappelijke vorming en wiskunde. Praktijk omvat beroepsopleidingen waaruit de jongeren kunnen kiezen zoals mode, handel, schoonheid, mechanica, houtbewerking of lassen. Woensdagnamiddag hebben ze vrij. Het aantal plaatsen voor een beroepsopleiding is beperkt.

Als dat mogelijk is, wordt contact gezocht met de school van de jongere. Soms kunnen de gemeenschapsinstellingen daarvoor op verbindingsfunctionarissen rekenen.

Ondanks dat aanbod kan niet elke jongere op onderwijs rekenen. Afhankelijk van de leefgroep of het programma dat ze volgen, krijgen ze geen les. Jongeren in de behandelunit krijgen pas vanaf de derde fase een hele dag les. Jongeren in de onthaalleefgroep krijgen sowieso geen les. Sommige jongeren vinden dat helemaal niet erg.

“Wat ik hier goed vind? Ik vind het goed dat we les krijgen. We hebben wel pas les als we doorschuiven naar de leefgroep. In onthaal is er geen les. Je kunt elektriciteit, bouw, tuinbouw en gewone les volgen.”

“Na één maand krijg je onderwijs en kun je je extramurale aanvragen.”

“Ik zit nu al drie maanden in fase 3. Vanaf fase 4 mag je naar school. In fase 5 mag je naar huis. Je moet een keer naar de instelling terugkomen. Die fase duurt drie maanden.”

“Je krijgt hier amper les. Er is wel veel sport. Voor de maatschappij is het niet zo goed dat ik maar één uur les krijg. Ikzelf heb daar geen probleem mee. Ik ben niet zo’n echte schoolganger. Ik doe deeltijds bouw.”

Soms worden er contacten gelegd met de school van de jongere of probeert de instelling contact te leggen.

“Ik heb contact met mijn school. Ik mag mijn examens nog meedoen. Sommige jongens hebben hier hun examens voor de school afgelegd. Ze doen dat in de isolatiecel. Je kunt je daar beter concentreren.”

“Je kunt boeken laten overbrengen vanuit de school.”

“Ze proberen contact te leggen met mijn vroegere school.”

Voor de meeste jongeren gaat de vergelijking tussen het onderwijs in hun instelling en hun echte school niet op.

“Huiswerk krijgen we niet. Wel soms strafwerk. Toetsen hebben we ook niet. Er is wel een instaptoets voor wiskunde. Dat is om te zien op welk niveau je zit. Het onderwijs is wat te gemakkelijk. Het is niet vergelijkbaar met de school.”

“Ik zit in klas C. Daar leren ze je huishoudelijke taken. Een echte school is het hier niet.”

“Hier heb je geen schoolvakanties zoals de herfstvakantie. In de grote vakantie is er wel drie weken geen les.”

Vooraf het verschil in niveau valt ze op.

“Van 13.30 tot 16.30 uur is er les. Ik krijg vooral maatschappelijke vorming. We weten niet goed op voorhand wat we zullen krijgen. Het is soms bezigheidstherapie. Veel leerstof is onder mijn niveau.”

“We krijgen een uur les in de voormiddag en een uur in de namiddag. We zitten dan met alle negen gasten samen. Meestal is het niveau zesde leerjaar.”

“We zitten met verschillende niveaus samen. Sommigen van de groep kunnen niet lezen en schrijven.”

Hoewel er in de gemeenschapsinstellingen een divers onderwijsaanbod is, kunnen niet alle jongeren de lessen van hun keuze volgen. Veelal gaat het om gebrek aan plaats in de klas. Ook is het onderwijsaanbod van de keuze soms niet aanwezig.

“Ik volg kantoor-verkoop. Ik had graag mode gevolgd maar er was geen plaats meer.”

“Ik zit in mode. Ik moest. Ik wilde horeca, maar daar was er geen plaats meer.”

“In de voormiddag hebben we drie uur theorie. In de namiddag hebben we drie uur praktijk. Ik kon kiezen tussen hout, tuin, elektriciteit of lassen. Voor ik hier zat, volgde ik informatica. Ze hebben dat hier niet. Samen met mijn vader koos ik voor elektriciteit.”

“Ik had graag bij de groene leerkracht gezeten. Dan doe je aan tuinonderhoud. Maar die leerkracht is al een tijd afwezig.”

Dit gebrek aan aanbod wordt soms gecompenseerd door mee te doen aan de examens van de Centrale Examencommissie (de ‘middenjury’).

“Na hier wil ik deeltijds onderwijs met middenjury compenseren. Ik ben er nu al mee bezig. Ik leer tijdens de lessen. Ook op mijn kamer werk ik verder. Ik ben onlangs voor de meeste vakken geslaagd. Voor drie niet.”

4 Werk en beroepsopleiding

Jongeren moeten kunnen kiezen welk werk ze doen. Wel mag dat werk hun onderwijs niet in het gedrang brengen, moet het opvoedkundige waarde hebben en nuttig zijn voor na de vrijlating.

Internationaal

Het werk en de arbeidsduur mogen zeker niet gevaarlijk of schadelijk zijn voor de ontwikkeling van de jongere. Waar mogelijk werkt de jongere buiten de instelling of bootst de instelling de arbeidsomstandigheden van buiten de instelling na. Zo worden de jongeren voorbereid op een normaal beroepsleven.

Minderjarigen die werken, hebben recht op een loon. Dat loon wordt betaald aan de instelling. Een deel van het loon wordt opzijgezet in een spaarpot die de jongere bij zijn vrijlating meekrijgt. Over het andere deel kan de jongere vrij beschikken. Ook kan hij het opsturen naar familie of er het slachtoffer mee schadeloos stellen. Nooit mag de instelling winsten halen uit de beroepsopleiding van de jongere.

Voor jongeren in detentie moeten dezelfde beschermingnormen gelden als in de buitenwereld.

Artikel 23 van de Grondwet garandeert het recht op arbeid. Minderjarigen mogen in principe niet werken, behalve als het gaat om studentenarbeid en ze minstens 15 jaar zijn.

Nationaal en regionaal

Het Besluit Onderhoudskosten en Bestemming Loon stelt dat de jeugdrechter een derde van het loon van jongeren met residentiële hulp op een spaar- of depositoboekje zet. Zolang ze minderjarig zijn, kunnen de jongeren geen geld van die rekening afhalen (Decreet Bijzondere Jeugdbijstand, artikel 67).

Ook al zeggen internationale standaarden niets over het recht op zakgeld, toch krijgen de jongeren in de gemeenschapsinstellingen en Everberg een vrij besteedbaar bedrag. Onder andere het Decreet Rechtspositie regelt dat recht. Het bedrag wisselt volgens de leeftijd van de jongere. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen gaan dieper in op de situaties waarin een deel van het zakgeld ingehouden kan worden.

Over het algemeen verrichten de jongeren in de praktijk geen arbeid. De gemeenschapsinstellingen en Everberg geven terecht de voorkeur aan onderwijs. De praktijklessen in de gemeenschapsinstellingen zijn in ateliers die een beroepsopleiding mogelijk maken. Deze voorkeur betekent niet dat de jongeren niet werken of geen taken uitvoeren. Elke dag doen ze verschillende huishoudelijke taken: schoonmaken, wassen, strijken, koken, samen pralines maken, leefgroepverantwoordelijke zijn.

Praktijk

“Maandag hebben we kleine kuis, woensdag kamerkuis en donderdag grote kuis. Op zondag kuisen we om de drie weken de bezoekerszaal. De eerste zaterdag van de maand kuisen we het autobusje. Andere taken zijn: afwassen, afdrogen, de lange gang kuisen, strijken, de leefruimte kuisen. Er zijn zo’n tien verschillende taken.”

“De soorten taken zijn: afwassen en afdrogen. De living, douches, toiletten, lavabo’s kuisen, de was opvouwen, de was doen. Koken gebeurt vrijwillig. Als je zin hebt om te helpen, kun je helpen. In het weekend wordt er wel iemand aangeduid omdat er dan minder jongeren zijn.”

“Maandag en donderdag moeten we ’s avonds de grote kuis doen. Dinsdag is het gewoon kuisen. Woensdag, vrijdag, zaterdag en zondag zijn goede dagen, want dan moet ik niet kuisen. Zaterdag moeten we wel wassen en strijken. Soms maken we ook pralines. Ik kuis tegen mijn zin. Ik denk dat er iets met me scheelt want ik kuis niet graag. Drie dagen voor de grote kuis maak ik me al kwaad omdat ik moet kuisen.”

“Ik ben leefgroepverantwoordelijke. Ik moet controleren of de andere jongens hun taak goed uitvoeren. Doen ze dat niet, dan moet ik het zelf doen.”

Uitzondering op deze regel zijn de jongeren die een bijzonder programma volgen, zoals de jongeren in de behandelunit. Na een periode gaan ze buiten de instelling werken.

“Ik heb een tijdje als vrijwilliger gewerkt bij mensen met een handicap. Vanaf volgende week ga ik in de horeca werken met een leercontract.”

5 Re-integratie en voorbereiding vrijlating

Internationaal

Alle jongeren moeten bij hun re-integratie op hulp kunnen rekenen. De re-integratie begint op de eerste dag van de veroordeling. Dat verloopt gradueel, bijvoorbeeld door bijkomende vakantie of gedeeltelijke of voorwaardelijke invrijheidstelling. De re-integratie-interventies worden in het handlingsplan opgenomen en starten op tijd. De interventies moeten er ook zijn voor jongeren die als gevaarlijk beschouwd worden.

De voorwaardelijke vrijlating wordt begeleid door een gepaste dienst. Deze dienst krijgt al tijdens de vrijheidsberoving toegang tot de jongere – het liefst al zodra de vrijheidsberoving start – en helpt hem terug te keren naar de samenleving. De dienst zorgt ervoor dat de jongere over gepaste huisvesting, arbeid, kleren en genoeg middelen beschikt om in zijn eigen onderhoud te voorzien. Of hij ondersteunt de jongere als hij teruggaat naar zijn gezin of als hij naar een opvanggezin zoekt. De dienst moet ook aanspreekbaar zijn over de voortzetting van onderwijs en doorverwijzen naar de juiste bijstands- en gezondheidsvoorzieningen. De dienst zorgt er ook voor dat jongeren die aan een geestesziekte lijden verder begeleid worden.

Ten slotte moeten er ook inspanningen gebeuren om semiplaatsingen, zoals semiresidentiële opvang of dagcentra op te richten.

Nationaal en regionaal

Het Samenwerkingsakkoord van Everberg besteedt in algemene termen aandacht aan een vervolgtraject dat de focus legt op de voorbereiding van de verdere

hulpverlening (artikel 2). In de gemeenschapsinstelling lijkt de opstart van een vervolgtraject geen automatisme te zijn. In de praktijk zijn er wel wat projecten, bijvoorbeeld het project Gestructureerde Kortdurende Residentiële Begeleiding (GKRB) of het Geïndividualiseerd Residentieel Traject (GRT), die een steentje bijdragen aan de graduele re-integratie van sommige jongeren.

De praktijk laat een ander plaatje zien. Hoewel Everberg en de gemeenschapsinstellingen niet kunnen rekenen op een specifieke re-integratiedienst, proberen ze wel de jongere vooruit te helpen. De sociale diensten van de instellingen gaan op zoek naar mogelijkheden zodat de jongeren na hun plaatsing hun leven kunnen herpakken. Soms gaat het om kleine inspanningen zoals de ouders opbellen met de vraag waarom ze hun kind niet komen bezoeken of niet opbellen. Andere keren zoeken ze actief naar verdere hulpverlening voor de jongere. De sociale dienst van Everberg verzorgt de eerste vijf dagen alleen het onthaal van de jongere. Pas nadat de jeugdrechter na vijf dagen de maatregel van de jongere verlengt, start de begeleiding.

Praktijk

Daarnaast werken de gemeenschapsinstellingen op eigen initiatief programma's uit die voor de jongeren een brug kunnen vormen tussen de instelling en de samenleving. Na hun verblijf in de gesloten setting kunnen de jongeren in De Zande een geïndividualiseerd residentieel traject (GRT) volgen. In een open setting worden de jongeren individueel begeleid zodat ze hun leven verder kunnen uitbouwen. In de laatste fases werkt de behandelunit in De Kempen aan de re-integratie van de jongeren. De gemeenschapsinstellingen selecteren zelf welke jongeren aan deze programma's kunnen meedoen.

De jongeren in de gesloten instelling waarderen de inspanningen van de sociale dienst. Dankzij die inspanningen hebben ze zicht op een verder leven of krijgen ze een kans om de relatie met hun ouders op een ander spoor te zetten.

“Ik wil hier weg. Ik weet dat ik naar ergens anders kan gaan. Ik heb het gevraagd en het mag. Ik weet dat van mijn individuele begeleider. In februari mag ik naar de andere instelling. Ik ben er al naartoe geweest.”

“Ik ben hier al vier maanden. Mijn moeder is al drie keer op bezoek geweest. Mijn moeder heeft geen officieel adres. Ze hebben inspanningen gedaan om met mijn moeder in contact te komen. Ik weet wat ze allemaal doen voor mijn toekomst. Ze praten daarover met mij. Normaal kan ik naar Wingerdbloei in Deurne voor kamertraining. Ik wil stewardess worden. Ik ga eerst naar de GRT van hier.”

“Ik zit hier al te lang. Ik weet nu al dat ik naar kamertraining kan. Ik wacht op een vrije plaats in een begeleidingstehuis. Mijn intake is al achter de rug.”

“In het weekend mag ik naar huis. Ik heb al een dag met mijn moeder doorgebracht. Ik kom niet goed met haar overeen. Sinds ik hier ben, is het contact beter. Ze helpen je daarbij.”

“Ik wil naar huis. Praten met de sociale dienst helpt. Ik voel me daarna gelukkiger. Ik voel me dan weer een beetje normaal.”

“De sociale dienst zegt me wat ik hierna kan doen. Ik ga waarschijnlijk kamertraining volgen. Er zijn wachtlijsten voor kamertraining. Ik zal hier waarschijnlijk nog een tijdje zitten.”

“Ik weet wat er nadien met mij gebeurt. Ik ga eerst naar GRT en daarna naar GKRB.”

“Ze helpen werken aan je toekomst. Ze doen moeite om het contact met mijn school en mijn ouders te herstellen. Samen met mij kijken ze wat ik ga doen.”

Een meisje in een GRT-programma waardeert de kansen die ze dankzij dat programma krijgt. Ze kan naar buiten. Er wordt met haar gewerkt. Voor de jongens uit de behandelunit komt deze waardering pas vanaf de vierde fase, als de re-integratie opstart.

“In de GRT wordt er meer met je gewerkt. De begeleiding volgt onmiddellijk zaken op. Dankzij een begeleidster van hierover kon ik naar hier komen. Hiernaast heb ik negen maanden gezeten. Door mijn thuissituatie kon ik nooit op verlof. Hier kan ik in het weekend naar buiten. Naar buiten gaan is heel belangrijk voor mij. Hier moet ik wel alles zeggen en het kan dan meestal wel. Ik werk hier als vrijwilliger in een kringloopcentrum. Over zes weken ben ik 18 jaar. Ik moet nog 500 euro bijeensparen. Hier is een tussenstap. Ik ga dan begeleid zelfstandig wonen.”

“De behandelunit is normaal zes maanden hier en drie maanden nazorg. Vaak is het negen maanden hier en drie maanden nazorg. Vanaf fase 4 is de behandelunit meer leefbaar. Je hebt dan veel te doen. Je gaat naar school, je zit hier dan net op internaat.”

Naast de sociale dienst van de instelling moeten de jongeren in principe kunnen rekenen op de hulp van hun consulent. Terwijl de jongeren in de instelling verblijven, bereidt de consulent in principe de verdere hulpverlening van de jongere voor. In de praktijk slagen weinig consulenten erin om de jongere te bezoeken of te begeleiden.

In de gesprekken lieten de jongeren een grote variatie aan relaties tussen de jongere en zijn consulent zien. Sommige jongeren hadden nog geen contact met hun consulent sinds ze in de instelling zitten.

“De consulent heeft hier nog nooit contact met mij opgenomen.”

“Ik heb geen contact met mijn consulente. Ze neemt nooit telefonisch contact op. Pas op het laatste nippertje zie ik haar. Ze trekt zich niet veel aan. Ze zegt dat ik haar wel kan bellen maar ik vind het haar taak om mij te bellen.”

“Ik ken mijn consulent alleen van naam. Ik heb hem wel op de zitting gezien. De procureur had me vijf voorwaarden gegeven voor ik mocht vrijkomen. Ik moest de consulent telefonisch informeren en hem bewijzen brengen. Ik heb geen beeld van hem. Zijn advies is altijd ‘terug naar Everberg’. Hij denkt dat mijn ouders me niet kunnen opvangen. Daarom zegt hij terug naar Everberg. Maar dat is niet zo.”

“Ik heb al verschillende keren naar mijn consulent gebeld maar hij komt niet. Ik heb al enkele brieven gestuurd maar die worden niet beantwoord. Ik heb zelfs al de begeleiding laten bellen, maar ook dan was er geen reactie. Daardoor kon ik misschien al twee weken vrij geweest zijn.”

Andere jongeren krijgen wel bezoek.

“Mijn consulent is komen praten met mij. Zij was niet op de zitting. Zij is daarna naar hier gekomen om eens van mij te horen wat er allemaal gebeurd is.”

“Mijn consulent is al twee keer op bezoek geweest. Ik heb nu een nieuwe en ik voel me er beter bij.”

“De consulent komt een keer per maand.”

Sommige jongeren zijn heel tevreden over hun consulent en wat die voor hen doet.

“Ik ben direct heel open geweest naar mijn consulente toe en zij helpt me nu heel hard. Mijn consulente had voorgesteld om een weekschema te maken. De begeleidster van de sociale dienst heeft me daarmee geholpen. Ik vind het heel chic van haar dat ze dat voor mij doet.”

Andere jongeren zijn er minder positief over. Ze verwachten dat de consulent goede oplossingen voor ze vindt maar deze verwachting wordt niet altijd ingelost.

“Voor ik hier zat heb ik mijn consulent gesproken. Ik wou niet naar Mol. Ik kreeg het advies om dan maar naar Ruiselede te gaan. Maar daar was geen plaats. De consulent moet een goede oplossing voor je vinden. In de vier maanden dat ik thuis was, heb ik haar ook niet gezien.”

“De consulent die ik had, werkt halftime, maar zij was er niet toen ik moest voorkomen. Er was een andere consulent. Die heeft mijn vraag naar behoud van contact met mijn ouders niet echt verdedigd. Ze wilden duidelijk maken dat ik echt niet goed bezig was.”

“Door de consulent zit ik hier nu. Vroeger ging het slecht op school en daar is de consulent op af gegaan. Ze heeft er geen rekening mee gehouden dat het nu wel goed gaat.”

“Mijn consulente is hier geweest. Ze wil mij in een MPI krijgen. Ik begrijp dat niet. Ik krijg er geen uitleg bij. Ik weet dat ik psychiatrische zorg nodig. Zij blijft bij haar standpunt, terwijl mijn advocaat, mijn ouders en ikzelf tegen de opname in een MPI zijn.”

Eén jongere wist niet goed wie of wat een consulent is.

“Ik denk dat ik een consulent heb. Dat is toch die mevrouw die tegen de jeugdrechter over mij praat, hé? Thuis is er iemand komen praten omdat ik lessen moest volgen maar ik weet niet goed wie dat was. Is dat de consulent?”

6 Sport en vrije tijd

Internationaal

Elk kind heeft recht op rust en vrije tijd, op spel en recreatie en op deelname aan het culturele en artistieke leven, passend bij zijn leeftijd.

Jongeren in detentie hebben recht op minstens twee uur vrije tijd per dag, waarvan minstens een uur in de openlucht, voor zover het weer dat toelaat. In die twee uur worden bewegings- en ontspanningsmogelijkheden aangeboden.

Daarnaast beschikt de jongere elke dag over extra tijd om bijvoorbeeld artistieke vaardigheden aan te leren of om met leeftijdsgenoten samen te komen. Elke instelling heeft een bibliotheek. De jongeren worden aangemoedigd om die te gebruiken.

Nationaal en regionaal

Artikel 23 van de Grondwet verzekert het recht op een menswaardig leven. Het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing maken daar deel van uit. Concreete informatie over hoe dat recht in de gemeenschapsinstellingen vorm krijgt, ontbreekt. Wel is het zo dat sport deel uitmaakt van het onderwijspakket. Voor Everberg garandeert artikel 32 van het Huishoudelijk Reglement het recht op minstens een uur buitenactiviteit.

Ook al spreekt de internationale regelgeving zich niet expliciet uit over roken, toch blijkt roken voor vele jongeren een belangrijke activiteit te zijn. De wet van 2 december 2009 over het rookverbod verbiedt de verkoop van rookwaren aan jongeren onder 16. Op plaatsen waar jongeren opgevangen worden mag er alleen in een rookkamer gerookt worden. Het decreet van 6 juni 2009 voegt daaraan toe dat er in de onderwijsinstellingen ook niet in de openlucht gerookt mag worden. Dat verbod geldt van 6.30 uur 's morgens tot 18.30 uur 's avonds.

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen verbieden roken onder 16 jaar. Het bezit van rookwaren is voor alle jongeren verboden. Het is de begeleiding die de sigaretten verdeelt en bewaart. Roken in de schooluren is verboden. De Huisregels voorzien zeven rookmomenten per dag. In de instroomfase zijn de rookpauzes beperkt tot drie, bij een gemengd regime wordt dat vijf per dag. Ook tijdens de afzondering kan er afgeweken worden van het aantal rookpauzes. In isolatie mag er niet gerookt worden.

Praktijk

Zowel de gemeenschapsinstellingen als Everberg organiseren in de praktijk sport- en vrijetijdsactiviteiten. Het document op de site van Jongerenwelzijn over het onderwijs in de gemeenschapsinstellingen vermeldt sport als deel van het onderwijsprogramma. De sportlessen ontwikkelen de persoonlijkheid, leren gedisciplineerd aan sport doen, stimuleren tot vrijetijdsbesteding in clubverband en creëren een uitlaatklep voor de cognitieve belasting in de uren en voor de spanningen door de vrijheidsbeperking tijdens het verblijf.

Wel verschilt de accommodatie tussen de instellingen onderling behoorlijk. De gemeenschapsinstellingen hebben allemaal een buitenterrein en een sporthal. Everberg heeft alleen een klein sportterrein en een kleine fitnesszaal met verouderde toestellen. Het Samenwerkingsakkoord stelde een gymnastiekzaal in het vooruitzicht binnen het jaar na de ingebruikname van het centrum. Maar die zaal is er na bijna negen jaar nog altijd niet.

In de week en in het weekend kunnen de meeste jongeren sporten, lezen, gezelschapsspelletjes spelen, tekenen of met de playstation spelen. Ook samen koken zien sommige jongeren als een leuke vrijetijdsactiviteit. Sommige leefgroepen hebben een eigen kleine bibliotheek.

“In de week sporten we. Soms is het met de gasten van de andere sectie.”

“Ik vind het goed dat er hier veel sport en ontspanning is. Zo blijf je in conditie.”

“Het zou goed zijn mochten we meer koken. Ik kook graag.”

“Ik lees hier ook. Ik hou van weerwolven en vampiers. Ik lees daar graag boeken over.”

“Wij moeten kiezen tussen tv kijken en fitness. Ik hoorde dat de fitness hier niet veel voorstelt, dus heb ik maar tv genomen.”

“Van 12.30 tot 14.30 uur moeten we naar onze kamer. Ik slaap meestal. De andere jongens van mijn leefgroep lezen meestal. Om 14.30 uur moet ik ‘de bidons’ wegdragen. Daarna spelen we spelletjes. Dat kan buiten of binnen zijn. Om 17.30 uur eten we opnieuw, om 19 uur kijken we naar het nieuws en om 19.30 uur kijken we met de leefgroep naar een film. Of kun je een pro-line meenemen naar je kamer.”

Ook sneeuwpret maakte vorige winter soms deel uit van hun vrijetijdsactiviteiten.

“Toen het vorige week zondag in de voormiddag sneeuwde, hebben we hier op de binnenkoer een sneeuwman gemaakt.”

Eén jongere neemt de betekenis van het woord ‘vrije tijd’ heel letterlijk en ervaart dat er weinig tijd is waar ze echt vrij zijn.

“Ik vind het vervelend dat je hier geen uitlaatklep hebt. Je kunt hier nooit eens echt uitrusten. Er is toezicht.”

Eén groep jongeren krijgt structureel niet een uur vrije tijd in de openlucht: dat zijn de jongeren die in de onthaalfase zitten. Ze mogen niet naar buiten of meedoen met sportactiviteiten. Als alternatief lezen ze veel en spelen spelletjes in de leefgroep.

“In de zwarte en de gele fase heb ik veel gelezen. Ik vind het wel erg dat we niet naar buiten kunnen.”

“In zwart heb ik veel gelezen.”

Zoals de Huisregels voorzien, krijgen de jongeren per dag zeven rookmomenten en houdt het personeel hun sigaretten bij. Voor vele jongeren mogen er gerust wat rookpauzes bijkomen. Een jongere heeft sinds haar plaatsing beslist om te stoppen met roken.

“Je mag maar zeven keer roken. Ik zou graag meer kunnen roken. De aansteker mogen we niet bijhouden. Ik vind dat belachelijk.”

“Het zou goed zijn mochten we meer kunnen roken, maar ik begrijp wel dat dat niet kan. Als we roken moet daar altijd personeel bij zijn.”

“In de zwarte fase mag je drie sigaretten roken, in geel vijf en in groen zeven.”

“Ik mag niet roken. Ik ben nog geen 16. Als ik hier buiten kom, dan steek ik onmiddellijk een sigaret op.”

“In de schoolpauze mogen we niet roken. Ik zou graag wel kunnen roken.”

“Je sigaretten moet je hier kopen. Je mag geen eigen sigaretten meebrengen. Niet na je verlof en ook niet van je bezoek.”

“Je mag je sigaretten niet op je kamer bijhouden. Je moet ze afgeven. In de rookpauze krijg je er dan één.”

“In Mol ben ik gestopt met roken.”

7 Advies

— Jongeren in detentie moeten volgens de internationale regelgeving een volledig programma aangeboden krijgen. Ze moeten kunnen rekenen op onderwijs, recreatie, lichaamsbeweging en een programma dat tegemoet komt aan hun individuele noden. Ze brengen minstens acht uur buiten hun kamer door. Ook in het weekend moeten er genoeg activiteiten zijn. Het best wordt ook de familie ingeschakeld om mee het programma samen te stellen.

Uit formele regelgevingen is niets af te leiden over samenstelling, inhoud en doelstellingen van het dagprogramma en het activiteitenpakket van de jongeren. De regelgeving voor het centrum in Everberg besteedt wat aandacht aan de randvoorwaarden. Ook de Huisregels Gemeenschapsinstellingen blijven vaag. Daarnaast spreekt de website jongerenwelzijn over een globaal verblijfs-, toezichts-, opvoedings- en dagbestedingsaanbod en over een specifiek aanbod met individuele counseling, ervaringsleren, psychiatrische begeleiding, ouderondersteuning en nazorg.

In de praktijk getuigen jongeren over een strak dagprogramma dat zich vooral afspeelt buiten de kamermuren. Ze hebben les, lichaamsbeweging, recreatie, ze vervullen taken en hebben vaste rookmomenten. Behalve in de onthaal- of de beginfasen van de behandelunit besteden de jongeren in de gemeenschapsinstellingen minstens acht uur buiten hun kamer.

Zoals eerder gemeld (zie 2.4) dringt een bijsturing van de onthaalfases zich op. In het licht van de internationale regelgeving over afzondering, omkadering en tijdsbesteding moeten ook de beginfasen van de behandelunit bijgeschaafd worden. Jongeren getuigen over vele kamermomenten.

Ook Everberg heeft een gestructureerd dagprogramma. Wel kampt Everberg in vergelijking met de gemeenschapsinstellingen met een faciliteitentekort (zie 3.6)

waardoor de jongeren minder onderwijs, recreatie en ontspanningskansen krijgen. Daarnaast riskeren jongeren in hun eerste vijf dagen in Everberg behoorlijk wat tijd op hun kamer door te brengen omdat veelal afgewacht wordt of de jeugdrechter ze ook na vijf dagen nog in Everberg houdt.

Zowel de gemeenschapsinstellingen als Everberg moeten oog blijven hebben voor activiteiten in het weekend. Sommige jongeren kunnen helemaal niet op verlof gaan naar huis omdat ze gewoon geen thuis hebben.

— Internationale regelgeving en het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand stellen dat er samen met de jongere een handelingsplan opgemaakt moet worden. In de praktijk hebben de jongeren geen weet van hun handelingsplan. Wat ze kennen, is hun cliëntbespreking, hun bravo- en werkpunten en het verslag voor de jeugdrechter. Vanuit deze gebrekkige kennis pleiten we voor extra toezicht op de toepassing van artikel 46 van het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand. Internationale regelgeving suggereert dat een handelingsplan onder andere handelingsdoelstellingen, een tijdschema en vooruitgang naar een minder restrictief regime omvat.

— Het recht op onderwijs kreeg voor de gemeenschapsinstellingen een neerslag in het Besluit Leerplicht in Gemeenschapsinstellingen. Wat daar bijvoorbeeld niet instaat: hoe komen de instellingen tegemoet aan de leerplicht van de jongeren tijdens de onthaalfases of de behandelunit? Ook al vermeldt het Besluit dat het departement Onderwijs één keer per jaar langskomt, blijkt dat in de praktijk niet te gebeuren.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor een jaarlijkse controle door het departement Onderwijs. Niet alleen in de gemeenschapsinstellingen maar ook in Everberg. Samen met het departement kunnen de instellingen nagaan hoe ze het best het recht op onderwijs voor alle jongeren garanderen. De diversiteit van de jongeren maakt de inbreng van onderwijsexpertise nodig. Sommige jongeren kennen geen Nederlands of hebben amper onderwijs gekregen. Andere jongeren missen dan weer een hoger onderwijsniveau.

— De regelgeving blijft vaag over de re-integratie van de jongeren. Een duidelijk uitgetekend vervolgtraject vinden we niet terug. Toch moet de re-integratie volgens de internationale regelgeving gradueel en al vanaf dag 1 starten. Een gepaste externe dienst moet deze re-integratie mogelijk maken.

In de praktijk is er geen externe dienst die uitdrukkelijk instaat voor de re-integratie van de jongeren in detentie. Wel kunnen de jongeren rekenen op de sociale dienst van de instelling. De consulent bewaakt het traject van de jongere en verzorgt in principe de nazorg. De getuigenissen van de jongeren maken duidelijk dat de consulenten deze re-integratietaken soms maar moeilijk waarmaken. Sommige consulenten raken niet tot bij de jongeren.

Op basis van de internationale regelgeving pleiten we voor een externe – misschien al bestaande – dienst die de re-integratie van de jongeren verzorgt. Deze dienstverlening krijgt al tijdens de vrijheidsberoving toegang tot de jongere. Met een betere ondersteuning verzorgt de consulent deze externe dienstverlening wellicht uitdrukkelijker.

— In de praktijk vinden we een graduele aanpak van de re-integratie bijvoorbeeld in het GRT en in de laatste fasen van de behandelunit. Het open of halfopen karakter van de twee programma's garandeert de jongeren een duidelijk uitgetekend vervolgtraject. Waarom kan niet elke detentiemaatregel afsluiten met een open of halfopen periode onder begeleiding? Mogelijk kan de re-integratie-expertise van de twee programma's ook binnen de grenzen van de detentiemaatregel meer kansen krijgen. Waarom niet spreken over een geïndividualiseerd re-integratietraject dat zich binnen de grenzen van de detentiemaatregel afspeelt in plaats van een geïndividualiseerd residentieel traject?

Zolang er geen externe re-integratiedienst is, blijft het van belang dat de instellingen aansluiting zoeken met privé-instellingen en -initiatieven om een vlotte uitstroom uit de instellingen mogelijk te maken.

— Voor de jongeren in Everberg is het recht op minstens een uur buitenactiviteit formeel geregeld. Voor de sport- en vrijetijdsactiviteiten in de gemeenschapsinstellingen vinden we zo'n regeling niet terug. Het recht op minstens twee uur vrije tijd per dag waarvan één uur buiten is niet formeel geregeld. Toch betekent dat niet, dat jongeren in de gemeenschapsinstellingen geen sport en vrijetijdsactiviteiten aangeboden krijgen. Integendeel: vergeleken met Everberg getuigen ze over meer vrijetijds mogelijkheden. Everberg heeft nog altijd geen sporthal. Maar ook hier riskeren jongeren in de onthaalleefgroepen uit de boot vallen. Tijdens het onthaal krijgen sommige jongeren geen frisse buitenlucht.

Een formalisering van het recht op minstens een uur buitenactiviteit dringt zich op. Zoals eerder gesteld (zie 3.6) hopen we dat de jongeren in Everberg niet langer moeten wachten op een overdekte sporthal.

5

Bezoekrecht en contact met ouders en buitenwereld

Hoofdstuk

1 Recht op contact

Internationaal

Ook kinderen in detentie hebben recht op contact met hun ouders, bijvoorbeeld door bezoek of briefwisseling. Kinderen die van hun ouders gescheiden zijn, moeten regelmatig rechtstreeks contact kunnen hebben met hun ouders, behalve als dat in strijd is met hun eigen belang.

Staten doen al het nodige om de communicatie met familie, vrienden en organisaties te faciliteren. Daar hoort ook familiebezoek buiten de instelling en speciaal verlof bij.

Nationaal en regionaal

Artikel 14 van het Decreet Rechtspositie zegt dat de jongere recht heeft op regelmatig rechtstreeks contact met zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijken, behalve als dat in strijd is met een rechterlijke beslissing of het belang van de minderjarige. Een jeugdrechtsbank kan bij een maatregel aanvullende voorwaarden opleggen, bijvoorbeeld opsommen met wie de jongere geen contact mag hebben. Het belang van de minderjarige wordt niet gedefinieerd.

2 Bezoekrecht

Internationaal

De Raad van Europa zegt dat het bezoekrecht zich niet mag beperken tot familie. Ook belangrijke anderen moeten op bezoek kunnen komen. Het bezoek wordt zo georganiseerd dat een normale gezinsband mogelijk is en de privacy gerespecteerd blijft. Om de bezoeken te vergemakkelijken, wordt de jongere zo dicht mogelijk bij zijn woonplaats geplaatst. In principe kan de jongere minstens één keer per week bezoek krijgen.

Nationaal en regionaal

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen omschrijven de regeling rond de contacten buiten de leefgroep. In principe is er recht op contact met de familie, behalve als de jeugdrechter dat verbiedt. Voor contact met vrienden en kennissen moet de rechter toelating geven. Die personen kunnen de jongere bezoeken op de vaste bezoekmomenten. Als dat niet lukt, kunnen andere afspraken gemaakt worden.

Als de bezoekers iets meebrengen, wordt dat gecontroleerd. Bezoekers moeten zich houden aan de algemene regels van de instelling en hun identiteit wordt gecontroleerd. Eventueel kan ze gevraagd worden om bepaalde voorwerpen zoals een gsm af te geven. Ze mogen geen foto's maken.

Voor Everberg regelen het Samenwerkingsakkoord en het Huishoudelijk Reglement het bezoekrecht. Zo kan de jongere drie keer per week voor telkens één uur bezoek krijgen in de bezoekszaal. Er mogen hoogstens vijf bezoekers komen. Het directiecomité bepaalt wanneer de jongere bezoek kan krijgen. Ouders, grootouders, broers, zussen, ooms, tantes en voogd mogen sowieso op bezoek komen. Andere personen hebben een toelating nodig. Wat mogelijke redenen zijn om bezoek toe te laten of te weigeren, is niet duidelijk. Tijdens het bezoek wordt de privacy gerespecteerd door de afwezigheid van auditieve controle. Het federale

personeel is wel aanwezig. De bezoekers mogen spulletjes voor de jongeren meebrengen. Wat de bezoekers voor de jongere meebrengen, moeten ze bij de portier afgeven. In de bezoekerszaal zelf mogen ze niets aan de jongere geven. Geld kan gestort of aan de boekhouding afgegeven worden. Voor het bezoek is er tegen betaling drank en snoep beschikbaar. Ook hoe het bezoek verloopt, wordt beschreven.

In de praktijk kunnen de jongeren in elke instelling rekenen op drie bezoeken momenten per week. De bezoeken liggen vast. Ouders kunnen niet zomaar binnenspringen voor een bezoek.

Praktijk

Voor het eerste bezoek, als de jongere pas aangekomen is, of als een ouder alleen op andere tijdstippen kan langskomen, zijn uitzonderingen mogelijk.

Zeker in één instelling wordt de bezoeker verwittigd dat hij maar één keer per week mag langskomen, ook al heeft de jongere recht op drie bezoeken momenten. Bezoek van vrienden kan met goedkeuring van de jeugdrechter. Het bezoek komt in de bezoekerszaal. Aparte kleine bezoekersruimtes waar de jongere ongestoord zijn gezin of familie kan ontmoeten, zijn er niet.

De jongeren weten soms tot op de minuut wanneer ze bezoek mogen krijgen.

“Ik heb altijd bezoek. Woensdag van 18.30 tot 19.45 uur, vrijdag van 19.30 tot 20.45 uur en zondagvoormiddag.”

“Drie keer per week krijg ik bezoek voor een uurtje. Zaterdag van 17 tot 18 uur, maandag van 13.30 tot 14.30 uur en donderdag van 13.30 tot 14.30 uur. Dat zijn de uren die je normaal op je kamer doorbrengt. Maandag en zaterdag komt mijn mama. Donderdag komt mijn papa. Mijn ouders zijn gescheiden.”

Het gebeurt dat jongeren minder bezoeken hebben, doordat ze een bijzonder programma moeten volgen.

“Pas in fase 2 heb je twee uur bezoek. In fase 1 is dat een uur. Ze doen dat omdat ze vinden dat je moet nadenken. Zes weken time-out is veel te lang.”

Afhankelijk van de thuissituatie worden er soms uitzonderingen toegestaan. Eén jongere had graag een uitzondering gehad. Maar het kon niet.

“Normaal mag je op woensdag, vrijdag en zondag bezoek krijgen. Omdat mijn moeder zich alleen op maandag kan vrijmaken, krijg ik maandag bezoek. Ze houden daar rekening mee.”

“Pas na zes maanden zag ik mijn ouders terug. Ik had toen graag meer bezoeken na elkaar gehad. Ook dan kreeg ik maar twee uur voor bezoek. Nu komen ze elke zondag met de bus op bezoek.”

Een meisje dat haar moeder en dochtertje op bezoek kreeg, kon die niet ongestoord ontvangen. Op de vraag of ze zich daaraan stoorde, antwoordde ze nee.

“Elke zondag komen mijn mama en mijn baby op bezoek. Er is hier geen speelgoed. Mijn mama brengt dat mee. We zien elkaar in de gewone bezoekersruimte.”

Sommige jongeren krijgen veel bezoek. Andere jongeren krijgen geen bezoek. Soms willen ze het zelf niet of zijn ze te beschaamd. Het gebeurt dat de ouders te kwaad zijn of er niet geraken.

“Elke woensdag komt mijn vader. Op zondag komt mijn moeder.”

“Mijn moeder komt altijd op bezoek. Ze komt met de auto. Mijn jongste zus van 9 jaar komt altijd mee.”

“Ik heb hier nog geen bezoek gehad. Ik heb geen contact meer met mijn ouders. En ik wil dat ook niet echt. Ik heb mijn zusjes al twee jaar niet gezien. Ik wil ze graag nog eens zien. Bezoek moet je aanvragen aan de jeugdrechter. Ook als ik wil bellen of brieven schrijven.”

“Ik heb nog geen bezoek gekregen. Tijdens mijn vorige verblijf is moeder één keer geweest. Ze had toen nog een auto. Nu niet meer. Ik bel wel met mijn moeder. Ik mis mijn vriendin het meest.”

“Ik krijg tot nu toe veel bezoek. Mijn ouders komen dan. Mijn zus wil me zien maar ze komt niet mee. Ze wil me niet achter tralies zien.”

“Na een weekend ben ik eens niet meer teruggekomen. Mijn vader was razend en kwam niet meer op bezoek. Daarna kwam hij toch weer op bezoek. Mijn moeder dwong hem om mee te komen.”

Willen jongeren contact met hun vrienden of andere personen die voor hen belangrijk zijn, dan moeten ze dat aan de jeugdrechter vragen. Sommige jongeren krijgen een goedkeuring. Andere jongeren beginnen er niet aan. Ze geloven niet dat ze een kans maken.

“In het begin mocht ik geen contact hebben met mijn vriendin. Nu mag ik mijn vriendin zien.”

“Een vriend is al op bezoek geweest. Voor bijna alles moet je de goedkeuring van de jeugdrechter hebben.”

“Ik heb geen contact met mijn familie. Na drie maanden is mijn vriendin wel op bezoek geweest. Je moet daarvoor een aanvraag doen. Het duurde lang omdat mijn vriendin hier gekend is. Ze heeft hier ook gezeten.”

“Of je hier vrienden mag laten komen, hangt van de jeugdrechter af en die zegt sowieso nee.”

Jongeren die geen goedkeuring krijgen, halen daarvoor verschillende redenen aan.

“Ik heb een vervelende jeugdrechter, ik mag van hem geen contact meer hebben met mijn vrienden. Ik kan het wel aanvragen maar het zal toch niet lukken. De rechter wil dat ik uit het drugsmilieu stap maar mijn vrienden zijn zo niet.”

“Ik zou graag mijn pleegmoeder willen bellen. Dat is nu al zes maanden geleden. Ze is 80 jaar. Omdat er spanningen zijn tussen mijn moeder en mijn pleegmoeder laat de jeugdrechter geen bezoek toe.”

“Volgende week komt mijn vriend voor de eerste keer. Ik moest dat aanvragen. Omdat ik in beroep gegaan ben, werd mijn aanvraag nu pas beantwoord.”

“In De Markt heb ik via het Hof van Beroep bezoek van een vriendin kunnen krijgen. Door te verhuizen naar De Hutten, ben ik dat nu kwijt. Ik moet de procedure opnieuw doorlopen. Ik vind dat heel frustrerend.”

In sommige instellingen mag het bezoek spullen voor de jongere meebrengen. In andere instellingen is dat verboden.

“Het is hier niet toegestaan dat je bezoek materiaal voor je meebrengt.”

“Telkens als er bezoek mag komen, krijg ik bezoek van mijn familie. Ze brengen snoep mee.”

“Ze hebben hier geen Joepie. Mijn mama brengt die mee voor mij. Ik hou die dan op mijn kamer.”

3

Communicatiemiddelen

Kinderen hebben recht op toegang tot verschillende informatiekanalen. Ook hebben ze het recht om informatie te verzamelen, door te geven en te ontvangen. Deze rechten kunnen alleen beperkt worden om bijvoorbeeld de openbare orde of de goede naam van anderen te beschermen. De beperkingen moeten wettelijk vastliggen.

Internationaal

Om het recht op informatie en contact mogelijk te maken, suggereert de Raad van Europa het aantal brieven niet te beperken en ook andere communicatiemiddelen zoals telefoon, internet, e-mail toe te laten. Daarnaast krijgen de jongeren ook toegang tot tijdschriften, kranten, radio- en tv-programma's, films en publicaties van de instelling zelf. Als dat haalbaar is, organiseert de instelling voordrachten voor de minderjarigen.

In België geldt er briefgeheim. Artikel 29 van de Grondwet zegt wel dat de wet kan bepalen wie dat geheim mag schenden.

Nationaal en regionaal

Voor de gemeenschapsinstellingen regelen de Huisregels het gebruik van communicatiemiddelen, en meer bepaald van brieven. Voor Everberg licht het Huishoudelijk Reglement het gebruik toe. Zo kan de jongere die geplaatst is in Everberg naar eender wie schrijven, behalve als de jeugdrechter anders beslist. Of de jongere ook zoveel kan schrijven als hij wil, is niet duidelijk op grond van de regelgeving.

Het is het federale personeel dat de briefwisseling controleert, en dat kan alleen een materiële controle zijn. Als de afzender onbekend is, en alleen daarom, mag het personeel de brief lezen. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen voorzien een gelijkaardige regeling. Daar gebeurt de controle wel altijd waar de jongere zelf bij is. Het is niet duidelijk of dat in overeenstemming is met de Grondwet.

Deze schending van het briefgeheim is immers niet bij wet geregeld.

In Everberg mogen tijdens de fouille van de kamer nog niet vertrokken en gesloten brieven geopend worden in aanwezigheid van de jongere. Ook bij deze praktijk kunnen we in het licht van de bescherming van de privacy vragen stellen.

De jongere kan altijd en zonder controle corresponderen met bijvoorbeeld de voorzitters van de parlementen, met ministers of jeugdrechters. Uitzonderlijk kan een brief van de jongere ter beschikking gesteld worden van de jeugdrechter. De jongere wordt daarover ingelicht. Ook de motivatie voor de terbeschikkingstelling wordt hem meegedeeld.

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen omschrijven het recht om te telefoneren in vage bewoordingen en vullen dat bovendien heel beperkt in. De regeling in Everberg is concreter en uitgebreider. Zo mag de jongere telefoneren met zijn ouders, grootouders, broers, zussen, ooms, tantes, voogd, provoogd, consulent en advocaat, behalve als de jeugdrechter daar anders over beslist. Mits toelating kunnen de jongeren ook andere mensen bellen. Ze mogen drie keer per week telefoneren, ook als de persoon met ouderlijk gezag een gsm-nummer heeft. Naar andere gsm-nummers bellen mag alleen uitzonderlijk en op vraag.

De jongere kan gratis bellen naar zijn advocaat, de JO-lijn en de Vlaamse en Waalse kinderrechtencommissarissen.

In de regeling van het centrum in Everberg staat niets over hoe de jongere regelmatig van het nieuws op de hoogte gebracht wordt.

Voor de uit handen gegeven jongeren regelen artikel 55 tot en met 57 van de Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden het recht op briefwisseling. Zo mogen deze jongeren een onbeperkt aantal brieven ontvangen en versturen. Komt de orde of veiligheid te veel in het gedrang, dan kunnen de brieven gecontroleerd, en in het bijzijn van de gedetineerde door de directeur gelezen, achtergehouden of niet verstuurd worden. De gedetineerde wordt daarvan op de hoogte gebracht. Brieven van welbepaalde personen of overheden, zoals de koning of parlementsvoorzitters, zijn niet onderworpen aan controle.

Praktijk

In de praktijk wordt het recht op telefonisch contact niet overal op een zelfde manier gegarandeerd. In de ene instelling hebben de jongeren recht op drie bezoekmomenten en drie belmomenten. In de andere instelling mogen ze hun familieleden pas bellen als die niet op bezoek kwamen. De familie kan altijd bellen om boodschappen na te laten. Een gsm is verboden.

In principe liggen er in elke leefgroep kranten en tijdschriften. Boeken en strips zijn verkrijgbaar. Elke dag kijkt de leefgroep naar het nieuws. Er is ook radio, al dan niet via intercom. Internet en e-mail zijn verboden, behalve als het een educatieve waarde heeft, bijvoorbeeld werk leren zoeken op het internet. De jongeren kunnen altijd een brief naar hun familie schrijven. Briefwisseling en telefonisch contact met vrienden kan, mits toelating van de jeugdrechter.

De variatie aan telefonisch contact met de buitenwereld komt ook in de gesprekken met jongeren naar voor. Voor sommige jongeren is telefonisch contact alleen maar mogelijk als er geen bezoek kwam. Andere jongeren kunnen sowieso twee

tot drie keer per week bellen. Of de instelling houdt rekening met de gezinssituatie van de jongere.

“Elke week komen mijn ouders op bezoek. Mijn ouders bellen soms zelf naar hier. Als ik de hele week geen bezoek kreeg, mag ik zelf bellen.”

“Als je veertien dagen geen bezoek meer kreeg, mag je naar je ouders bellen. In andere gevallen mag je niet bellen. Mijn moeder is van de trap gevallen en kan daardoor niet meer komen. Ze hebben me de kans gegeven om iets vaker te bellen.”

“Je mag hier niet zoveel bellen. Alleen als je geen bezoek krijgt.”

“Ik mag twee keer naar mijn vader en twee keer naar mijn moeder bellen.”

“Ik mag elke zaterdag vijf minuten bellen.”

“We mogen hoogstens twee keer per week bellen. Ik denk dat je een kwartier mag bellen. We bellen in het bureautje van de begeleiders. Ik kan alleen maar naar familie bellen.”

“Ik mag twee keer naar mijn moeder en twee keer naar mijn vader bellen. Mijn ouders zijn gescheiden.”

Goed gedrag levert soms een extra telefoontje op.

“Je mag drie keer bellen. Met goed gedrag kun je van de PB een extra telefoontje krijgen.”

“Standaard heb je recht op vijf minuten bellen. Als je punten verdient, mag je extra bellen in het weekend. Elke dag moet je 72 op 80 halen. Alles boven 72 zijn extra punten. Je kunt die per week opsparen. Heb je meer dan 55 extra punten, dan mag je extra bellen.”

Niet alleen de jeugdrechter beslist met wie er telefonisch contact is, ook de directie houdt een oogje in het zeil.

“Als ik mijn vriendin wil bellen, moet ik dat aanvragen. Ik heb dat niet gedaan. De jeugdrechter zegt toch sowieso nee.”

“We mogen drie keer per week telefoneren. Je moet op papier schrijven naar wie je wilt bellen. Je krijgt dan toestemming van de directie.”

Af en toe is er briefwisseling. De jongeren kunnen rekenen op briefpapier en enveloppen. De briefwisseling wordt gecontroleerd.

“Ik denk dat ze de brieven lezen. Ik heb nog geen post gekregen. Niet veel jongeren krijgen post. Er zijn jongeren die geen bezoek en geen post krijgen, dat is dubbel zo hard. Naar mijn broer in de gevangenis mag ik niet schrijven.”

“De brief van mijn vriendin is opengedaan. Er zat een foto bij. Ik heb de foto gekregen. Ik heb de foto al weggelegd want het is lastig om haar te zien zonder dat ik bij haar kan zijn. In het begin schreef ik brieven, nu wat minder. Ik schreef uit respect voor mijn ouders. Ik zie ze nu een paar keer per week, dus dat is niet meer nodig. Ik bel ook soms.”

“Brieven zijn onbeperkt. We kunnen papier en enveloppen aanvragen, twee keer per week. Ik krijg soms post van mijn broer. Die doen ze open. Ik denk om te lezen. Voor mij maakt het eigenlijk niets uit. Ik schrijf alleen over wat ik doe en wat ik ga doen als ik buiten kom.”

E-mail is soms mogelijk. De jongere krijgt van de begeleiding zijn uitgeprinte mail.

“Ik heb al post gekregen via mail.”

“Ik heb nog altijd contact met mijn begeleidster van Oikoten. Ze zit nu in India. Soms mailt ze me met nieuws uit India. Ik krijg de outprint van haar mail. Terugmailen mag niet. Ze willen wel een uitzondering maken maar ze hebben geen tijd.”

Jongeren hebben verschillende mogelijkheden om de actualiteit te volgen. Er zijn kranten en elke dag kijken ze naar het journaal. Soms worden ze er achteraf over ondervraagd.

“Er zijn kranten. Elke dag moeten we om 13 uur naar het nieuws kijken. In het onthaal kijken we 's avonds. Na het nieuws moeten we tien vragen over het nieuws beantwoorden. Een computer kan, internet kan niet.”

“Elke dag lees ik Het Belang van Limburg. Er is geen internet. Af en toe laat de begeleider me wel op het internet naar foto's van mijn vroegere school kijken. Hier zijn radio's. Vooral als ik in het bad zit luister ik naar de radio. Om 19 uur kijkt iedereen naar het nieuws.”

“Elke dag kijken we om 7 uur verplicht naar het nieuws. Ik vind dat wel oké. Soms is er te veel politiek. Er zijn kranten. De opvoeders brengen ook soms tijdschriften mee zoals P-Magazine of Autowereld. Er is geen aparte bibliotheek, maar in de leefgroep zijn er wel boeken.”

“Vorige week hadden we krantenweek. We kregen dan een krant van de leerkracht. Anders krijgen we een krant van de PB's. Tijdschriften kun je krijgen van je bezoekers. Je kunt ook strips aanvragen. Ik heb ze allemaal uitgelezen. Nu brengen mijn ouders boeken mee.”

Niet elke jongere kan op zijn kamer naar de radio luisteren. Soms moet de jongere zijn radio verdienen met goed gedrag.

“Ik heb nog geen radio op mijn kamer. Die moet ik nog verdienen. Ik lees dan een boek of strips.”

“Ik heb geen radio op mijn kamer, maar zondag krijg ik er een. Ik was de hele week braaf.”

4 Verlof

In een normaal regime moeten jongeren regelmatig op verlof kunnen, alleen of onder begeleiding. Ook moeten jongeren voor bijvoorbeeld een begrafenis of een zieke verwant in kritieke toestand de instelling kunnen verlaten.

Internationaal

Voor de jongeren in de gemeenschapsinstellingen of in het centrum voor Everberg bestond er een uitgangsregeling maar die werd door het Grondwettelijk Hof vernietigd. Ondertussen werkte de Vlaamse Gemeenschap samen met de Unie voor Jeugdrechters een informele uitgaansregeling uit.

Nationaal en regionaal

Jongeren in Everberg kunnen van de jeugdrechtbank of de onderzoeksrechter de toelating krijgen om de instelling te verlaten. Er is geen expliciete verlobepaling voor als een naaste verwant overlijdt.

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen bepalen per campus vanaf wanneer je de instelling mag verlaten. Er zijn wel uitzonderingen mogelijk. Als dat mogelijk is, kun je na een tijdje de familie thuis bezoeken. Er wordt rekening gehouden met het opgestelde handelingsplan, de wensen van de minderjarige en de ouders, en de toestemming van de jeugdrechter.

In de praktijk kunnen de jongeren pas na een bepaald aantal weken op verlof. Voor de jongens in de gemeenschapsinstellingen is dat na acht weken. Meisjes blijven de eerste vier weken continu in de instelling. Na deze periode wordt de mogelijkheid voor een daguitstap of verlof in kaart gebracht. De thuissituatie wordt afgetoetst. Het verlof van de jongeren wordt gradueel opgebouwd: van daguitstap tot elke week op weekendverlof.

Praktijk

“Pas na twee maanden mag ik op weekend. Je moet wel toestemming hebben van de jeugdrechter. Nu mag ik nog niet op weekend. Ik zit hier nog maar een maand. Het is de derde keer dat ik hier zit. Als je hier lang verblijft, mag je om de twee weken op weekend. De begeleiding brengt je dan naar het station en ze pikken je daar ook weer op. Vorige keer was ik te laat. Ik ben dan te voet teruggekomen. In de halfopen afdeling mag ik ook in de week naar buiten, om te gaan zwemmen bijvoorbeeld. In de gesloten afdeling mag dat niet terwijl je wel op weekend mag. Ik snap dat niet. Waarom mogen we ook niet in de week naar buiten? In het weekend kun je toch ook wegllopen?”

“In het weekend mag ik naar huis. Naar het einde toe mag je in het weekend vaker naar huis. Normaal is dat om de twee weken. Ik heb al een dag met mijn moeder doorgebracht, zonder overnachting. Sinds ik hier ben, is het contact met mijn moeder beter.”

“Na één maand kun je extramurale aanvragen. Ik ga al op weekend naar huis. Ik neem dan alleen de trein. Ik mag mijn weekend zelf invullen. Ik moet wel van het station wegblijven.”

Enerzijds probeert men principieel om te springen met verlof. Verlof is een recht. Minder verlof toekennen kan nooit een sanctie zijn. Alleen als de jongere bijvoorbeeld geen thuis heeft, de ouders aangeven dat het niet wenselijk is, een eerder verlof mank liep of de jeugdrechter geen goedkeuring geeft, wordt van dat principe afgeweken. De instelling gaat op zoek naar alternatieven als een jongere door zijn thuissituatie niet op verlof kan.

“Weekendverlof is voor mijn geen optie. Ik ben wel al naar buiten geweest. Ik ben met de begeleider naar de winkel en de cinema geweest.”

“Ik ga niet op weekend. Ik blijf hier. We bakken dan cake, spelen spelletjes of sporten. Elke zaterdagmorgen bel ik naar mijn oma. In de kerstvakantie ga ik voor een dag naar mijn oma, samen met mijn individuele begeleider. Mijn broer en mijn zus zullen daar dan ook zijn. Soms ga ik met mijn IB eens naar buiten.”

Anderzijds kun je met goed gedrag een extra uitstap verdienen of heb je verlofverbod als je een bijzonder programma moet volgen. In Everberg zijn er geen verlofmogelijkheden. Toch had één jongere weet van één uitzondering.

“Om de twee weken mag je naar huis. Je hebt dan een dagplanning tot tien uur 's avonds. De begeleiding kan dat controleren. Ze bellen dan. Je moet per dag 72 punten op 80 halen. Alles boven 72 zijn extra spaarpunten. Heb je meer dan 55 punten, dan mag je extra bellen. Heb je er meer dan 80, dan mag je op uitstap.”

“Ik zit in het programma van drie maanden en kan dus in het weekend de instelling niet verlaten.”

“Hier kun je nooit op weekend, je zit hier hoogstens twee maanden en vijf dagen. Er was eens een jongen die uitzonderlijk verlof gekregen had.”

5 Uitzonderingen

Internationaal

Heel uitzonderlijk kan het recht op communicatie en bezoek beperkt worden. De Raad van Europa spreekt over deze gronden voor beperking: er loopt een strafonderzoek, de goede orde en veiligheid komt in het gedrang, een misdrijf moet voorkomen of het slachtoffer beschermd worden. Toch moet er ook in deze situatie een aanvaardbare mate van contact gewaarborgd blijven. Anders wordt de re-integratie van de jongere te veel bedreigd. De Raad van Europa noemt ook 'het belang van het kind' als gegronde reden. Wel moet dat 'belang' nauw gedefinieerd worden, zeker als de grondrechten van bijvoorbeeld de betrokken familieleden door de beperking in het gedrang komen.

Nationaal en regionaal

De Jeugdwet en de Everbergwet specificeren het contactverbod van de jongere. Alleen als het voor het onderzoek nodig is, kan tot drie dagen contactverbod opgelegd worden. Deze beslissing moet gemotiveerd worden en de personen moeten bij naam genoemd worden. Voor MOF-plaatsingen kan het contactverbod telkens met drie dagen verlengd worden. Contact met de advocaat blijft altijd mogelijk.

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg stelt dat bezoek achter glas bij uitzondering opgelegd kan worden.

Praktijk

In de praktijk lopen de uitzonderingen in de omgekeerde richting. De jeugdrechter somt niet op met wie de jongere geen contact mag hebben. Het is de jongere die, met uitzondering van zijn ouders, elk contact aan de jeugdrechter moet aanvragen.

“Bezoek moet je aanvragen aan de jeugdrechter. Ook als ik wil bellen.”

“Volgende week komt mijn vriend voor de eerste keer. Ik moest dat aanvragen.”

“Voor bijna alles moet je de goedkeuring hebben van de jeugdrechter, behalve voor je familie.”

6 Informatie van en aan verwanten

Informatie over de opsluiting zelf, bijvoorbeeld plaats van opsluiting, vrijlating, overplaatsing, moet onmiddellijk aan de ouders, voogd of naaste verwant gemeld worden. Ook als de jongere ziek is of als hij voor meer dan 48 uur klinische verzorging buiten de instelling nodig heeft, moet dat gemeld worden. Overlijdt de jongere, dan moet de directeur de ouders, voogd of naaste verwant onmiddellijk inlichten. Ze hebben het recht op inzage in het overlijdenscertificaat, recht om het stoffelijk overschot te zien en te beslissen of de jongere begraven of gecremeerd wordt. Omgekeerd moet men de jongeren zo vlug mogelijk informeren over het overlijden of een ernstige ziekte of verwonding van een familielid.

Internationaal

De Jeugdwet zegt hoe de verwanten geïnformeerd moeten worden. Als een jongere van zijn vrijheid beroofd wordt, moet de politieambtenaar de ouders of opvoedingsverantwoordelijken zo snel mogelijk informeren. Ook als de jeugdrechter een maatregel wil opleggen, moeten ze op de hoogte gebracht worden.

Nationaal en regionaal

De jongere heeft recht op één gratis telefoon als hij aankomt in Everberg. Daarover staat er niets in de Huisregels Gemeenschapsinstellingen.

Over informatie aan verwanten over gezondheid of overlijden van de jongeren is er intern wettelijk niets geregeld. Omgekeerd is het wel geregeld. Het Decreet Rechtspositie zegt in algemene termen dat het verstrekken van gevoelige informatie over de ouder of de opvoedingsverantwoordelijke zo moet gebeuren dat het welzijn van de jongere zo weinig mogelijk geschaad wordt.

In de praktijk kunnen de mensen van thuis altijd bellen met belangrijk nieuws. Deze informatie wordt altijd overgemaakt. Bijvoorbeeld als de ouders ziek zijn of als er een begrafenis is. Wil een jongere op de begrafenis aanwezig zijn, dan kan dat, mits toestemming van de jeugdrechter. Laten de mensen thuis een hele tijd niets van zich horen en komen ze niet meer op bezoek, dan probeert de instelling zelf contact op te nemen.

Praktijk

7 Advies

— De interne regelgeving erkent het internationaal erkende bezoekrecht en recht op contact met de ouders en de buitenwereld. Artikel 25 van het Decreet Rechtspositie stelt dat jongeren bezoek mogen krijgen en mogen omgaan met personen van hun eigen keuze, behalve als de jeugdrechter dat verbiedt. Ook de Huisregels Gemeenschapsinstellingen garanderen het recht op contact met de familie. Alleen voor de jongeren in Everberg is het aantal bezoeken en de beperking ervan formeel geregeld: drie keer per week telkens een uur. Toch betekent dat gebrek niet dat de meeste jongeren van de gemeenschapsinstellingen minder bezoekmomenten hebben. Ook zij hebben er drie.

Wel legt toch zeker één instelling beperkingen op. Doordat ze een speciaal programma moeten volgen, krijgen sommige jongeren minder bezoeken. Een bericht in de bezoekersruimte maakt duidelijk dat een bezoeker maar één keer per week mag langskomen.

Er zijn verschillen tussen de regelgeving van Everberg en artikel 25 van het Decreet Rechtspositie. Dat artikel 25 garandeert het recht op bezoek van de ouder. In Everberg mag de ruimere familie – ook tantes – op bezoek komen. Ook op jongerenwelzijn.be lezen we dat de jongere bezoek mag krijgen van de ruimere familie.

De Raad van Europa suggereert dat behalve de familie ook belangrijke anderen op bezoek moeten kunnen komen. Jongeren getuigen dat het contact met hun lief, vriend of vriendin belangrijk is. Soms zelfs belangrijker dan het contact met familie, zeker als dat niet positief is. In de praktijk moeten de jongeren toelating vragen aan de jeugdrechter voor ze contact met andere mogen hebben. Jongeren getuigen dat ze soms lang moeten wachten op een antwoord. Of dat ze hun recht op contact verliezen als ze van de open naar de gesloten afdeling moeten, ook al had de jeugdrechter het contact goedgekeurd.

Een formalisering van het recht op bezoek dringt zich op. Het recht op bezoek mag niet afhangen van de instelling of de jeugdrechter van dienst. Een tweede of een derde bezoek per week van dezelfde ouder moet in elke instelling mogelijk zijn. In elke instelling moeten bezoekers spullen voor de jongere kunnen meebrengen. Alleen in het belang van de minderjarige of bij rechterlijke beslissing kan contact of bezoek beperkt worden. We pleiten voor een vlottere regeling voor het bezoek van belangrijke anderen. De Raad van Europa raadt aan om altijd een minimaal aanvaardbare mate van contact te waarborgen en suggereert dat het 'belang' van het kind, als grond van beperking, geduid moet worden. Tenslotte raakt de beperking ook het recht op contact van de ouder.

Daarnaast moet er ook aandacht gaan naar het tijdstip van de bezoekmomenten en de bereikbaarheid van de instelling voor de bezoekers. De ene instelling houdt rekening met de werkuren van de ouder en laat ook 's avonds bezoek toe. De andere instelling organiseert alleen overdag bezoek. De ene instelling is ook vlotter toegankelijk met het openbaar vervoer dan de andere. Jongeren getuigen dat ouders soms niet kunnen langskomen omdat ze geen auto hebben.

— Voor het contact via brief, telefoon en andere communicatiemiddelen is er voor de gemeenschapsinstellingen niets formeel geregeld. Dat is wel het geval voor Everberg. Jongeren mogen bijvoorbeeld drie keer per week bellen, ook naar de gsm van de persoon met ouderlijk gezag. Naar andere gsm-nummers bellen kan alleen uitzonderlijk en op vraag.

Uit de getuigenissen blijkt dat het recht op telefooncontact niet overal op dezelfde manier gegarandeerd is. Sommige jongeren mogen pas telefoneren als er geen bezoek langskwam. Andere jongeren kunnen extra beltijd verdienen. Dankzij hun goed gedrag mogen ze meer dan vijf minuten bellen.

— Hoewel er voor het recht op informatie nauwelijks iets formeel geregeld is, kunnen de jongeren wel rekenen op toegang tot verschillende informatiekanalen. In de leefgroep liggen kranten en tijdschriften. Er is een radio. Standaard kijken ze elke dag naar het nieuws. In de leefgroep staat een computer. Toegang tot e-mail en internet is er niet. De Raad van Europa suggereert om die toegang tot internet en e-mail toch mogelijk te maken.

Meer en meer mensen en zeker jongeren gebruiken alleen een gsm en hebben via e-mail en internet contact met elkaar. Contact via een vast nummer of brief komt veel minder voor. Vraag is of geen toegang tot e-mail het recht op contact niet uitholt. E-mail is tenslotte briefwisseling langs elektronische weg. De nood aan materiële controle valt bij e-mail alleszins weg. Via e-mail zouden jongeren en hun verwanten elkaar ook vlotter informatie kunnen doorspelen. Twee jongeren getuigen dat ze al eens contact hadden via uitgeprinte mails.

— Het verlot van de jongeren in de gemeenschapsinstellingen wordt in de Huisregels vermeld, zonder dat het verder geconcretiseerd wordt. Jongeren in Everberg hebben geen verlot. Als de jeugdrechter of de onderzoeksrechter en de directie het toelaten, kunnen ze wel het centrum verlaten. Er is geen uitdrukkelijke bepaling die jongeren toelaat om het centrum te verlaten voor een begrafenis of een zieke verwant.

We steunen het principe dat het verlot een onvoorwaardelijk recht moet zijn. Verlot intrekken mag nooit een sanctie zijn. Ook dat de jongeren naast hun vaste uitstap als beloning een extra uitstap kunnen krijgen, moedigen we aan. Wel pleiten we ervoor om het recht op verlot niet te laten afhangen van het programma dat de jongere volgt.

De inspanningen van de instellingen om de uitstappen van de jongeren zonder thuiscontext te garanderen moeten zeker verder ondersteund worden, ook financieel.

6

Hoofdstuk

**Rechts
bijstand**

1 Juridische bijstand

Internationaal

Als kinderen van hun vrijheid beroofd worden, moeten ze volgens het kinderrechtenverdrag zonder uitstel kunnen rekenen op juridische bijstand. Ook het Europees Hof spreekt van het recht op een raadsman.

Deze bijstand is kosteloos. Zeker als de jongere niet over de nodige middelen beschikt, moet hij gratis zijn. Ook ouders of voogden hebben recht op juridische bijstand. Ook tijdens de uitvoering van de maatregel moet er bijstand en advies zijn.

Jongeren moeten onbeperkt contact kunnen hebben met hun raadsman. Heel uitzonderlijk en bij wet omschreven kan dat contact beperkt worden. Een bewaker mag bij het contact aanwezig zijn, maar niet binnen gehoorsafstand. De communicatie tussen de jongere en de raadsman mag niet als bewijsmateriaal dienen, behalve als er een misdrijf beraamd of voortgezet wordt.

Het kinderrechtenverdrag garandeert ook het recht op een gratis tolk. Als de minderjarige de gebruikte taal niet beheerst, moet hij in alle fasen van het jeugdrechtssysteem kunnen rekenen op een tolk. De Havana Rules stellen dat dat recht ook in de instelling zelf geldt.

Nationaal en regionaal

De Belgische Grondwet verzekert het recht op juridische bijstand. De wetgeving maakt een onderscheid tussen 'gratis advies' en de toewijzing van een pro-deoadvocaat. Heeft de jongere geen eigen advocaat, dan krijgt hij een pro-deoadvocaat. Ook bij problemen tijdens de uitvoering van de maatregel kan de jongere rekenen op een pro-deoadvocaat. De jeugdrechter kan geen contactverbod met de advocaat opleggen. Naast juridische bijstand heeft de jongere ook recht op bijstand van een vertrouwenspersoon (Decreet Rechtspositie).

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg regelt de modaliteiten rond de rechtsbijstand. Zo staat er geen beperking op het aantal bezoeken van de advocaat. Die bezoeken moeten wel binnen de openingstijden. De jongere kan gratis telefoneren naar de advocaat. De pedagogische equipe informeert de jongere over de mogelijke rechtshulp. Voor de gemeenschapsinstellingen bestaan er geen formele regels.

In eerste instantie krijgt de jongere een advocaat die zijn taal spreekt. Is zo'n advocaat onvindbaar, dan krijgt de jongere een tolk. De staat draagt de kosten van de tolk.

Praktijk

In de praktijk kan elke jongere inderdaad op gratis juridische bijstand rekenen. Elke jongere heeft een pro-deoadvocaat. Sommige jongeren hebben zelfs twee advocaten: een pro-deoadvocaat en een advocaat die de ouders betalen.

"Ik heb twee advocaten. Eén pro-deoadvocaat en één van mijn ouders."

"Ik had zelf een advocaat en één die de jeugdrechter aanstelde."

Ondanks de toegang tot hun gratis juridische bijstand, voelen behoorlijk wat jongeren zich niet juridisch bijgestaan. Ze zijn niet echt te spreken over de kwaliteit van de juridische bijstand. Sommige advocaten zeggen helemaal niets op de zitting.

“Ik heb een pro-deoadvocaat maar die zegt helemaal niets. En als ze iets zegt, dan is het helemaal niet wat ik wil dat ze zegt.”

“Ik heb er één. Ze is pro deo. Het is geen goeie. Ze heeft nog geen woord gezegd om me te verdedigen. Ze is hier nog nooit geweest. Ik wil haar niet bellen.”

Jongeren voelen zich niet verdedigd door hun advocaat die de jeugdrechter gelijk geeft.

“Mijn advocaat is een pro-deoadvocaat. Die zegt niets en gaat onmiddellijk akkoord met wat de jeugdrechter zegt. Mijn advocaat trekt zich nergens iets van aan.”

“Mijn advocaat zegt gewoon wat de jeugdrechter wil.”

“Ik heb een pro-deoadvocaat. Het is geen goeie. Als ik moet voorkomen, weet ik dat van mijn moeder, niet van mijn advocaat. Ze verdedigt me niet. Mijn moeder volgt alles op.”

“Ik heb een slechte advocaat. Hij pleit tegen mij. Hij pleitte voor Mol, terwijl ik vrij wil zijn.”

Het gebeurt dat de advocaat zelf niet op de zitting verschijnt. De jongere wordt dan alleen maar door de begeleider van de instelling bijgestaan.

“Ik heb een advocaat maar ik heb er geen contact mee. Hier heb ik die niet nodig. Ik moest voorkomen. Ik was er alleen met mijn begeleider. Mijn advocaat en mijn consulent waren afwezig.”

Het gebrek aan verdediging schrijven ze soms toe aan het feit dat het gratis is.

“Het is al mijn tweede pro-deoadvocaat. Ze is hier nog niet geweest. Ik heb er ook geen behoefte aan. Ze worden niet betaald, dus doen ze ook geen moeite.”

“Ik had eerst een eigen advocaat die ik betaalde, maar die heeft ook niets gedaan. Ik ben dan maar teruggegaan naar mijn pro-deoadvocaat. Maar die zal nooit zoveel moeite doen. In de laatste zitting had ik het zelf beter kunnen zeggen.”

Andere jongeren zijn wel tevreden over hun advocaat. Ze hebben niet te klagen. De advocaat verdedigt hen.

“Ik heb twee advocaten. Een pro deo en een van mijn ouders. Na twee maanden heeft de pro-deoadvocaat me één keer gebeld om te zeggen dat ze op zwangerschapsverlof gaat. De andere advocaat is hier al een paar keer geweest. Die verdedigt me wel. Straks moet ik weer voorkomen. Vooraf bespreken we de feiten en de context. ‘t Zal waarschijnlijk verlengd worden.”

“Ik heb een advocaat. Ik mag die altijd bellen. Het is wel altijd ik die contact opneem. Ik moest voorkomen en wist niet waarom. Ik heb haar toen gebeld. Maar als ik bij haar ben, dan is het contact goed. Ze luistert naar mij en verdedigt mij.”

“Ik heb niet te klagen over mijn advocaat. Ik heb een goede band met haar. Ik heb haar gsm-nummer en kan haar altijd bellen. Vroeger belden we elke week.”

“Mijn advocaat is hier al op bezoek geweest. Ik heb het idee dat ze mij verdedigt en me zo goed mogelijk probeert te helpen.”

“Het is een vrouw en het is een goeie. Ze pleit voor mijn vrijheid. Eén keer was ze ziek. Ik kreeg toen drie maanden extra omdat de vervangster niets zei. Ik kan haar altijd bellen. We overleggen vóór ik voor de rechter moet komen. We bespreken dan wat ze gaat zeggen. We zoeken naar feiten in mijn voordeel. Zij heeft gedaan gekregen dat ik op weekend mag.”

“Ik heb een pro-deoadvocaat. Hij komt altijd naar mijn zittingen. Het is een goede advocaat. Hij praat veel met mij. Ik kan alles tegen hem zeggen. Als ik iets gedaan heb, raadt hij me aan om het te zeggen. Hij kan het goed uitleggen aan de jeugdrechter. Ik heb hem tot nu toe nog maar een keer gebeld. Ik moet weer voorkomen.”

“Ik ben tevreden. Mijn ouders wilden een goede advocaat. Ze wilden de advocaat die mijn vader uit de gevangenis gehaald heeft. Ik wilde dat niet. Ik heb gezegd dat ik wel een pro deo zal nemen. Mijn ouders moeten die kosten niet maken voor mij. Ik hoor hem elke week. Hij moet mij vrij krijgen.”

In de praktijk kunnen de jongeren rekenen op rechtsbijstand tijdens de uitvoering van de maatregel. De jongeren kunnen hun advocaat altijd bellen. In elke instelling kan de jongere zijn advocaat ontmoeten in een aparte ruimte. Deze ruimtes worden amper gebruikt. Zelden komt een advocaat bij de jongere in de instelling langs.

“Ja, ik kan mijn advocaat bellen. Maar als ik haar bel, neemt ze niet op. Ze is hier nog nooit geweest.”

“Mijn advocaat is hier nog nooit geweest, maar ik heb er ook geen behoefte aan.”

“Hier mogen we bellen naar de advocaat. We hebben dat recht.”

“Ik heb een pro-deoadvocaat. Ik heb er nauwelijks contact mee. Als ik wil, kan ik hier naar mijn advocaat bellen.”

“Ik heb er geen contact mee. Ook niet via de telefoon. Ik kan bellen, maar dat doe ik liever niet.”

“In principe mag ik er contact mee hebben. Maar mijn advocaat heeft nooit tijd.”

“Ik bel niet naar mijn advocaat. Wat haalt het uit? Ik bel misschien de dag voor mijn zitting. Maar wat kan ik haar nu zeggen? Ik heb haar al gezegd wat ik wil zeggen. Ze kan toch niets doen. Ik moet wachten tot er ergens anders een plaats vrijkomt, maar er is geen plaats.”

“Ik weet dat ik naar mijn advocaat mag bellen. Je moet dat wel aanvragen. Ik zie daar soms tegenop en dus doe ik het niet.”

“Je kunt onbeperkt bellen naar je advocaat tijdens het vrijetijdsmoment. Ik zal ze binnenkort weer bellen.”

2 Bijstand van een vertrouwenspersoon

Hoewel de internationale regelgeving daar niet uitdrukkelijk naar verwijst, hebben de jongeren naast een advocaat ook recht op bijstand van een vertrouwenspersoon. Het Decreet Rechtspositie suggereert bijvoorbeeld dat een CLB-medewerker, een jeugdhulpverlener of een leerkracht die rol kunnen opnemen.

Nationaal en regionaal

Sommige jongeren hebben vertrouwen in hun individuele begeleider of in een ander personeelslid. Het klikt. Ze kunnen er veel tegen vertellen. Ze vinden een luisterend oor.

Praktijk

“De meeste mensen hier vertrouw ik. Ze zijn hier wel oké. Ik heb geen schrik om iets te vertellen.”

“Sommige opvoeders zijn oké. Met mijn individuele begeleider klikt het niet. Maar als er mij iets dwars zit, dan vertel ik het aan de hoofdopvoeder.”

“Mijn individuele begeleider vertrouw ik. Het klikt met haar.”

“Ik heb één goeie vriendin van 22 jaar. Hier is er niemand die ik zo vertrouw als zij. Dat hoeft ook niet. Je weet wat je kunt zeggen en je weet wat je beter niet zegt. Er is wel één begeleidster die ik vertrouw.”

“Ik vertrouw vooral mijn vriendin en mijn grootmoeder. Mijn grootmoeder kan ik bellen. Ik kan het ook met mijn individuele begeleider vinden. Ik vertrouw haar. Er komt geen revanche als ik haar iets vertel. Ook de psycholoog is oké.”

Andere jongeren hebben het veel moeilijker om iemand in de instelling te vertrouwen. Ze geloven niet in het beroepsgeheim. Wat er gezegd wordt, kan altijd tegen hen gebruikt worden. Sommige jongeren spreken uit ervaring.

“Ik vertrouw alleen maar mijn moeder en mijn vriendin. Bij de jeugdrechter mocht mijn vriendin niet mee. Alleen mijn moeder mocht mee. Aan mijn individuele begeleider vertel ik niets. Niemand weet wat mijn probleem is en niemand hoeft dat ook te weten.”

“Hier kan ik niet eerlijk zijn. Ik vertrouw ze niet. Ze vertellen dingen door. Ze zeggen wel dat ze het niet zullen doorzeggen, maar ze doen het toch.”

“Ik vertrouw mijn mama, papa en tantes. Hier is er niemand die die rol vervult.”

“Mijn moeder en mijn zus vertrouw ik blindelings. De sociaal assistente vertrouw ik niet. Ik heb haar al eens iets toevertrouwd en ze heeft het doorverteld.”

“Ik vertrouw hier niemand. Misschien maar één opvoeder van tijdens mijn vorig verblijf. Maar die weet niet dat ik hier ben.”

“Mijn moeder kan ik vertrouwen. Hier vertrouw ik niemand. De mensen zijn hier zo raar. Aan de sociale dienst durf ik meer te zeggen. Ik vertrouw die wel, maar niet van ‘wow’.”

3 Advies

— De interne regelgeving komt tegemoet aan de internationale vereisten. Heeft een minderjarige geen advocaat, dan wordt er ambtshalve een advocaat aangesteld. Ook voor geschillen tijdens de uitvoering van de plaatsingsmaatregel kan hij op een pro-deoadvocaat rekenen. Advocaten kunnen de jongere onbeperkt bezoeken.

Het recht op bezoek van een advocaat kan niet ingeperkt worden. Spreekt de minderjarige geen Nederlands, dan krijgt hij een advocaat toegewezen die zijn taal spreekt of een andere taal die de jongere begrijpt. Vindt men zo geen advocaat, dan krijgt de jongere een gratis tolk.

Ondanks de correct uitgewerkte interne regelgeving, leggen de getuigenissen van de jongeren toch behoorlijk wat frustraties bloot. Vooral de uitvoering van hun recht op rechtsbijstand schiet soms tekort. Sommige jongeren hebben amper contact met de advocaat, ook al kunnen ze in de instelling naar hun advocaat bellen of hem ontvangen. De advocaat neemt niet op, heeft geen tijd of komt niet langs. Sommige jongeren geloven niet dat hun advocaat een verschil kan maken. Ze voelen niet dat hun advocaat ze verdedigt. Het gebeurt dat de advocaat niet op een zitting verschijnt. Andere jongeren zijn wel tevreden over hun advocaat. De advocaat verdedigt hen.

Net als in het dossier Recht op recht (Kinderrechtencommissariaat 2008) pleit het Kinderrechtencommissariaat ook hier voor genoeg aandacht voor jeugdrecht in de rechtenopleiding. De kern van de rol van de advocaat is optreden als woordvoerder van de minderjarige en niet bepalen wat voor de minderjarige het beste is. De advocaat verleent bijstand aan de minderjarige om te verwoorden wie hij is, wat hij wil, hoe hij de situatie beleeft, hoe hij de juridische interventie ziet. In de gespecialiseerde opleiding tot jeugdadvocaat staan uiteraard jeugdbescherming en jeugdhulpverlening centraal, naast de internationale wetgeving voor kinderen en jongeren. Er mag meer accent komen op de rol van de advocaat tijdens de uitvoering van de maatregel. Geen enkele jongere getuigde over de belangenbehartiging van zijn advocaat tijdens de uitvoering van zijn maatregel.

— Hoewel de internationale regelgeving niet uitdrukkelijk verwijst naar recht op bijstand van een vertrouwenspersoon, hebben jongeren in Vlaanderen naast een advocaat ook recht op bijstand van een vertrouwenspersoon.

Geen enkele getuigenis van de jongeren geeft blijk van kennis van het recht op bijstand van een vertrouwenspersoon. Op de vraag of ze een vertrouwenspersoon hebben, noemden de jongeren onmiddellijk iemand uit hun privéleven. Alleen hun moeder, zus, vriend, vriendin, familie vertrouwen ze. Geen enkele jongere verwees naar een externe professional zoals een CLB-medewerker, een jeugdhulpverlener of een leerkracht die de rol van vertrouwenspersoon opneemt, zoals die omschreven staat in het Decreet Rechtspositie.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor een bredere bekendmaking van het Decreet Rechtspositie. De overheid moet blijven investeren in de vorming en de ondersteuning bij de uitvoering van het decreet. Of zoals artikel 32 van het decreet stelt: “De Vlaamse regering neemt de nodige initiatieven voor de vorming van het personeel van de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort en de trajectbegeleiding en voor het informeren en sensibiliseren van minderjarigen en ouders.”

Inspraak

en

klachtrecht

Hoofdstuk

7

1 Recht op vrije meningsuiting

Internationaal

Het kinderrechtenverdrag kent kinderen het recht toe op vrije meningsuiting. In overeenstemming met hun leeftijd of rijpheid, moet hun mening passend belang krijgen. In gerechtelijke procedures wordt het kind rechtstreeks of via zijn vertegenwoordiger gehoord.

Deze eis geldt in alle fasen van het jeugdrechtssysteem, dus ook tijdens de uitvoering van de maatregel.

Jongeren moeten klachtmogelijkheden hebben, zowel binnen als buiten de muren van de instelling.

De jongere, zijn ouders of voogd moeten een klacht kunnen indienen bij de verantwoordelijke van de instelling. Ze hebben het recht om hoger beroep aan te tekenen bij een onafhankelijk en onpartijdig orgaan.

Daarnaast bouwt de overheid een onafhankelijk ambt uit, bijvoorbeeld een ombudsman, waar de jongere in detentie een klacht kan indienen, die zijn klacht onderzoekt en naar een billijke schikking zoekt. Deze onafhankelijke instelling rapporteert ook over de toestand in de instellingen.

Nationaal en regionaal

De Grondwet en het Decreet Rechtspositie verzekeren het recht op inspraak van kinderen. De Grondwet garandeert het recht op inspraak in alle aangelegenheden die het kind aanbelangen. Artikel 16 van het Decreet Rechtspositie waarborgt het recht op participatie bij de totstandkoming en uitvoering van de jeugdhulp. Houdt men hierover geen rekening met de mening van de minderjarige, dan moet dat gemotiveerd worden. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen vertellen dat gedeeltelijk in de mogelijkheid om aangeboden hulpverlening en handelingsplan te bespreken.

Praktijk

In de praktijk kunnen de jongeren zowel tijdens hun verschijning voor de jeugdrechter als tijdens hun verblijf in de instelling hun mening uiten. De meeste leefgroepen in de instellingen organiseren bewonersraden. Via de JO-lijn of een brief aan de directie kunnen ze een klacht indienen.

De verschijning van de jongere voor de jeugdrechter duurt nauwelijks vijftien minuten. Afhankelijk van wie de jeugdrechter is, krijgen de jongeren meer of minder de kans om gehoord te worden. Sommige jeugdrechters vragen heel uitdrukkelijk de mening van de jongere zelf. De jongeren voelen zich dan gehoord en begrepen.

“De laatste keer had ik wel een goede jeugdrechter. Hij stelde vragen. Ik kon mijn verhaal doen.”

“Mijn jeugdrechter is van Brugge. Ze heeft me al veel kansen gegeven. Ze heeft met mij gesproken. Ze vroeg hoe het komt dat het allemaal zo gelopen is. Ze wilde me ergens plaatsen en ze vroeg of ik daarmee akkoord ging. Ze luisterde naar mij. Zo heb ik al twee keer een plaatsing in Everberg kunnen ontlopen. Hiervoor zat ik in De Zande en in een instelling in Oostende. Ik vrees dat er geen plaats is in De Zande. Ik zal hier moeten blijven.”

“Ik heb één keer met mijn jeugdrechter gesproken. Ik heb mijn verhaal kunnen doen.”

“De laatste keer was ik tien minuten bij de jeugdrechter. Ze heeft me verschillende vragen gesteld, zoals: Wat wil je dat ik doe? Wat denk je dat het beste is?”

“Bij de jeugdrechter kan ik mijn verhaal doen. Maar soms wil ik dat zelf niet doen. Ik schaam me voor wat ik gedaan heb. Ik heb altijd dezelfde jeugdrechter. Eén keer heb ik een andere gehad.”

“Bij de jeugdrechter verliep alles goed. Ik ben al een paar keer moeten verschijnen. De jeugdrechter luistert naar mij, vraagt om mijn mening en geeft advies. Ik verschijn niet graag. Ik word dan weer met mijn feiten geconfronteerd.”

“Ik kan met de jeugdrechter praten, maar ik spring geen gat in de lucht als ik haar zie.”

Naast het respect voor hun spreekrecht waarderen de jongeren dat de jeugdrechter ze kansen biedt, zelfs al is het op een strenge manier.

“Mijn jeugdrechter is goed. Anders had ik nu negen maanden behandelingsunit. Ze hadden dat voorgesteld, maar de jeugdrechter heeft dat niet gevolgd. Mijn jeugdrechter is streng maar rechtvaardig.”

“De jeugdrechter zei tegen mijn moeder dat ze me te veel beschermde. Mijn moeder begon te wenen. Ik wilde bij haar blijven, maar ze pakten me mee. Ik werd agressief. De jeugdrechter op zich is niet slecht. Hij staat aan mijn kant. Het is de procureur. Ik hoop dat ze inziet dat ik mijn best doe in Everberg. Zelf zou ik één maand ook te weinig vinden voor iemand die zoveel drugs bij zich had als ik.”

“De jeugdrechter heeft mij al veel kansen gegeven. Toen ik naar Oikoten vertrok, voorspelde de jeugdrechter weinig goeds. Ik heb de tocht uitgedaan. Ze zei toen dat ze dat niet verwacht had. Het was fijn om eens iets goeds over mezelf te horen.”

Voor de jeugdrechter verschijnen blijft voor sommige jongeren confronterend. Ze zwijgen daarom soms liever dan gehoord te worden.

“Bij de jeugdrechter kan ik mijn verhaal doen. Maar soms wil ik dat zelf niet doen. Ik schaam me voor wat ik gedaan heb. Ik heb altijd dezelfde jeugdrechter. Eén keer heb ik een andere gehad.”

“Bij de jeugdrechter verliep alles goed. Ik ben al een paar keer moeten verschijnen. De jeugdrechter luistert naar mij, vraagt om mijn mening en geeft advies. Ik verschijn niet graag. Ik word dan weer met mijn feiten geconfronteerd.”

Andere jongeren zijn helemaal niet te spreken over de jeugdrechter. Ze geloven niet dat de jeugdrechter naar hun mening zal luisteren. Ze hebben niet het gevoel dat ze hun verhaal kunnen doen.

“Het heeft geen zin om mijn verhaal bij de jeugdrechter te doen. Er verandert toch niets. Ik was tien minuten bij de jeugdrechter. De procureur zei dat ze me moesten opsluiten. De jeugdrechter is hem gevolgd.”

“Het heeft geen zin om met de jeugdrechter te praten. Hij luistert toch niet. Ik heb hem maar een halve minuut gesproken.”

“De eerste drie jaar had ik dezelfde jeugdrechter. Ze kende bijna onze hele familie. Bij die jeugdrechter voelde ik me op mijn gemak. Bij de jeugdrechter van nu kan ik mijn verhaal niet doen.”

“Het is geen goeie. Ze roept te veel en geeft strenge straffen. Ze moet mij het woord laten. Dat is verplicht. Als dat gebeurt, luistert ze soms.”

“Voor de zitting gedaan was, mocht ik ook nog iets zeggen. Maar ze hebben daar niets mee gedaan. Hij is streng. Hij kan niet zacht zijn. Hij is toch ook een mens met een hart? Hij kan toch een beetje rechtvaardig zijn?”

“Ik haat mijn jeugdrechter. Als ik voorkom, begint hij over mijn broer in de gevangenis en mijn vader die ook gezeten heeft. Hij moet niet zeggen dat mijn vader of mijn broer me aangezet hebben om te stelen. Ouders doen dat niet. Hij moet niet beginnen over de feiten van mijn broer en mijn vader. Hij moet over mijn feiten spreken. Hij moet niet zeggen wat ik moet doen of niet doen. Hij is mijn vader niet. Hij is een vreemde voor mij. Hij praat te veel maar hij was wel correct.”

2 Klachtenprocedure

Internationaal

De klachtenprocedure moet eenvoudig en effectief zijn. Over de klacht moet snel beslist worden. De jongere heeft recht op bijstand als hij een klacht indient, zeker als hij ongeletterd is.

Wordt de klacht verworpen, dan moet dat beargumenteerd worden. De jongere moet bij een rechter of een onafhankelijke instantie tegen de verwerping in beroep kunnen gaan. Ook tegen een te trage behandeling van zijn klacht moet hij hoger beroep kunnen aantekenen. De jongere mag niet gestraft worden omdat hij een klacht of verzoek indiende. Ook hier hebben bemiddeling en herstelgerichte conflictoplossing voorrang.

Zowel de jongere als zijn ouders of voogden moeten juridisch advies kunnen inwinnen over hun klachten en beroepsprocedures. Maar ook hier hebben bemiddeling en herstelgerichte conflictoplossing voorrang.

Nationaal en regionaal

Het Decreet Rechtspositie garandeert het recht om bij een jeugdhulpvoorziening klachten te formuleren. Het Decreet Klachtrecht geldt voor de gemeenschapsinstellingen en de pedagogische equipe van het centrum in Everberg en maakt de verplichtingen uit het Decreet Rechtspositie concreet. Zo heeft iedereen het recht om gratis een klacht in te dienen over de handelingen en de werking van een bestuursinstelling. Ook de handelingen van het personeel vallen daaronder. De bestuursinstelling zet een klachtendienst op die schriftelijke of mondelinge klachten behoorlijk behandelt. Voor het Agentschap Jongerenwelzijn is dat de JO-lijn. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen zeggen (naast de mogelijkheid tot bemiddeling en om een brief te schrijven aan de directie, zie 10.3) hoe de jon-

gere contact kan opnemen met de JO-lijn. De jongere in een gemeenschapsinstelling kan ook het Kinderrechtencommissariaat inlichten. Ten slotte staat in de Huisregels ook de mogelijkheid van hoger beroep tegen de beslissing van de jeugdrechtbank.

Naast de JO-lijn, kunnen de jongeren in Everberg ook nog een klacht indienen bij onder andere de voorzitters van de parlementen, ministers, jeugdrechters, diplomaten, het Comité ter Preventie van Foltering. Gaan de klachten over de briefwisseling, het bezoek of het toezicht, dan kan de jongere zich richten tot de federale of pedagogische directeurs, hun gemachtigden of het directiecomité.

Voor de bijstand aan de jongere is er geen regelgeving. Ook is het niet duidelijk hoe de JO-lijn de klachten behandelt. Wordt de jongere in kennis gesteld van de bevindingen van het onderzoek en de motivering? Beroepsmogelijkheid is wel voorzien bij de Vlaamse ombudsdienst.

In de praktijk hebben sommige jongeren al gehoord van de JO-lijn. Ze kennen de JO-lijn van naam maar ze gebruiken ze niet. Sommige jongeren gebruiken ze niet omdat ze niet weten waarvoor ze dient of omdat ze geloven dat je er alleen maar naar kunt schrijven.

Praktijk

“Ja ik ken de JO-lijn.”

*“Van de JO-lijn heb ik al gehoord. Ik heb die nog niet nodig gehad. Ik heb nog niets voor-
gehad.”*

*“Ik ken de JO-lijn vanuit mijn vorige instelling maar ik zou er niet direct naar bellen. Niet
veel mensen bellen ernaar. Een vriendin heeft er ooit eens in mijn naam naar gebeld.”*

“Van de JO-lijn heb ik gehoord maar ik gebruik ze niet.”

“JO-lijn ken ik wel, maar je mag er niet naar bellen. Alleen brieven schrijven kan.”

Een jongere wist heel exact waarvoor de JO-lijn dient. Hij had het in de onthaalbrochure gelezen.

*“De JO-lijn ken ik uit de onthaalbrochure. Maar ik heb er nog nooit naar gebeld. Het is ook
niet nodig. De opvoeders doen hun werk goed.”*

Andere jongeren kennen de JO-lijn helemaal niet. Ze weten niet waar ze terecht kunnen met klachten.

“De JO-lijn ken ik niet.”

*“De JO-lijn, is dat een soort JAC of zo? Ik ken ze niet en denk ook niet dat hier iemand
anders ze wel kent.”*

“Ik weet niet goed waar ik terechtkan als ik iets wil melden of als er iets foutloopt.”

Ook al kennen jongeren de JO-lijn, toch bellen ze niet. Een jongere gelooft dat je er alleen naar kunt schrijven. Andere jongeren vertrouwen het niet. Ze zijn er van overtuigd dat ze toch aan het kortste eind trekken.

“Ik ken de JO-lijn vanuit mijn vorige instelling maar ik zou er niet direct naar bellen. Niet veel mensen bellen ernaar. Een vriendin heeft er ooit eens in mijn naam naar gebeld.”

“Van de JO-lijn heb ik gehoord maar ik gebruik ze niet.”

“Ik denk dat ik de JO-lijn ken. Een leerkracht gaf eens een telefoonnummer aan een jongen. De begeleiding kwam dat te weten. Ze waren kwaad op de leerkracht. Ik denk ook niet dat de begeleiding ons zou laten bellen.”

“Ik weet niet waar ik naartoe kan met klachten. Maar als ze hier zouden weten dat je iets over hen zegt, dan krijg je het nog moeilijker. Sommige jongeren staan de begeleiders niet aan.”

Naast de JO-lijn kunnen sommige jongeren op de directie rekenen om een klacht in te dienen. Sommige jongeren zijn tevreden over hoe de directie daarmee om springt. Andere jongeren hebben nog geen directie gezien of vertrouwen het niet.

“Je kunt een klachtenbrief naar de directie schrijven. Meestal komt de directie dan wel. Het is een goede directie. Maar de directie kan niet alleen beslissen. De directie moet ook rekening houden met de begeleiders.”

“De directie is vriendelijk. Je kunt zaken vertellen. We roken dan samen een sigaret.”

“Je kunt een brief schrijven naar de directie. Die komt dan met je praten.”

“De directie heb ik nog nooit gezien. Ik ken die niet. Dat moet ook niet van mij. Ik zou niet weten wat de directie zou moeten doen.”

“Sommige opvoeders zouden de klachtenbrief nooit aannemen. Ze zouden hem ook niet aan de directie doorgeven.”

3

Andere vormen van inspraak

Internationaal

Jongeren moeten aangemoedigd worden om mee te doen aan overleg. Zowel individueel als gezamenlijk moeten ze met de instanties kunnen communiceren over hun leefsituatie in de instelling.

Nationaal en regionaal

De Grondwet waarborgt het recht op vergadering (artikel 26). Het Decreet Rechtspositie maakt dat recht concreet voor jongeren in een jeugdhulpvoorziening. Artikel 18 zegt dat jongeren het recht hebben om met hun medebewoners te vergaderen over de jeugdhulpverlening.

De jeugdhulpverlening moet een inspraakprocedure uitwerken en ook collectieve inspraakmomenten voorzien voor jongeren die minstens zes maanden in een voorziening blijven. De voorziening biedt daarvoor haar medewerking aan (artikel 19). Bovendien heeft de jongere recht op overleg over zijn leefsituatie in de voorziening (artikel 25). De Huisregels Gemeenschapsinstellingen bepalen dat

de jongere regelmatig 'zal' deelnemen aan de bewonersvergadering waarin hij de begeleiders voorstellen kan doen.

In de praktijk kunnen de meeste jongeren meedoen aan een bewonersraad. Daarnaast geven ze hun bezorgdheden of vragen ook door aan hun individuele begeleider. De individuele begeleider neemt ze dan mee naar de cliëntbespreking.

Praktijk

“Aan je individuele begeleider mag je alles vertellen en vragen. Ze probeert dat dan te regelen.”

“Je kunt alles rechtstreeks aan de begeleiders zeggen maar ze houden er geen rekening mee.”

“Als je vragen hebt, dan kun je dat meegeven voor de cliëntbespreking. Ze zitten dan allemaal samen over je te babbelen, over wat je gedaan hebt. We mogen daar niet bij zijn. Ik heb gevraagd wanneer ik naar buiten mag. Ze hebben dat dan besproken.”

“Ik kan gemakkelijk met mijn individuele begeleider babbelen. Ik mag mijn eigen mening zeggen.”

“Als er iets onrechtvaardigs gebeurt, kun je dat aan je opvoeder of groepschef vertellen. Je vraagt dan gewoon of je ze mag zien. Dat gebeurt dan ook.”

Sommige jongeren zijn heel positief over hun bewonersraad. In groep kaarten ze van alles aan. Ze beslissen bijvoorbeeld samen wat ze in hun vrije tijd gaan doen.

“Op vrijdag is er bewonersraad. Je kunt er problemen aankaarten en voorstellen doen, bijvoorbeeld voor weekendactiviteiten of voor meer sport. Ook kun je sommige regels in vraag stellen, zoals het verbod op snoep en frisdrank in de leefgroep. Nu wordt er wel elke maand snoep voor in het weekend gekocht.”

“Er is om de twee weken bewonersvergadering. We kunnen zaken voorstellen zoals meer films of meer mogen pingpongen. Ik heb wel de indruk dat ze daar rekening mee houden.”

“Iedereen doet mee, het is ook plezant om mee te doen. Er is een bewonersvergadering om de twee weken. Je kunt dingen voorstellen, zeggen wat er beter zou kunnen, beslissen over activiteiten zoals spel, kickertornooi, koken of voetbalkapitein.”

Andere jongeren zijn er minder positief over. Het welslagen van de bewonersraad hangt soms af van de begeleiding. Ze weten dat ze in theorie hun mening kunnen zeggen maar ze geloven er niet echt in.

“Er is een bewonersraad. Als er iets misloopt, mag je dat zeggen. Afhankelijk van de begeleiding wordt daar anders op gereageerd. Nu vrijdag was het mijn beurt om de bewonersraad te begeleiden. Het is redelijk goed verlopen.”

“Er is een bewonersraad waar je zaken kunt zeggen. Bijvoorbeeld dat je je douche na gebruik proper moet achterlaten. Ze zeggen dat je je eigen mening mag zeggen. Maar je voelt dat dat niet waar is. Je wordt niet echt serieus genomen.”

“Elke vrijdag is er een bewonersraad. Je kunt dan zeggen wat tegenvalt. Maar je kunt niet altijd alles zeggen. Het hangt af van de begeleiding.”

In sommige leefgroepen maakt de bewonersraad deel uit van de groepsgesprekken waarin ook het gedrag van de jongere geëvalueerd wordt of waarin de taken verdeeld worden.

“Er is een bewonersraad. We bespreken dan de verschillende activiteiten en de pluim van de week wordt uitgedeeld. Als je die hebt, mag je een half uurtje langer opblijven, de film en een activiteit kiezen.”

“We beslissen wat we gaan kopen voor op de boterham. Ook de taken worden dan verdeeld. De ene week heb je een lichte taak, de andere week een zware. Je kunt dan ook zeggen wat je stoort bij een ander. Je moet je mening wel correct formuleren.”

“Elke zaterdag is er groepsgesprek. We bespreken dan wat we gaan koken. Twee keer in de week kunnen we kiezen. We hebben dan wel iets te zeggen. We wilden cola in de kantine en ze hebben dat geregeld. We hebben om een nieuwe tondeuse gevraagd. De vorige was kapot. Nu hebben we een nieuwe. Ook moet je dan zeggen wat je van de groep vindt. Als iedereen weg is, wordt dan gekeken wie welke beloning krijgt.”

In andere leefgroepen is er geen bewonersraad.

“Normaal is er een bewonersraad om de twee weken maar ik heb er nog geen meegemaakt.”

“De bewonersraad is afgeschaft. Ik denk dat ze dat gedaan hebben omdat we altijd met dezelfde vraag afkwamen. We willen P-Magazine in plaats van Humo. Soms wordt de film door de opvoeder gekozen, soms kiest de groep. Het hangt af van de opvoeder. Het regime is de laatste twee jaar strenger geworden.”

4 **Advies**

— Internationale regelgeving stelt dat jongeren moeten kunnen rekenen op interne en externe klachtmogelijkheden en op een onafhankelijk ambt, waar ze een klacht kunnen indienen.

Vlaanderen komt tegemoet aan die vereisten. De JO-lijn is een externe klachtdienst. Over de werking van de JO-lijn zelf kunnen jongeren een klacht indienen bij de Vlaamse Ombudsdienst. Jongeren kunnen altijd een klacht indienen via een brief aan de directie. Bij het Kinderrechtencommissariaat kunnen ze terecht met klachten over het gebrek aan respect voor hun rechten. Formeel komt Vlaanderen dus tegemoet aan de internationale vereisten.

De praktijk laat een ander plaatje zien. Sommige jongeren getuigen dat ze de JO-lijn helemaal niet kennen en andere jongeren hebben er al eens van gehoord maar gebruiken de JO-lijn niet. De statistieken van de JO-lijn in de jaarverslagen van de Vlaamse Ombudsdienst bevestigen deze getuigenissen. Bijvoorbeeld: in 2005 registreerde de JO-lijn vier klachten, in 2006 geen klachten, in 2007 drie klachten, in 2008 één klacht en in 2009 twee klachten. Het Kinderrechtencommissariaat kreeg de laatste jaren maar een tiental klachten van jongeren in detentie.

Om de kennis van de JO-lijn bij geplaatste jongeren op te krikken, organiseerde de JO-lijn de uitwisselingsconferentie Cliënt Centraal. Na de conferentie concludeerde de JO-lijn: “Jonge melders hebben vooral de nood om te klagen over hun directe leefomgeving. De melders spraken hun voorkeur uit voor het Nederlandse systeem. Een onafhankelijke dienst komt geregeld de jongeren bezoeken. Eens de vertrouwensrelatie aanwezig, komt pas de openheid om over hun klacht te spreken. Deze klachten van jongeren vallen niet meer in het toepassingsgebied van het klachtendecreet zelf. Ze handelen over de interne werking van de voorziening waarin ze verblijven. Een verwijzing naar de interne klachtenprocedure, noodzakelijk voor het klachtendecreet, heeft bij de jongeren echter weinig succes. Een oprichten van een aanspreekpunt voor informatie en bemiddeling zou een oplossing kunnen bieden.” (Jaarverslag Vlaamse Ombudsdienst 2004)

Het pleidooi van de JO-lijn voor een onafhankelijke dienst die langskomt en bemiddelt, vertoont veel gelijkenissen met de functies van een Commissie van Toezicht. De Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden schrijft aan een Commissie van Toezicht onder andere deze functies toe: toezien op de bejegening van de gedetineerde en de naleving van de voorschriften, bemiddelen tussen directie en gedetineerden, advies geven aan onder andere de minister en jaarlijks rapporteren over onder andere de bejegening (artikel 27). De maandcommissarissen die een Commissie van Toezicht aanwijst houden minstens elke week een spreekuur voor de gedetineerden (artikel 29). In eerste lijn behandelt de directie via spreekuren klachten van gedetineerden. In tweede lijn kan de gedetineerde bij de Klachtencommissie terecht om zijn beklag te doen over de beslissing van de directie (artikel 148). De zittende magistratuur zit de Klachtencommissie voor (artikel 28).

De JO-lijn geeft aan dat jongeren vooral klagen over hun directe leefomgeving. Deze klachten vallen niet onder het toepassingsgebied van het klachtendecreet waardoor de JO-lijn moeilijk tussenbeide kan komen. Een Commissie van Toezicht is uitdrukkelijk opgericht om toe te zien op de bejegening en zou een betere oplossing zijn om de internationale normen om te zetten in de praktijk.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor de oprichting van een Commissie van Toezicht naar het voorbeeld van de Commissie van Toezicht voor volwassenen. Een maandcommissaris zou elke maand met jongeren in detentie in gesprek kunnen gaan. Een onafhankelijke gespecialiseerde instantie zou de klachten van de jongeren kunnen behandelen. Een rechter zou op de behandeling van de klachten kunnen toezien. Elk jaar zou de Commissie verslag kunnen uitbrengen.

Daarnaast zal het Kinderrechtencommissariaat proberen zichzelf beter bekend te maken bij de jongeren in detentie.

— Naast klachtrecht hebben jongeren ook recht op participatie. Ze hebben recht op vrije meningsuiting. Aan die mening moet passend belang toegekend worden. In gerechtelijke procedures moet de jongere gehoord worden. Deze eis geldt in alle fasen van het jeugdrechtssysteem, dus ook tijdens de uitvoering van de maatregel. Sommige jongeren vinden inderdaad gehoor bij de jeugdrechter. Andere jongeren niet. Jeugdrechters hebben soms nauwelijks tijd om met de jongere in gesprek te gaan. Soms wil de jongere niets zeggen. Hij wil niet nog eens met zijn feiten geconfronteerd worden. Of hij gelooft niet dat er aan zijn mening enig belang toegekend zal worden.

Tijdens de uitvoering van de maatregel wordt hun recht op participatie via de bewonersraad gerespecteerd. Sommige jongeren zijn tevreden over de bewonersraad. Ze kunnen er thema's aankaarten waaraan de instelling probeert tegemoet te komen. Andere jongeren zijn minder enthousiast. Enerzijds kaarten ze dezelfde pijnpunten aan als bij andere participatie-initiatieven. Authentieke participatie is moeilijk te realiseren. Participatiemomenten zoals de bewonersraad bieden wel de mogelijkheid om meningen, wensen en suggesties te uiten. Toch kunnen om tal van redenen suggesties soms niet gerealiseerd worden. Dat verschil tussen wens en werkelijkheid tast wel eens het geloof in participatie-initiatieven zoals een bewonersraad aan. Anderzijds kaarten de jongeren ook pijnpunten aan die kenmerkend zijn voor de context waarin ze zitten. Jongeren in detentie zitten in een erg afhankelijke positie. Ze vertrouwen hun recht op vrije meningsuiting niet. Ze houden hun mening voor zichzelf uit schrik voor mogelijke gevolgen. Ook al geeft de begeleiding zoveel mogelijk ruimte aan de mening en de suggesties van de jongeren, toch weten die dat dezelfde begeleiding straks de leiding over ze heeft.

Waarom niet een bewonersraad onder begeleiding van een extern iemand organiseren, de maandcommissaris bijvoorbeeld? De maandcommissaris zou naast de individuele gesprekken ook groepsgesprekken kunnen organiseren. Ook zou een bewonersraad onder leiding van een maandcommissaris de doelstellingen van de bewonersraad zuiver kunnen houden. In sommige leefgroepen is er een verwarring tussen de bewonersraad en vergadermomenten waarop taakverdeling, bravo- en minpunten of smileys besproken worden. Een duidelijk uitgewerkt kader voor het gebruik van formele participatiemogelijkheden kan daarin klaarheid scheppen.

Naast de formele participatie moeten de jongeren ook op informele participatie kunnen blijven rekenen. Dankzij een goed contact met hun individuele begeleider getuigen jongeren over hun kansen op informele participatie.

8

Hoofdstuk

Bescherming van de **privacy**

1 Respect voor persoonlijke levenssfeer

Internationaal

Artikel 40 van het kinderrechtenverdrag beschermt het privéleven van de jongere in alle stadia van de rechtsgang. Dat wil zeggen vanaf het eerste contact met de politie tot de vrijlating. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens garandeert het recht op privacy in het algemeen. Beperkingen op dat recht zijn alleen toegestaan bij wet en moeten verband houden met bijvoorbeeld de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Nationaal en regionaal

De Grondwet verzekert het recht op eerbiediging van privéleven en gezinsleven (artikel 22). Het Decreet Rechtspositie garandeert het recht op respect voor de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van persoonsgegevens (artikel 25).

Praktijk

Ondanks die regelgeving blijven jongeren in de praktijk alert over wat ze aan wie vertellen. Sommige jongeren voelen zich bij sommige begeleiders veilig genoeg om persoonlijke informatie door te geven.

“Ik vertrouw vooral mijn vriendin en mijn grootmoeder. Mijn grootmoeder kan ik bellen. Ik kan het ook met mijn individuele begeleider vinden. Ik vertrouw haar. Er komt geen revanche als ik haar iets vertel. Ook de psycholoog is oké.”

Andere jongeren hebben het veel moeilijker om iemand in de instelling te vertrouwen. Ze geloven niet in het beroepsgeheim. Wat er gezegd wordt, kan altijd tegen hen gebruikt worden. Sommige jongeren spreken uit ervaring.

“Hier kan ik niet eerlijk zijn. Ik vertrouw ze niet. Ze vertellen dingen door. Ze zeggen wel dat ze het niet zullen doorzeggen, maar ze doen het toch.”

“Mijn moeder en mijn zus vertrouw ik blindelings. De sociaal assistente vertrouw ik niet. Ik heb haar al eens iets toevertrouwd en ze heeft het doorverteld.”

2 Verbod op identificatie

Internationaal

Geen enkele informatie die kan leiden tot identificatie van de verdachte mag gepubliceerd of openbaar gemaakt worden. Journalisten die dat wel doen, worden het best gesanctioneerd. De Raad van Europa stelt voor om het verbod op identificatie uit te breiden tot de hele familie. Ook die kan lijden onder stigmatisering en zo minder kansen krijgen op toegang tot onderwijs of werk.

Bij de uitvoering van de maatregel moeten alle betrokken beroepskrachten vertrouwelijk omgaan met informatie die tot identificatie kan leiden.

Nationaal en regionaal

Het Wetboek van Strafvordering beschermt de identiteit van de minderjarige (artikel 433bis). Foto's, teksten, tekeningen of beelden mogen de identiteit van de jongere niet prijsgeven. Gebeurt dat wel, dan wordt dat bestraft met een gevan-

genisstraf of geldboete. Daarnaast kan het verbod op identificatie ook vallen onder het algemeen strafrechtelijk beroepsgeheim. Personen die meewerken aan de toepassing van het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand zorgen voor de geheimhouding van de feiten die hun toevertrouwd worden. Op elke overtreding staat een gevangenisstraf of geldboete.

In de praktijk proberen de instellingen de identiteit van de jongeren zoveel mogelijk te beschermen. Zo mag geen enkel beeld- en geluidsmateriaal van de jongeren de instelling verlaten. Kranten en weekbladen die in de leefgroepen ter beschikking zijn, worden vooraf gescreend op informatie die de identiteit van jongeren uit de instelling kan onthullen. De jongeren mogen niet met elkaar over hun feiten praten. Doen ze dat wel, dan kunnen ze gesanctioneerd worden.

Praktijk

Ondanks die inspanningen komen de jongeren toch op een of andere manier te weten waarom hun leeftijdsgenoten in de instelling zitten, zeker als een jongere het nieuws haalt.

“Ze hebben hier een jongen geplaatst die een jong meisje verkracht heeft. We wisten dat van tv. Hij is in het nieuws gekomen.”

“Je mag niet over je feiten babbelen met de andere jongeren. Doen we het wel en de begeleiding merkt het, dan zeggen ze daar iets over.”

“Je mag niet over je feiten babbelen. Over andere problemen mogen we wel met elkaar babbelen.”

“In de leefgroep is het verboden over je feiten te babbelen. Soms gebeurt het dat we er wel over babbelen, maar dan al lachend.”

“Normaal mag je niet over je feiten babbelen, maar met wie het klikt doe je dat toch.”

3

Vertrouwelijkheid van het dossier

Het dossier moet vertrouwelijk bewaard worden en is alleen toegankelijk voor rechtstreeks betrokkenen. Het dossier mag niet gebruikt worden bij nieuwe feiten op volwassen leeftijd.

Internationaal

Het Samenwerkingsakkoord van Everberg regelt de vertrouwelijke omgang met het dossier van de jongere. De federale staat is verantwoordelijk voor het administratief dossier en dat is toegankelijk voor het personeel. Medische gegevens kunnen alleen via de arts verkregen worden. De pedagogisch directeurs leggen het pedagogische dossier aan. De toegang tot dat dossier valt onder het Decreet Rechtspositie en de meer algemene bepalingen in de Wet Verwerking Persoonsgegevens.

Nationaal en regionaal

Daarnaast lichten de pedagogisch directeurs de federale directeurs in als dat nodig is voor de uitoefening van hun functie. Als de jongere betrokken is bij een ernstige gebeurtenis, moet het directiecomité de jeugdrechtbank en de sociale

dienst binnen 48 uur informeren. Krijgt het personeel kennis van een misdrijf, dan moet het dat onmiddellijk melden aan de procureur des konings.

Voor de gemeenschapsinstellingen is er geen specifieke regelgeving. Het Decreet Rechtspositie en de meer algemene bepalingen in de Wet Verwerking Persoonsgegevens zijn van toepassing. De Huisregels Gemeenschapsinstellingen proberen de jongere de regeling rond beroepsgeheim uit te leggen.

Het secretariaat van de sociale dienst bij de jeugdrechtbank bewaart het dossier tot vijf jaar na afloop van de maatregel. Het is niet duidelijk of dat ook geldt voor een MOF-dossier. Uit de Jeugdwet leiden we af dat het jeugdbeschermingsdossier niet gebruikt mag worden bij nieuwe feiten die de jongere later als volwassene pleegt (artikel 55). Als een jongere uit handen gegeven is, wordt zijn dossier wel overgeheveld naar de strafrechter. Dan gaat het om een berechting van dezelfde feiten. Zelfs in dat geval zijn de dossierstukken over de persoonlijkheid en de leefomgeving niet toegankelijk voor de burgerlijke partij of andere personen die in dezelfde zaak vervolgd worden (Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, artikel 31).

4 Persoonlijke bezittingen

Internationaal

Jongeren hebben recht op persoonlijke bezittingen. Dat is een fundamenteel onderdeel van hun recht op privacy. De jongere moet genoeg bergruimte krijgen om zijn spullen op te bergen. Alleen als de veiligheid ernstig bedreigd wordt, worden zijn bezittingen afgenomen, veilig bewaard en geïnventariseerd. De inventaris wordt door de jongere ondertekend. Bij vrijlating krijgt hij zijn spullen terug.

Nationaal en regionaal

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg meldt dat persoonlijke spullen na controle toegelaten zijn op de kamer. Zijn ze niet toegelaten, dan bewaart het centrum ze tot de vrijlating. Het is niet duidelijk of er een inventaris opgemaakt wordt, of de jongere de inventaris ondertekent, en of de jongere bij zijn vrijlating een ontvangstbewijs ondertekent.

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen bepalen dat “alleen persoonlijke bezittingen mogen meegenomen worden bij vertrek” wat inhoudt dat de jongere persoonlijke spullen bij zich mag houden. Maar de nadere uitwerking ontbreekt.

Praktijk

In de praktijk mogen de jongeren niet altijd over hun persoonlijke spullen beschikken. Naar gelang van de instelling, de onthaalfase of de leefgroep zijn er andere afspraken. De jongeren zelf missen sommige spullen en snappen soms niet waarom ze die niet mogen bijhouden.

“Ik zou graag mijn piercings houden. Nu groeien ze toe en het kost geld om ze opnieuw te laten zetten.”

“Een polshorloge mag je niet dragen. Dat is heel vervelend. Op je kamer is er geen klok. Als je 's nachts wakker wordt, weet je niet hoe laat het is.”

“In de eerste fase mag je niets op je kamer hebben. In de blauwe fase mag je twee foto’s, een knuffel en een klokradio hebben. Je andere spullen krijg je als je doorschuift naar de leefgroep. Ik snap niet waarom je maar twee foto’s mag hebben.”

“Wil je posters of foto’s in je kamer hangen, dan moet je dat vragen.”

“Ze hebben de posters in mijn kamer weggehaald en ik weet niet waarom.”

“Op sommige vlakken is het in een gevangenis beter. Je mag daar van alles op je kamer hebben. Hier mag dat niet.”

5 Schrapping van naam

Het Comité voor de Rechten van het Kind raadt de staten aan om de naam van het kind, dat voor zijn achttiende een misdrijf pleegde, automatisch uit het strafregister te schrappen.

Internationaal

In België gebeurt deze verwijdering niet automatisch: een jeugdbeschermingsmaatregel naar aanleiding van een misdrijf kan geschrapt worden op eigen verzoek, met een beslissing van de jeugdrechtbank vijf jaar na afloop van de maatregel. De schrapping gebeurt dus niet automatisch. Het uittreksel uit het strafregister of het getuigschrift van goed zedelijk gedrag vermelden nooit dat een jeugdbeschermingsmaatregel uitgesproken werd.

Nationaal en regionaal

6 Advies

— In alle stadia van de rechtsgang, vanaf het eerste contact met de politie tot de vrijlating, moet het privéleven van de jongeren beschermd worden. Het recht op privacy wordt algemeen erkend in de Belgische en Vlaamse regelgeving. Zo is er een formeel verbod op identificatie van jongeren uit de bijzondere jeugdbijstand en de plicht om vertrouwelijk om te gaan met het dossier van de minderjarige.

Ook in de praktijk proberen de instellingen zoveel mogelijk te voldoen aan de nationale en internationale vereisten. Beeld- en geluidsmateriaal van de jongeren mag in principe de instelling niet verlaten. Jongeren mogen niet met elkaar over hun feiten praten. Kranten en weekbladen worden gescreend op nieuwsfeiten over incidenten waarbij een jongere uit de instelling betrokken is.

Ondanks de formalisering en de inspanningen om het recht op privacy in de praktijk te respecteren, is het niet altijd duidelijk op basis van welke criteria beslist wordt of het beeld- en geluidsmateriaal van de jongeren de instelling mag verlaten. Sommige instanties krijgen geen toestemming. Andere instanties krijgen die wel.

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om meer duidelijkheid over de criteria op basis waarvan anoniem beeld- en geluidsmateriaal van de jongeren wel of niet de instelling mag verlaten. We pleiten voor evenwicht tussen de bescherming van de identiteit van de jongere, zijn omgeving en andere betrokkenen en het naar buiten kunnen brengen van geanonimiseerd beeld- en geluidsmateriaal over het leven van jongeren in de instellingen om het grote publiek te sensibiliseren.

— Een ander aspect van het recht op privacy krijgt in de interne regelgeving vorm door het beroepsgeheim. Ondanks deze formele garanties, geloven niet alle jongeren in het beroepsgeheim. Ze hebben het gevoel dat wat er gezegd wordt, altijd tegen hen gebruikt kan worden. In de instelling zijn verschillende soorten hulpverleners aan het werk, van psychologen en maatschappelijk assistenten van de instelling zelf tot outreachende hulpverleners. Het is voor de jongeren niet altijd duidelijk wat strikt vertrouwelijk blijft en welke gegevens uitgewisseld worden, welke gegevens in het dossier of in verslagen voor de jeugdrechtbank terechtkomen.

Vandaar is het belangrijk om de jongeren duidelijk te maken wat het mandaat van elke hulpverlener is. Het kinderrechtencommissariaat raadt aan om een duidelijk kader uit te werken zodat alle betrokken partijen weten wat er verwacht kan worden, en om dat kader aan de jongeren kenbaar te maken.

— Nog in het kader van hun recht op privacy, hebben jongeren recht op persoonlijke bezittingen. Sommige jongeren getuigen dat ze geen of amper wat persoonlijke spullen mogen bijhouden. Toch kunnen persoonlijke bezittingen volgens de internationale vereisten alleen maar afgenomen worden als de veiligheid ernstig bedreigd wordt.

In het licht van de internationale regelgeving moet het recht op persoonlijke spullen bijgestuurd worden. Persoonlijke spullen op de kamer zouden het gebrek aan privéleven enigszins kunnen verlichten.

— Momenteel wordt de naam van een jongere die een als misdrijf omschreven feit pleegde in het strafregister geschrapt op uitdrukkelijke vraag. Het Comité voor de Rechten van het Kind pleit voor automatische schrapping.

9

Hoofdstuk

Omgang

1 Waardigheid en integriteit

Internationaal

De goede orde moet op de eerste plaats bewaard worden door een veilige omgeving te creëren en de waardigheid van de jongere te respecteren. Ook de jongeren zelf moeten individueel en collectief hun steentje bijdragen om de orde te bewaren.

Nationaal en regionaal

Artikel 22bis en 23 van de Grondwet geven elk kind het recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Iedereen heeft het recht om een menswaardig leven te leiden. Het Decreet Rechtspositie beschermt minderjarigen tegen onmenselijke of ontorende behandeling of bestrafing.

Praktijk

In de praktijk omschrijven de jongeren de sfeer en orde in de leefgroep over het algemeen als positief.

“Als je met iets zit, kun je bij de begeleiding terecht.”

“Je mag altijd je mening zeggen, zolang je dat maar beleefd doet. De begeleiders zeggen soms sorry. Ze doen dat wel gemakkelijker als ze met jou alleen zijn dan voor de hele groep.”

“De begeleiders zijn goed. Ze luisteren. Ze straffen je wel, maar achteraf komen ze wel met je praten. De sociaal werker is goed. Ze zoekt zaken voor je uit.”

“We hebben hier soms de slappe lach. De begeleiding lacht soms mee.”

“Het is hier wel oké. Er kan hier gelachen worden, soms ook samen met de begeleiding.”

Sommige jongeren schrijven die goede sfeer en orde toe aan zichzelf of aan de fijne jongeren in de leefgroep.

“Het is hier goed omdat ik in een goede leefgroep zit. De meisjes hangen goed samen. Iedereen helpt wel.”

“Je mag hier ook plezier maken. Als je zelf goed bent, dan zijn de begeleiders ook goed.”

“Als je je goed gedraagt, dan kan er veel. Je kunt dan jezelf zijn.”

“Als je ze respecteert, respecteren ze jou ook. Je weet hoe je je best moet doen. Ze zeggen wat je moet doen. Er is discipline. Je wordt volwassen aangepakt.”

“Er zitten hier een paar leuke gasten. Met een paar gasten van hier wil ik later gerust nog contact hebben.”

Andere jongeren kijken gemakkelijker naar hoe de begeleiding met ze omspringt om de sfeer te beschrijven. Ze merken verschillen tussen de begeleiders onderling. Met sommige begeleiding is de sfeer prima. Andere begeleiders maken een minder aangename indruk.

“Sommige begeleiding is goed, andere slecht. Met één begeleider heb ik het erg moeilijk. De hele leefgroep is er tegen in protest gegaan. Toen ging het een tijdje beter, maar nu is het weer hetzelfde.”

“De ene begeleider zit sneller op zijn paard dan de andere. Ze dreigen dan en zeggen dat we altijd naar de vorige fase terug kunnen vliegen. Het is de begeleiding die daarover beslist.”

“Een begeleider daagt ons uit. Hij is echt op zoek naar ons om ons te pesten. Eén keer mochten we de wasmachine niet gebruiken. We moesten onze kleren met onze handen wassen omdat we te laat waren. Het was niet onze schuld dat we te laat waren. Van een andere begeleider moesten we eerst een andere taak doen.”

“Er is een groot verschil tussen begeleiders. Vooral tussen de jonge en de oudere generatie. De jonge luistert meer en is soepeler. De oude is streng, stelt vragen, laat je niet met rust. Van de ene begeleider moet je haar vast, van de andere mag het los. Van de ene mag je aansteker mee naar buiten, van de andere moet je je sigaret in de gang aansteken. Met de ene spelen we soms spelletjes. Bij de andere moet je stil zijn en mag je amper lachen. Als je de slappe lach hebt, moet je van de ene naar je kamer. Soms zeggen ze: zit stil, ik mag je niet meer horen. Soms zoeken ze naar redenen om opmerkingen te kunnen geven.”

“Er zijn hier goede begeleiders. Maar er zijn ook begeleiders die racistische opmerkingen maken. De directie is goed.”

“Sommige opvoeders zijn strenger, andere zijn lakser. Sommige vergeten te straffen, andere straffen wel streng.”

“De PB's die hier rondlopen zijn streng. Ze leven de wet na en zijn daar erg streng in. Met de opvoeders kun je praten.”

“De opvoeders waar ik in het begin ruzie mee had, daar kom ik nu het best mee overeen. Je moet een beetje weten wat je zegt tegen wie. Ik ken ze nu al een beetje. Sommige PB's moeten inzien dat ze soms te ver gaan. Laatst kwamen we uit onze kamer en een PB begon te roepen tegen ons. Ik vind dat de PB's ook respect moeten hebben voor ons.”

Ook tussen de instellingen onderling ervaren sommige jongeren verschillen. Andere jongeren ervaren die verschillen dan weer niet.

“Het is hier ook de puntjes op i, maar op een betere manier dan in de andere instelling. Je dag is sterk gestructureerd. Er wordt met je gepraat. Je mag zeggen wat je vindt. De begeleiding is hier beter.”

“Er zijn verschillen tussen de leefgroepen. Ik weet dat van in de lessen.”

“In vergelijking met hier was mijn vorige instelling een hotel. In mijn vorige instelling zijn ze met je bezig. Hier ben je meer een nummer dan een mens. Je krijgt hier minder complimenten.”

“De opvoeders behandelen je hier op dezelfde manier als in een andere instelling. Zij zeggen iets en jij moet luisteren. Dat is gewoon zo. Ik zou in hun plaats net hetzelfde doen.”

2 Advies

In de praktijk getuigen jongeren over een goede sfeer in hun leefgroep. Jongeren hebben het over heel positieve omgang tussen sommige begeleiders en henzelf. Jongeren krijgen complimentjes als ze iets goed doen. Ze worden beloond. Na een conflict of een sanctie is er overleg met de jongere. Sommige begeleiders excuseren zich. Soms wordt er behoorlijk wat afgelachen.

Anderzijds leggen de getuigenissen van de jongeren ook behoorlijk wat verschillen bloot tussen de begeleiders. Sommige begeleiders zitten snel op hun paard en dreigen sneller met sancties dan andere.

Om een positieve sfeer en een veilige omgeving in een gesloten setting zoveel mogelijk kansen te geven, beklemtonen internationale regels een goed personeelsbeleid. Goede werkomstandigheden en speciale aanwervings- en opleidingsmogelijkheden kunnen een verschil betekenen voor de veiligheid en de sfeer in de leefgroep. Sommige jongeren kampen met ernstige gedrags- of psychiatrische problemen, drugs- of alcoholproblemen, ze lopen weg, dagen uit, voelen zich snel uitgedaagd, zijn minder sociaal of taalvaardig of hebben het moeilijk om hun agressie op een aanvaardbare manier te uiten. Een cumulatie van deze problemen in een gesloten setting zorgt voor incidenten in de instellingen. Zowel de jongeren als de mensen die met hen werken zijn kwetsbaar voor onveilige situaties. Niet voor niets besteedt de internationale regelgeving veel aandacht aan personeelseisen.

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om een personeelsbeleid dat zoveel mogelijk voldoet aan de genoemde personeelseisen.

— Zo stellen verschillende internationale standaarden dat werken met jongeren in detentie belangrijk werk is. Het personeelsbeleid moet ervoor zorgen dat de medewerkers deze overtuiging blijven vasthouden. Daarom besteedt de administratie aandacht aan speciale opleidingen, aanwerving en werkomstandigheden. In een formeel document omschrijft ze een allesomvattend beleid met deze aandachtspunten: de principes, waarden en methodes van de instelling, aanwerving, selectie, opleiding, status, verantwoordelijkheden en werkomstandigheden van medewerkers. Ook wordt de ethische code en de procedure bij overtreding ervan behandeld. Instellingen moeten genoeg middelen krijgen om hun beleid te kunnen uitvoeren.

— Het personeel wordt via een aparte procedure geselecteerd en aangeworven. De selectiecriteria leggen het accent op integriteit, menselijkheid, vaardigheid en geschiktheid om met jongeren om te gaan. De medewerkers moeten de jongeren kunnen begeleiden en motiveren. Ze moeten kunnen omgaan met een diversiteit aan talen en culturen. Geldgebrek mag geen reden zijn om ondeskundig personeel aan te werven. Het management kan gepast reageren op de complexe en soms tegenstrijdige eisen van de jongeren en de medewerkers.

— Zowel bij de start als tijdens de uitoefening van de job krijgen de medewerkers een opleiding. Daarnaast worden ze ook extern ondersteund. Afhankelijk

van hun noden en in onderling overleg worden de opleidingen bijgestuurd. De opleidingen hebben een eigen budget.

In de opleiding komen theorie en praktijk aan bod. Ze omvat kinderpsychologie, kinderwelzijn, kinderrechten, mensenrechten en andere relevante internationale normen. De Raad van Europa suggereert: ethiek en basiswaarden van de functie, jeugd- en familierecht, sociaal en educatief werken met jongeren, training om jongeren te motiveren, respect bij te brengen en een positief rolmodel te voorzien, professionele relaties leren opzetten en onderhouden met de jongere, zijn familie en andere betrokkenen, interventiemethodes aanleren, leren omgaan met diversiteit en in een multidisciplinair team werken. Daarnaast vragen de internationale standaarden ook aandacht voor leren fouilleren met respect voor de jongere en voor training om agressief gedrag te onderdrukken, om minimaal dwang te gebruiken op een correcte manier en om op een niet-gewelddadige manier met jongeren om te gaan.

— Het personeelsbestand is groot genoeg, is multidisciplinair samengesteld en is stabiel met weinig personeelsverloop. Ook pedagogen, leerkrachten, maatschappelijk werkers, psychologen, psychiaters en medisch personeel maken deel uit van het personeel. Vrouwen en minderheden zijn billijk vertegenwoordigd.

Het personeel krijgt passende werkomstandigheden. Om stress zoveel mogelijk te voorkomen, zorgt het management voor open communicatie, veiligheid, redelijke werkuren, beslissingsvrijheid en een psychologisch ondersteunend klimaat. Medewerkers die een traumatische gebeurtenis meemaken, worden onmiddellijk persoonlijk begeleid. De medewerkers moeten kunnen rekenen op hulp bij de verwerking van persoonlijke problemen want die kunnen de uitoefening van hun job beïnvloeden.

— De medewerkers worden het best als ambtenaar benoemd, wat de instelling niet belet om ook met geschikte vrijwilligers te werken. Het loon moet hoog genoeg zijn. De werkzekerheid mag alleen afhangen van goed gedrag, efficiëntie en fysieke condities.

— Het is opportuun om ook werkervaring op te doen in de diensten die jongeren begeleiden zodra ze buiten de instelling zijn. Dat kan de samenwerking tussen de instelling en die diensten vlotter doen verlopen.

— De jongeren moeten kunnen rekenen op continuïteit in hun behandeling. Daarom mogen sociaal werkers en psychologen niet meer dan 15 tot 20 jongeren begeleiden.

10

Hoofdstuk

**Orde
dwang
en tucht**

1 Dwang- en tuchtmaatregelen

Internationaal

Dwangmiddelen zoals handboeien, dwangbuizen of afzondering zijn niet toegelaten om de orde te handhaven. Ze kunnen alleen in uitzonderlijke situaties, zo kort mogelijk en als alle andere middelen die de jongere in toom kunnen houden gefaald hebben. De Raad van Europa somt die uitzonderlijke situaties op: zelfverdediging van een personeelslid, ontsnappingspoging of fysieke weerstand van de jongere tegen een legitiem bevel en rechtstreeks risico van de jongeren op geweld tegenover zichzelf, anderen of op ernstige vernieling van bezittingen. Dat uitzonderlijk gebruik moet in de wet of in andere regelgeving bepaald worden. Geneesmiddelen mogen nooit als kalmeermiddel gebruikt worden. Wordt dwang gebruikt, dan moet dat volgens het Comité voor de Rechten van het Kind onder de directe controle van een medisch of psychologisch bevoegd persoon gebeuren.

Handboeien kunnen gebruikt worden tijdens het transport, maar dan alleen als voorzorgsmaatregel tegen gewelddadig gedrag of ontsnapping. Ketenen en voetboeien zijn sowieso verboden.

Afzondering ('isolation') in een kalmeercel (een cel waar alle voorwerpen weggehaald zijn waaraan een jongere zich pijn kan doen) kan alleen maar voor een paar uur. Het mag nooit langer duren dan 24 uur. Medisch personeel moet onmiddellijk op de hoogte gebracht worden en toegang krijgen.

De Raad van Europa suggereert om een gedetailleerde procedure uit te werken voor het gebruik van dwangmiddelen. Dit moet daar instaan:

- ___ De verschillende soorten dwang die gebruikt kunnen worden
- ___ De omstandigheden waarin ze gebruikt kunnen worden
- ___ Wie ze kan gebruiken
- ___ Het vereiste gezagsniveau dat over een dwangmiddel mag beslissen
- ___ De verslagen die opgesteld moeten worden
- ___ De procedure voor de herziening of controle van die verslagen.

Wapens dragen of gebruiken kan niet, behalve in een acute noodsituatie.

Om de orde en veiligheid te herstellen, kunnen – als uiterste maatregel – tuchtmaatregelen opgelegd worden. Herstelgericht overleg en conflictoplossingen krijgen wel voorrang. Een tuchtmaatregel heeft tot doel zelfrespect, respect voor de ander en rechtvaardigheidszin bij te brengen. Deze tuchtmaatregelen zijn uitgesloten: lijfstraffen, opsluiting in een verduisterde cel, maatregelen die de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de minderjarige schaden, voedsel ontzeggen, overplaatsing, geneesmiddelen toedienen, wrede, vernederende of onmenselijke behandelingen, dwangmiddelen zoals handboeien, ketenen, boeien en dwangbuizen, contact met de buitenwereld beperken of afschaffen (behalve als de inbreuk er verband mee houdt), lichaamsbeweging beperken, collectieve sancties, afzondering (behalve in uitzonderlijke omstandigheden en als alle andere tuchtmaatregelen niet baten), pedagogische tik.

Ook arbeid is een verboden tuchtmaatregel. Arbeid heeft een educatieve en re-integratiewaarde. Ten slotte mogen minderjarigen niet ingeschakeld worden

voor tuchthandhaving, behalve als het om sociale, onderwijs- of sportactiviteiten gaat. Minderjarigen kunnen voor dezelfde overtreding maar één keer bestraft worden.

Wordt de jongere als sanctie in afzondering ('segregation') geplaatst, ook dan moet menselijk contact mogelijk blijven. Er moet leesmateriaal voorhanden zijn. De jongere moet ook minstens een uur naar buiten kunnen. Het Comité ter Preventie van Foltering raadt een maximumperiode van drie dagen aan. Iemand van het medisch team moet op de hoogte gebracht worden en toegang krijgen tot de jongere.

De Raad van Europa suggereert ook hier om nationale wetten of voorschriften aan te nemen waarin minstens dit staat:

- Het gedrag dat beschouwd wordt als overtreding van het tuchtreglement
- De procedures die gevolgd moeten worden
- De aard en de duur van de tuchtsancties die opgelegd kunnen worden
- De overheid die bevoegd is om de sancties op te leggen
- De overheid die bevoegd is als hoger beroep aangetekend wordt.

De tuchtprocedure moet deze garanties bieden: De jongere wordt eerst op een begrijpelijke manier op zijn overtreding gewezen. Er wordt een verslag aan de bevoegde overheid overgemaakt. De jongere krijgt tijd om zijn verdediging voor te bereiden en kan zich daarin laten bijstaan door bijvoorbeeld zijn ouders. De overheid neemt zo snel mogelijk een beslissing. De jongere kan in beroep gaan bij een onpartijdige bevoegde overheid. En alle details van de tuchtmaatregelen worden opgenomen in een register.

Ook is het wenselijk een systeem van privileges uit te bouwen en de prestaties van de jongeren te erkennen, op voorwaarde dat er een voldoende uitgebouwd 'basisregime' is en er genoeg waarborgen ingebouwd zijn tegen willekeurige beslissingen. Dit om verantwoordelijkheidsgevoel te ontwikkelen en goed gedrag en samenwerking aan te moedigen.

Voor minderjarigen bestaan er geen formele nationale en Vlaamse voorschriften die de soorten dwangmaatregelen aanduiden en de omstandigheden waarin die gebruikt kunnen worden. Ook een uitgeschreven procedure ontbreekt. De tijdelijke afzondering in Everberg vormt daarop een uitzondering.

Nationaal en regionaal

Volgens de Huisregels Gemeenschapsinstellingen lijkt een herstelgerichte aanpak de voorkeur te krijgen op zuivere tuchtmaatregelen. Bij schade moet er volgens de Huisregels ook aandacht gaan naar herstel. De Huisregels suggereren: "Het is beter dit zo snel mogelijk te bespreken en samen te zoeken naar oplossingen. Ook kan er altijd een brief geschreven worden naar de directeur."

Artikel 15 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg beklemtoont ook het belang van opvoedkundige interacties en herstelgerichte conflictoplossing. Zo zegt het artikel dat er ruimte moet zijn om stil te staan bij de oorzaak en de betekenis van het probleemgedrag, bij het herstel van geschonden relaties en de consequenties van een herhaling van het probleemgedrag. Ook wordt er overlegd over de oplossing. Hoe dat vorm krijgt in de gemeenschapsinstellingen, is niet duidelijk.

Het Decreet Rechtspositie garandeert dat de sancties de opvoeding moeten bevorderen en geen traumatische uitwerking mogen hebben (artikel 28). Het Huishoudelijk Reglement van Everberg voegt daaraan toe dat de sancties nooit de grondrechten van de minderjarige mogen aantasten, zoals zijn algemeen recht op externe contacten.

Het Decreet Rechtspositie verbiedt alleen deze sancties: lichamelijke straffen, geestelijk geweld en onthouding van maaltijden. Ook laat het decreet een aantasting van het recht op contact toe. Een rechterlijke beslissing kan bepaalde contacten verbieden (artikel 28). Dat strookt niet met de internationale standaard die alleen een beperking van bezoek toelaat. Het Decreet Rechtspositie moet dan ook in beperkte zin geïnterpreteerd worden (verbod op bepaalde contacten).

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen halen afzondering als sanctie aan zonder specifiek te zijn over de regeling of de maximumduur. Ook voor de andere tuchtmaatregelen in de gemeenschapsinstellingen is er geen echte procedure uitgewerkt.

In Everberg zijn enkele van de internationaal gevraagde normen uitgeschreven. Zo stellen artikel 16 en 17 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg dat elk negatief gedrag gesanctioneerd kan worden. Een sanctie is het gevolg van een overtreding van een leefregel in het centrum. Het directiecomité waakt over de kwaliteit van het sanctiebeleid en maakt een lijst van de sancties op. Het sanctiebeleid moet eenduidig, transparant, consequent, gedragsgericht, voorspelbaar en proportioneel zijn. Stelt de jongere negatief gedrag tegenover het federale personeel, dan legt de federale directeur mogelijk maatregelen op. Is het negatief gedrag gericht naar het gemeenschapspersoneel, dan legt de pedagogische directie maatregelen op. Het centrum houdt een sanctieregister bij.

Toch blijft het centrum in Everberg tekortschieten volgens het Comité ter Preventie van Foltering. Er is wel een sanctieregister en er is omschreven welke overheid bevoegd is. Maar er is geen lijst van incidenten en gedragingen die tot een tuchtmaatregel leiden. De overheid voor hoger beroep is niet bekend. En er is geen duidelijke uiteenzetting van de procedure (met bijvoorbeeld spreekrecht van de minderjarige of bijstand).

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen voorzien wel in een systeem van beloningen voor goed gedrag. Zo kan de begeleiding de jongere individueel of de hele groep belonen met bijvoorbeeld een complimentje, een extra activiteit of een cadeau. Op grond van het reglement is het niet duidelijk welke waarborgen er zijn bij eventuele willekeurige beloning.

Praktijk

In de praktijk draagt het personeel geen wapens en dragen de jongeren alleen bij aankomst en bij verplaatsing naar de jeugdrechtbank handboeien. Naar gelang van de instelling wordt er wel of niet belonend gewerkt. Soms wordt met bravopunten, werkpunten of smileys gewerkt. Er zijn blije, boze en neutrale smileys. Als een jongere zich goed gedraagt, wordt hij beloond.

“Op het eind van de dag overlopen we de smileys. We zitten dan in een kring en met de smileys overloop je je dag en geef je uitleg bij je dag.”

“De smileys zijn goed omdat je dan nadenkt en stilstaat bij de dingen.”

“Als je gewoon de regels volgt, word je beloond.”

“In de loop van de dag moeten we punten verdienen. Voor het leefgroepgedeelte moet je 30 op 60 hebben. Voor het onderwijsgedeelte moeten we ook 30 op 60 halen.”

“Het is wel positief dat je beloond wordt. Als je constant beloond wordt, mag je vroeger op weekend. Zo’n puntensysteem is goed. Het zet duidelijke grenzen. Je doet meer je best als je weet dat je anders naar je kamer kan vliegen en de jeugdrechter dat kan zien.”

“Standaard heb je recht op vijf minuten bellen. Als je punten verdient, mag je extra bellen in het weekend. Elke dag moet je 72 op 80 halen. Alles boven 72 zijn extra punten. Je kunt die per week opsparen. Heb je meer dan 55 punten, dan mag je extra bellen.”

“Je begint met 0 punten en verdient ze. Ontbijt staat op 7 punten, onderwijs op 6. In de voormiddag kun je 36 punten verdienen en in de namiddag 44. Ook voor op je kamer zijn er punten. Als je niet leest tijdens je leesuur op kamer of je ligt op je bed als dat niet mag, dan worden er punten afgetrokken.”

“Ik heb al een extra telefoongesprek verdiend. Je kunt ook iets extra uit de kantine verdienen. Ik heb nu een radio en computerspelletjes gekregen. Voor die spelletjes moet je meer doen.”

“Op het internet mogen we niet maar we krijgen als beloning computertijd. Als je kamerverblijf hebt, krijg je geen beloning. Als je gewoon de regels volgt, word je beloond.”

In een andere instelling wordt eerder sanctionerend gewerkt. De jongere verliest bij wangedrag of wanprestatie punten doorheen de dag. Overdag worden zijn minpunten besproken. Dit om aan de jongere de kans te geven zich te herpakken.

“Het puntensysteem vind ik wel goed. Het is een systeem van punten verliezen. Zeg je geen goeiemorgen, dan is dat min 1 punt. Heb je je lavabo niet uitgedroogd, dan is dat min 1 punt.

Een paar keer per dag krijg je een tussenstand. Wie op het eind van de dag min 16 punten heeft, moet een dag op zijn kamer blijven. Wie min 50 heeft, moet twee dagen op zijn kamer blijven.”

“Als je min 16 hebt, moet je op je kamer blijven. Dat is een zware straf want de jeugdrechter kan dat ook zien.”

Of het systeem nu belonend of sanctionerend is, jongeren vinden het belangrijk om af en toe te horen dat ze goed bezig zijn. Een complimentje is altijd welkom.

“Het is plezant als iemand komt zeggen dat je goed bezig bent. Dat lijkt stom maar het is belangrijk. Zeker als je slecht nieuws kreeg. Bijvoorbeeld als je langer moet blijven.”

“Je krijgt hier minder complimenten. Als ik in mijn vorige instelling iets goeds deed, lieten ze je dat weten. Hier niet.”

“Er is een systeem van werkpunten en bravopunten. Ook geeft de begeleiding complimenten als je je best doet. Het is belangrijk te horen wanneer je goed bezig bent.”

Daarnaast geven jongeren ook aan dat er na een sanctie herstel komt. Niet zelden komt de opvoeder of begeleider langs voor een gesprek. Is de begeleider of opvoeder in de fout gegaan, dan krijgt de jongere soms excuses aangeboden.

“Voor het kleinste ding vlieg ik voor 24 uur in time-out. Na de time-out komen ze altijd over het conflict babbelen.”

“De dag na time-out komt de opvoeder langs om het conflict uit te babbelen. Hij zegt dan ook soms sorry. Sommige opvoeders excuseren zich. Andere blijven rond de pot draaien.”

“Als er iets ergs gebeurd is, komen de opvoeders met je praten.”

“Eén keer had ik een time-out van twee minuten. Het was een misverstand. Ze hebben zich verontschuldigd en ik mocht snel weer uit de kamer.”

Er zijn verschillende soorten sancties, van straf schrijven tot schoonmaken. Volgens de directie gebeurt het dat na een positieve drugscontrole het weekendverlof opgeschort wordt.

“Ik heb één keer een sanctie gehad. In de gang sprak iemand mij aan. Ze dachten dat ik ook iets gezegd had. Ik moest straf schrijven. Ik moest de brochure overschrijven.”

“Als je niet oplet in de klas, krijg je straf. Ook als je een andere taal spreekt krijg je straf. Je moet dan straf schrijven of twee pagina's uit de onthaalbrochure overschrijven of opschrijven wat je gedaan hebt.”

“Als je op de grond spuugt, moet je een extra beurt afwassen of twee pagina's straf schrijven. Het kan ook zijn dat ze je verbieden om een sigaret te roken.”

“Als je ruzie maakt, kun je kamerarrest krijgen of een sigaret verliezen.”

2 Afzondering met het oog op veiligheid en beveiliging

Internationaal

De Raad van Europa maakt een onderscheid tussen afzondering als dwangmiddel ('isolation'), tuchtmaatregel ('segregation') en afzondering om veiligheids- en beveiligingsredenen ('separation').

Afzondering met het oog op veiligheid of beveiliging moet door een bevoegde autoriteit beslist worden, op grond van duidelijke – in de wet beschreven – procedures, maximumduur en gronden. De afzondering moet regelmatig herzien worden en de jongere moet ook de gelegenheid krijgen om een klacht in te dienen tegen alle aspecten van de afzondering. Een medisch personeelslid moet op de hoogte gebracht worden en toegang krijgen tot de jongere.

Nationaal en regionaal

Het Decreet Rechtspositie zegt dat tijdelijke afzondering alleen kan als er een

risico is op geweld tegenover zichzelf, andere jongeren, personeelsleden of bezittingen. De jeugdhulpvoorzieningen moeten in hun huishoudelijk reglement de procedures voor tijdelijke afzondering en isolatie omschrijven en aan de jongeren meedelen. Ook duur, toezicht, beveiliging, inrichting en gebruik van een beveiligingskamer moeten in het huishoudelijk reglement omschreven zijn.

In het Huishoudelijk Reglement van de gemeenschapsinstellingen staat een bepaling over isolatie als veiligheidsmaatregel. De maximumduur is niet bepaald. Het reglement zegt ook niet wie de jongere tijdens de isolatie minstens te zien krijgt of hoe de kamer ingericht is. Het is ook betwistbaar dat diefstal waarbij het gedrag uit de hand loopt of niet op tijd terugkeren naar de instelling gronden tot veiligheidsisolatie zijn. Deze redenen lijken eerder ingegeven te zijn als sanctie en komen volgens de Huisregels Gemeenschapsinstellingen toch in aanmerking voor isolatie. Ook de restgroep 'om andere ernstige redenen' lijkt niet te stroken met de internationale standaarden.

In Everberg is er een omstandige regeling uitgewerkt. Die stelt dat isolatie in een afzonderingsruimte alleen kan als de fysieke integriteit van de jongere zelf of die van de andere jongeren, de bezoekers of het personeel in gevaar komt. Een arts of psychiater kan zich tegen de afzondering verzetten als die medisch onverantwoord is. De arts gaat elke dag bij de jongere langs. De gemeenschapsinstellingen brengen de jeugdrechter op de hoogte. Ze informeren hem over de reden van de afzondering, de opheffing of verlenging en de reden voor de verlenging. De afzondering mag niet langer duren dan vijf dagen. Wordt de sanctie herhaald, dan moet er minstens één dag tussen de twee afzonderingen zijn.

De jongere krijgt elke dag bezoek van de directeurs of hun gemachtigden. Om de twee uur komt iemand van de pedagogische ploeg langs. Als dat nodig is, kan de jongere zijn pedagogische activiteiten in de ruimte verderzetten. Ook behoudt de jongere zijn recht op briefwisseling en op gratis telefonisch contact met zijn advocaat en de Vlaamse en Waalse Kinderrechtencommissaris. De dag na de plaatsing in isolatie krijgt hij weer bezoekrecht. De jongere behoudt zijn rookpauzes. Elke dag kan hij douchen (artikel 18).

In Everberg kan een jongere ook om medische redenen in de isolatieruimte geplaatst worden door de dokter of psychiater. Daarvan wordt een afzonderlijk medisch register bijgehouden. Bij zijn bezoek aan Everberg raadde het Comité ter Preventie van Foltering het gebruik van de isolatiecel als normale opvangcel af. Ook moeten jongeren minstens een uur naar buiten kunnen als ze voor 24 uur en langer opgesloten worden.

Artikel 188 van de Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden stelt dat minderjarigen niet onder een individueel bijzonder veiligheidsregime kunnen vallen.

Jongeren kunnen in de praktijk verschillende afzonderingssancties krijgen, van kamerarrest tot afzondering in de isolatiecel. Rookt de jongere op zijn kamer, dan krijgt hij bijvoorbeeld een nacht cel. Bij extreme agressie volgt bijvoorbeeld isolatie.

Praktijk

Naar gelang van de instelling bestaan er wel andere afzonderingspraktijken. In de ene instelling duurt isolatie in principe hoogstens vijf dagen en wordt de jeugdrechter ingelicht. Duurt het langer dan vijf dagen, dan wordt het afdelingshoofd ingelicht. In een andere instelling wordt bij isolatie de campusverant-

woordelijke verwittigd. De ene instelling standaardiseert de afzonderingspraktijken. De andere instelling gebruikt een eigen afzonderingscode. Niet elke instelling heeft in de leefgroep zelf aparte time-outkamers of stuurt de jongere naar de onthaalleefgroep terug voor een lange afzondering (3-5-7 dagen).

Welke sanctie bij welk wangedrag hoort, is niet duidelijk. Geen enkele instelling werkt met een gedetailleerde tarifiering. De ratio achter de afwezigheid van deze lijsten is de contextgebondenheid van wangedrag. Bij sanctionering houdt de instelling rekening met de setting, de context, de grootteorde van het wangedrag. Soms wordt gedrag uitgelokt of brengt de instelling verzachtende omstandigheden in rekening.

In Everberg is de meest voorkomende sanctie kamerarrest. Zowel de opvoeders als de penitentiaire beambte (PB) kunnen, elk binnen hun bevoegdheid, de jongere naar zijn kamer sturen. In tegenstelling tot de opvoeder moet de penitentiaire beambte bij een sanctie een tuchtrapport opmaken dat hij aan de directeur bezorgt. Daarna gaat de directie met de jongere in overleg om de sanctie te bepalen. Het kan gebeuren dat een jongere een 'gemengde sanctie', een sanctie van de penitentiaire beambte en van de opvoeder, krijgt. Zowel de opvoeder als de penitentiair beambte maken een verslag op. Die twee verslagen gaan naar de directie. De directie overlegt en bepaalt de strafmaat.

In de gemeenschapsinstelling kan de begeleider of opvoeder zelf beslissen om kamerarrest op te leggen. Ook in de onthaalleefgroep beslissen de begeleiders zelf of een jongere terug moet naar een eerdere fase. Van deze kamerarresten en ook van andere soorten afzonderingen, houdt alleszins één instelling statistieken bij.

In alle instellingen zijn er conflicten tussen de jongeren onderling en tussen de jongeren en het personeel. Sommige jongeren hebben vaak conflicten. Andere jongeren hebben nauwelijks ruzie. Ze houden zich stil en wachten hun tijd af.

"Ik heb een tijd elke dag conflicten gehad. Er is hier een meisje dat ik al ken uit Mol. Ze verweet me van alles. Zelf kan ik ook nogal uitdagen."

"Er zijn hier veel conflicten tussen de meisjes onderling. Ikzelf heb niet vaak een conflict. Ik probeer me er niets van aan te trekken."

"Ik heb al vaak conflicten gehad met andere jongens want ik ben verantwoordelijk voor de taken. Ik moet controleren of de andere jongens hun taak goed uitvoeren. Doen ze dat niet, dan moet ik het zelf doen."

"Wij hebben hier elke dag ruzie en het is altijd met dezelfde gast."

"Helemaal in het begin had ik vaak ruzie. Ik werd vaak gestraft. Ik wist niet hoe ik met de regels van hier moest omspringen. Ik was op iedereen kwaad. Ook op mezelf. Nu word ik niet meer gestraft. Ze zijn hier fier op mij. Ik doe mijn best."

"Ik had een conflict met mijn individuele begeleider. Ik wilde een andere. Ik heb het haar gezegd en ze werd nog bozer. Ik werd weer in de rood geplaatst."

Niet elk conflict wordt gesanctioneerd. Het gaat dan om plagerijen of discussies die de jongeren onderling oplossen of conflicten die ze voor zichzelf houden. Of ze merken dat er verschillen zijn tussen de begeleiders. De ene begeleider sanctioneert al sneller dan de andere.

“Ik heb al een conflict gehad met een andere jongen maar het is tussen ons gebleven.”

“Een echt conflict heb ik nog niet meegemaakt. Soms doen we wel eens wild. Het kan gebeuren dat iemand ‘fuck you’ zegt. Maar dat is niet erg. Dat zijn eerder domme discussies. Als we taken hebben, willen we dat het vooruit gaat. We kunnen dan sneller gaan roken. Het gebeurt dat we dan uitvliegen tegen elkaar. Maar het gebeurt zelden dat we daarvoor terug naar geel moeten.”

“Ik heb hier al eens gevochten, maar ze hebben het niet gezien. Ik heb dus ook geen sanctie gekregen.”

“Elke dag is er discussie in de leefgroep. Soms reageert de begeleiding, andere keren niet. Dat hangt af van de begeleiding.”

“De oude generatie straft rapper. Ze kunnen minder verdragen. Ze bepalen nogal de sfeer in de leefgroep. De jongere generatie is anders.”

“Met sommige opvoeders kun je lachen, andere sturen je onmiddellijk naar je kamer.”

Andere keren kan het om een zwaar conflict en een zware sanctie gaan.

“Er zijn wat plagerijen: een duw in de rug, pootjelap bij het voetballen. Maar dat is geen echte ruzie. Ik heb nog maar één keer een serieus conflict gezien tussen een begeleider en een jongere. Die jongere was erg agressief. Hij daagde de begeleider uit. Hij is toen voor een week naar het cachot gevlogen en toen hij daar uit kwam moest hij kuisen.”

“Ze hebben hier een jongen geplaatst die een jong meisje verkracht heeft. Via de tv zijn we dat te weten gekomen. Ik heb met die jongen afgerekend. Je komt niet aan jonge meisjes. Ze hebben me dan vier dagen in het cachot gestoken. Buitenlucht heb je daar niet.”

“Tijdens mijn vorig verblijf kreeg ik twaalf keer cachot en vier keer isolatie. Ik had commentaar gegeven en moest naar mijn kamer. Ik wilde niet. Ik vond dat ik gelijk had. Het was niet eerlijk dat ze me naar de kamer stuurden. Ik heb dan geprobeerd om door het raam te springen. Ze hebben me vastgepakt, in de douche opgesloten en naar het cachot gebracht. Ik moest cachotkleden aandoen en wilde dat niet. Ze begonnen aan mijn kleren te trekken. Ik heb uiteindelijk de cachotkleden aangetrokken. Ik ben wel kwaad gebleven. Nu ben ik nog geen enkele keer gestraft geweest.”

“Op de Franse afdeling spraken ze Frans tegen me. Ik verstond dat niet, werd kwaad en begon te wenen. Ze bleef me aanspreken. Ik zei dat ik haar zou slaan als ze verder deed. Ze hield geen rekening met mij. Zij kon naar buiten, ik niet. Ik heb mijn drinken tegen de deur gegooid. Ze hebben me dan meegenomen naar de isolatiecel. Er stond zeven man en ik moest me uitkleden. Twee mannen lachten me uit. Ze hebben mijn onderbroek kapot gescheurd. Ik heb die nog altijd om aan de jeugdrechter te tonen.”

Niet elke jongere omschrijft zijn sanctie als een straf. Soms vinden ze het niet erg, reageren ze gelaten of zien ze reden om zich te gedragen.

“Ik ben hier nog nooit gestraft geweest. Ik heb wel al plateau gehad. Ik heb daar toen zelf voor gekozen. Ik wilde gisteren de saus niet opeten. Ze was te vettig. Tijdens mijn vorig verblijf was ik enorm verdikt. Dat wil ik niet meer. Ik heb toen zelf plateau voorgesteld. Ik vond het niet erg.”

“Het gebeurt dat ik een slechte dag heb. Dan begin ik te roepen, te protesteren en te schreeuwen. En ja, het kan zijn dat ik dan naar het cachot vlieg.”

“Hier kun je niet zijn wie je bent. Hier binnen ben ik rustig. Thuis ben ik agressief, hier niet. Als je hier vecht, vlieg je in het cachot en daar word je gek. Buiten ben ik impulsief. Hier gedraag ik me.”

Voor sommige jongeren is het niet altijd duidelijk waarvoor ze wel of niet naar het cachot moeten of gesanctioneerd worden. Voor andere jongeren is dat wel duidelijk.

“Ik ben nog nooit naar isolatie gemoeten. Ik denk dat je naar het cachot moet als je er echt over gaat. Vechten, grove taal. Ik weet wel dat je twee dagen cachot krijgt als je iets binnensmokkelt of rookt op je kamer.”

“Ik ben al een keer op kamer gemoeten. Er is hier een Franstalige jongen en die begrijpt niet alles. Ik vertaal soms voor hem. Omdat ik Frans sprak hebben ze me naar mijn kamer gestuurd, niet om wat ik zei.”

“Voor mij is het duidelijk wat er kan of niet kan. Ik ben dan ook nog nooit naar time-out gemoeten.”

“Elke dag is er conflict in de leefgroep. Maar als je op een correcte manier uitleg geeft en vertelt wat er gebeurd is, dan luisteren ze naar je en aanvaarden ze wat je zegt.”

“Als je ruzie hebt met een PB, moet je soms voor vijf dagen naar de cel. Je moet dan in rode kleren rondlopen. Als je dan voor je uurtje pauze naar buiten gaat, ziet iedereen dat je in isolatie zit.”

“Kamerarrest krijg je als je de douches niet proper kuist. Heb je ruzie met een PB, dan krijg je isolatiecel. Time-out heb je als je met een gast ruzie hebt.”

“Bij vechten moet je een tot twee dagen naar isolatie. Vlucht je, dan word je strenger gestraft. Na mijn weekendverlof ben ik eens niet teruggekeerd, ik moest daarvoor in isolatie.”

“Ze hebben niet graag dat je contact hebt met de andere leefgroepen. Daar kunnen sancties op volgen.”

Sancties volgen niet alleen op conflict. Ook op wangedrag of een combinatie van conflict en wangedrag kunnen sancties volgen.

“Ik had medicatie genomen. Dat was uitgekomen en ze hebben me dan IB gegeven. Dat is op je kamer zitten. Je matras en je muziek moet je afgeven. De IB duurde een heel weekend.”

“Isolatie krijg je alleen maar als je weglloopt.”

“Ik was weggelopen. Ze hebben me dan naar de isolatiecel gebracht.”

“Ik moest een keer naar isolatie omdat ik te laat was na mijn verlof. Ik kon daar niets aan doen: mijn trein had vertraging. De chauffeur van de instelling was niet blijven wachten. Ik ben te voet naar hier gestapt.”

“Ik wilde niet mee voetballen omdat ik rugpijn had. De begeleider vond dat ik me aanstelde. Ik kreeg time-out. Ik vond dat oneerlijk. Mijn stoppen sloegen door en ik heb de begeleider geslagen. Gevolg: ik kreeg 32 in plaats van 24 uur time-out.”

“Nu is de sfeer in de leefgroep goed. Er is hier wel een jongen die naar zijn kamer moet als wij vrij hebben. Hij verpest anders de sfeer in de leefgroep. Hij kijkt de mensen altijd uit de hoogte aan.”

Jongeren hebben eigen begrippen om de verschillende afzonderingssancties te benoemen. Ze spreken niet vlug in termen van kamerarrest, afzondering en isolatie. Ze gebruiken eerder termen als IB, cachot, time-out, rapport krijgen, KV (kamerverblijf), terug naar zwart of rood vliegen, plateau, matras. Met plateau en matras bedoelen ze kamerarrest.

“Je kunt hier rapport krijgen. Dat betekent dat je op je kamer moet blijven tot de directeur komt met twee PB's.”

“Ik heb nog nooit een conflict gehad met een opvoeder of een PB. Ik denk dat je daarvoor KV krijgt of een tijd in isolatie moet.”

“Ik heb ook al eens time-out gehad. Je moet dan op je kamer blijven tot je afgekoeld bent. De opvoeder komt dan kijken.”

“Als je iemand slaat, vlieg je in het cachot.”

“Na isolatie krijg je IB. Je moet dan in de cel van de leefgroep blijven.”

“Ook krijg ik soms plateau of moet ik kuisen.”

“Als je was en strijk hebt, moet je voor 9 uur 's avonds klaar zijn. Anders kun je de volgende dag matras krijgen. Je matras en je muziek moeten dan uit je kamer. Je krijgt die pas om 9.30 uur 's avonds terug.”

Als jongeren in afzondering zitten, moeten ze volgens de internationale regelgeving op menselijk contact kunnen blijven rekenen. Er moet lesmateriaal voorhanden zijn. De jongere moet minstens een uur naar buiten kunnen. Het Comité ter Preventie van Foltering raadt een maximumperiode van drie dagen aan. Een medisch personeelslid moet onmiddellijk op de hoogte zijn en toegang krijgen tot de jongere.

Afzondering om veiligheidsredenen moet door een bevoegde autoriteit beslist worden. De procedure moet duidelijk in de wet beschreven staan. De jongere moet een klacht kunnen indienen en een medisch personeelslid moet op de hoogte zijn en onmiddellijk toegang kunnen krijgen.

In de praktijk wordt de periode van drie dagen overschreden. Jongeren vertellen over afzonderingsperiodes van twee weken in het cachot. Andere jongeren vertellen over drie dagen kamerarrest. Statistieken van één instelling spreken over 41 afzonderingen in mei 2008. Drie daarvan liepen langer dan drie dagen. Ook in mei 2008 waren er 9 isolaties. Daarvan duurden er 7 minder dan één dag. Twee duurden één dag. Op jaarbasis steeg het aantal isolaties van 36 in 2005 tot 78 in 2007.

“Ik moest eens drie dagen op mijn kamer blijven. De eerste dag mocht ik helemaal niet naar buiten. Alleen maar om te roken. De tweede dag mocht ik voor een uurtje naar buiten.”

“Als je kamerarrest hebt, kunnen ze je boeken afpakken.”

“Ik heb vier dagen in isolatie gezeten. Die vier dagen komen verschillende mensen met je praten. Als je in isolatie zit, mag je niet naar buiten. Tijdens isolatie doe je niets. Ik lees dan een boekje.”

“Ik heb veertien dagen in het cachot gezeten. Ik mocht niet naar buiten. Ik mocht niet roken. Ze gingen me leesvoer brengen maar dat is er niet van gekomen. Je krijgt drie keer per dag eten. Dat wordt naar je kamer gebracht. Elke dag kon ik kort douchen. Ik denk niet dat mijn ouders wisten dat ik in het cachot zat.”

“Ik heb één dag in de isoleercel gezeten. Ze brachten eten en de directeur kwam langs. Ik vertrouw hem niet echt. Hij trekt toch partij voor het personeel. Hij moet er voor iedereen zijn.”

“Tijdens mijn vorig verblijf had ik ruzie met een oudere gast. Die begon mijn moeder uit te schelden. Ik rookte een sigaret, hij gaf me een slag op mijn neus en trok mijn kleren over mijn hoofd. Ik moest bloedend naar de isolatiecel. De arts is langsgelkomen.”

“Ze hebben me vier dagen in het cachot gestoken. Je rookt en eet dan in een afzonderlijke ruimte. Buitenlucht heb je niet.”

In Everberg weten de jongeren dat ze hun sanctie kunnen betwisten. Ze vinden dat een goede zaak, al geloven ze er niet echt in. In Everberg lopen jongeren het risico dat ze twee keer gestraft worden voor dezelfde overtreding.

“Je sancties komen in een map. Als er in je verslag aan de jeugdrechter veel sancties staan, dan is de kans klein dat je vrij komt. Je hebt niet echt de kans om een sanctie te betwisten. Het zijn allemaal collega's.”

“Als je vindt dat je voor niets een straf krijgt, dan kun je een klacht indienen bij de directeur. Dat vind ik wel oké.”

“Als je een straf krijgt van een opvoeder en je bent het daar niet mee eens, dan riskeer je van de PB ook nog eens straf. Ik had eens een conflict met een opvoeder. Ik kreeg een sanctie: een dag KV. Ik was daar niet mee akkoord en begon naar de opvoeder te roepen. De PB kwam erbij en ik begon ook naar hem te roepen. Ook van hem kreeg ik een dag KV. Ik kreeg dus twee dagen KV. De derde dag kwam de directeur en mocht ik weer naar de leefgroep.”

De afzonderingsruimtes worden niet exclusief als sanctieruimte gebruikt. Enerzijds moeten de jongeren in de gemeenschapsinstellingen bij aankomst sowieso

eerst een tweetal uren in de afzonderingscel verblijven. Daar krijgen ze een taak en wat informatie. Anderzijds wordt de ruimte bijvoorbeeld ook gebruikt om examens af te leggen – de jongeren kunnen zich daar beter concentreren – of als gewone slaapkamer voor jongeren met rugklachten. Het bed is er beter. Ook in Everberg krijgt de isoleercel soms een andere functie.

“Als je rapport hebt en er is kamerfouille, dan moet je naar de isoleercel.”

“Hier moest ik eerst twee uur afkoelen in het cachot. Je zit dan in afzondering, zonder matras. Je moet alles uitdoen en kleren van hier aandoen. Ik kreeg een brochure. Daarna werd ik over die brochure ondervraagd. 's Morgens was er urinecontrole, waar ze op stonden te kijken.”

“Toen ik aankwam moest ik naar de cel, douchen, andere kleren aantrekken. Deze keer zat ik maar een half uur in de cel. 's Avonds wist mijn moeder nog altijd van niets.”

“Je komt aan en je wordt naar een cel gebracht. Je moet je omkleden terwijl ze toekijken. Je trekt kleren van de instelling aan. Je moet een tot twee uur in de cel blijven om af te koelen. Ben je rustig, dan brengen ze je naar je kamer voor de rode fase. Die uren zijn voor mij niet nodig. Voor andere meisjes die niet rustig zijn, is het misschien wel nodig. In die uren schrijf je je gegevens en je levensverhaal op.”

“Toen ik hier aankwam moest ik douchen en mijn kleren afgeven. Dat was zonder fouilleren. Daarna kreeg ik eten en moest ik naar het cachot.”

“Ik ben lang in het cachot gebleven. Ik kwam hier toe met kneuzingen en rugpijn. Het bed in het cachot was beter dan dat in de onthaalleefgroep. Ik kon er makkelijker in en uit. Ik vond dat niet erg.”

“Sommige jongens leggen hier hun examens voor de school af. Ze doen dat in de isolatiecel. Je kunt je daar dan beter concentreren.”

Jongeren worden niet alleen afgezonderd om hun wangedrag. Soms moeten ze naar hun kamer omdat er een personeelwissel is of als er een tekort is aan bezoekersruimte. In de onthaalleefgroep en in de behandelunit moet je sowieso een periode in afzondering doorbrengen, ook al heb je niets misdaan (zie onthaal). Ook is het niet altijd duidelijk of een bevoegde autoriteit over een afzonderingsmaatregel beslist. In de onthaalleefgroep bijvoorbeeld beslist de begeleider of de jongere wel of niet naar een vorige fase terug moet.

“De ene begeleider zit sneller op zijn paard dan de andere. Ze dreigen dan en zeggen dat we altijd naar de vorige fase terug kunnen vliegen. Het is de begeleiding die daarover beslist.”

“De behandelunit begint met 14 dagen onthaal. Je zit dan 23 op 24 uur op je kamer. Je hebt wel een uur sport.”

“Normaal zit je hier niet zoveel op je kamer. Maar als de andere groepen in het weekend bezoek krijgen, dan moeten we op kamer. Daarom zitten we in het weekend meer op kamer.”

“In de namiddag zit je na het eten ook op je kamer, want de shift verandert dan.”

3 Fouillering

Internationaal

De overheid moet voor het gebruik van fouillering gedetailleerde procedures uitwerken en vastleggen in nationale wetgeving.

Fouillering kan alleen maar door iemand van hetzelfde geslacht. Strippen moet uit het zicht van het andere geslacht gebeuren. Een intiem onderzoek is alleen mogelijk bij een redelijke verdenking en mag alleen uitgevoerd worden door een medisch personeelslid. Andere personen mogen daar niet bij zijn.

Alleen bij verdenking kunnen bezoekers gefouilleerd worden.

Nationaal en regionaal

Voor de gemeenschapsinstellingen staan er bepalingen over fouilles in de Huisregels Gemeenschapsinstellingen. Bij een korte kamercontrole wordt gekeken naar orde, netheid en veiligheid van de kamer. Dan kunnen kasten en laden geopend worden, maar er wordt niets verplaatst. Deze controle gebeurt regelmatig. Bij een volledige kamercontrole wordt gekeken naar de veiligheid en de persoonlijke hygiëne. Dat gebeurt bijvoorbeeld als er een vermoeden is dat de jongere verboden voorwerpen heeft of op basis van werkpunten in zijn handelingsplan. Dan kunnen kasten en laden geopend worden, voorwerpen verplaatst, los of opengemaakt worden. Voor deze fouille wordt de jongere eerst op de hoogte gebracht en ingelicht over de motieven. Ook mag de minderjarige aanwezig zijn bij de fouille. Het dagboek en de brieven worden niet gelezen. Er kan eventueel wel in een envelop gekeken worden om te controleren wat erin zit. Nog los van het feit dat deze procedure geen wettelijke regeling is, blijft de vraag of het onderscheid tussen de twee kamerfouilles duidelijk genoeg is, of de regeling specifiek genoeg is en waarom er bij de korte kamercontrole niet voorzien wordt in waarborgen zoals de aanwezigheid van de minderjarige die vooraf op de hoogte gebracht is.

Ook bagage, kleren en lichaam kunnen gefouilleerd worden op verboden voorwerpen. Zo'n controle gebeurt door twee hulpverleners. Voor de fouille wordt aan de jongere uitgelegd wat er gaat gebeuren en waarom. Bij een korte controle worden bagage, schoenen en jas door twee hulpverleners doorzocht. Ze betasten ook hemdzakken, broekzakken, mouwen en broekspijpen. Bij een volledige controle moeten alle spullen (bagage, schoenen en kleren) afgegeven worden en moet de jongere zich helemaal uitkleden tot zijn ondergoed. Een hulpverlener van hetzelfde geslacht kijkt dan na of de jongere niets bij zich heeft dat niet mag. Volledig fouilleren gebeurt alleen in bepaalde omstandigheden, bijvoorbeeld bij opname, bij een verdenking, bij isolatie of na een vlucht.

Voor Everberg geldt deze regeling: na bezoek aan tafel wordt de jongere gefouilleerd (Huishoudelijk Reglement, artikel 12). Regelmatig wordt zijn kamer gefouilleerd (artikel 28). Bezoekers fouilleren gebeurt door de bevoegde politiediensten (artikel 27). De intieme fouillering gebeurt systematisch bij aankomst, na een uithaling, voor en na een familiebezoek, bij fouillering van de kamer en voor iemand in de isoleercel belandt (Vragen en Antwoorden Kamer 2008-09, 19 januari 2009, 330-331, Vraag nr. 347 van Valérie Deom).

In de Huisregels Gemeenschapsinstellingen is – in tegenstelling tot Everberg – ook een regeling uitgewerkt rond drugscontrole.

In de praktijk wordt in Everberg veel meer gefouilleerd dan in de gemeenschapsinstellingen. Telkens als de jongeren een ruimte verlaten, bijvoorbeeld hun cel of de keuken, worden ze oppervlakkig gefouilleerd. Na bezoek is er altijd een naaktfouille.

Praktijk

De jongeren zelf vinden die naaktfouille gênant. De oppervlakkige fouille went wel.

“Telkens als je in en uit de kamer gaat, fouilleren ze je. In het begin is dat raar. Maar je went daaraan. Als ze een briefje voelen, dan vragen ze daar niet naar. Ze vallen alleen maar over grote spullen.”

“Ik snap niet waarom we na elk bezoek naakt gefouilleerd moeten worden. Het bezoek is toch al gefouilleerd?”

“Die naaktfouille is gênant. Terwijl ze met je bezig zijn, staat een derde jongen er op te kijken. Je moet herhaaldelijk bukken tot ze het goed genoeg gezien hebben.”

4 Advies

— Internationale regelgeving stelt dat respect voor de waardigheid van de jongeren de grootste garantie is voor een veilige omgeving en een goede sfeer. Respect voor de waardigheid betekent in de eerste plaats belonend werken. Herstelgericht overleg en conflictoplossingen krijgen bovendien voorrang.

— Uitzonderlijk zijn dwang- en tuchtmaatregelen toegelaten. Die moeten wel zelfrespect, respect voor de ander en rechtvaardigheidszin bijbrengen. Afzondering als sanctie kan hoogstens drie dagen duren. De jongere moet minstens één uur naar buiten kunnen. Afzondering om af te koelen of met het oog op veiligheid of beveiliging mag niet langer duren dan 24 uur. De procedure van afzondering staat uitdrukkelijk in de wet. Tijdens de afzondering moet een minimaal contact met de buitenwereld mogelijk blijven.

Wetten of voorschriften moeten duidelijk omschrijven welke sanctie een jongere kan krijgen voor welk wangedrag en in welke uitzonderlijke omstandigheden. Ook de procedure, de aard, de duur en de instantie die een sanctie kan opleggen, worden vastgelegd in de wet. De jongere moet in beroep kunnen gaan tegen een sanctiemaatregel. Ook het gebruik van fouillering moet bij wet vastliggen. Bezoekers mogen maar uitzonderlijk gefouilleerd worden.

In het Decreet Rechtspositie staan wel een paar bepalingen over afzondering en over verboden tuchtsancties. Toch vinden we in de formele interne regelgeving geen bepalingen terug over orde-, dwang-, en tuchtmaatregelen in de gemeenschapsinstellingen. De Huisregels en de afzonderingsstatistieken van de gemeenschapsinstellingen diepen enkele aspecten uit, zonder dat die altijd stroken

met internationale vereisten. Voor het centrum in Everberg zijn er wat meer bepalingen uitgewerkt. Maar in het licht van de internationale regelgeving zijn die wel voor verbetering vatbaar.

Het gebrek aan regelgeving blijkt ook uit de getuigenissen van de jongeren. Voor sommige jongeren is het niet altijd duidelijk waarvoor ze wel of niet gesanctioneerd kunnen worden. Jongeren voelen zich door de ene begeleider met meer respect behandeld dan door de andere. De ene begeleider legt sneller kamerarrest op dan de andere. Ook de duur van afzondering toont veel variatie. Jongeren getuigen van drie dagen kamerarrest, twee weken cachot, plusminus vier dagen afzondering in de onthaalfase. De afzonderingsfase in de behandelunit duurt nog langer. Jongeren moeten de eerste twee weken 23 op 24 uur op kamer. Bezoekers voor jongeren in Everberg worden altijd gefouilleerd.

In het licht van de internationale regelgeving pleit het Kinderrechtencommissariaat ervoor om nationale wetten en voorschriften aan te nemen die de gesanctioneerde jongeren minimale rechtswaarborgen bieden. Jongeren moeten weten welke sancties voor welke overtredingen gelden. Ze moeten weten wie een sanctie kan opleggen, waar ze een klacht kunnen indienen of bij wie ze hoger beroep kunnen aantekenen. Ook moet de aard en de duur van een sanctie duidelijk zijn.

— Het Huishoudelijk Reglement van Everberg heeft nood aan bijsturing. Intieme foullering kan alleen bij een verdenking en mag alleen uitgevoerd worden door medisch personeel. De getuigenissen van de jongeren bevestigen dat er systematisch intiem gefouilleerd wordt na elk bezoek.

— Zoals eerder gesteld dringt een bijsturing van de onthaalfases en de eerste fases van de behandelunit zich op. Een a-prioritoepassing van afzondering kan niet.

— De internationale regelgeving stelt dat overplaatsing naar een andere instelling alleen maar kan in de gevallen die de wet voorziet, op bevel van een gerechtelijke of administratieve instantie en op basis van onderzoek. De overplaatsing mag nooit gebruikt worden als een manier om de jongere te sanctioneren. In het Belgisch systeem is het de jeugdrechter die een jongere – via een herziening van de maatregel – kan overplaatsen. Of jongeren soms worden overgeplaatst als sanctie, moet in de praktijk onderzocht worden. Er kan wel nadacht worden om dit verbod expliciet op te nemen in de Jeugdwet.

Hoofdstuk

11 Gezondheid

1 Hygiëne

Internationaal

De instelling moet goed onderhouden en proper zijn. De jongeren houden zichzelf, hun kleren en hun slaapvertrek netjes. Daarvoor voorziet de instelling de nodige faciliteiten en middelen. Het is wenselijk dat de jongeren elke dag kunnen douchen. Meisjes moeten vlot toegang krijgen tot sanitair en hygiënische producten.

Nationaal en regionaal

De Grondwet waarborgt het recht op een menswaardig leven en een gezond leefmilieu (artikel 23).

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg stelt dat elke jongere bij aankomst een basispakket krijgt met zeep, tandpasta en een tandenborstel. Als dat nodig is, kan de jongere dat basispakket blijven ontvangen.

Voor de gemeenschapsinstellingen is er geen specifieke regeling.

Praktijk

In de praktijk krijgen alle jongeren bij aankomst een startpakket met verschillende verzorgingsproducten.

“Handdoek, zeep, tandpasta, shampoo krijg je hier en als het op is krijg je nieuwe.”

Als ze extra verzorgingsproducten willen, kunnen ze die krijgen. Ze brengen ze van thuis mee of kopen ze met hun zakgeld. Meisjes kunnen rekenen op gratis maandverband.

“Basisproducten zoals shampoo, douchegel, tandenborstel, tandpasta en maandverband krijg je hier. In de leefgroep is er mascara en nagellak. Extra verzorgingsproducten kun je zelf kopen.”

“Verzorgingsproducten kun je hier krijgen maar ik breng ze mee van thuis.”

“Ik heb een startpakket met shampoo en zo gekregen. Een conditioner zit er niet bij. Je kunt die met je zakgeld kopen. Daarnaast stort mijn moeder hier geld op mijn rekening.”

Uit veiligheidsoverwegingen mogen ze sommige producten niet zelf bijhouden of aankopen.

“Ik heb dreadlocks. Ik gebruik daarvoor een speciale zeep. Hier mag ik die niet hebben. Ze zeggen dat er drugs in kunnen zitten.”

“Scheergerief krijg je hier. Shampoo ook. Als je andere wilt, kun je die zelf kopen. Deodorant en parfum kan ook maar je mag die niet zelf bijhouden. De begeleiding bewaart die.”

“Je krijgt hier alles. Scheergerief, zeep. Alleen je scheermesje moet je na elke scheerbeurt wel weer afgeven.”

Alle jongeren moeten elke dag douchen. Ook als ze aankomen, moeten ze douchen. Als de infrastructuur van de voorziening het toelaat, kunnen ze ook een bad nemen.

“Toen ik hier aankwam moest ik douchen en mijn kleren afgeven. Dat was zonder fouilleren. Daarna kreeg ik eten en moest ik naar het cachot.”

“Je doucht één keer per dag. Na het sporten.”

“Om 7 uur maken ze je wakker en steken ze het licht aan. Je krijgt dan drie kwartier om te douchen en je kamer op te ruimen. Na het sporten krijg je ook een kwartier om te douchen.”

Afhankelijk van de leefgroep kunnen de jongeren soms naast een douche ook een bad nemen.

“Op maandag, woensdag en vrijdag neem ik een bad. Ik lig graag een half uurtje in bad. Ook op andere dagen is het mogelijk om een bad te nemen. Als andere jongens geen zin hebben, dan kan dat. Als ik in het bad zit, dan kan ik daar uren blijven inzitten. Ze moeten me er altijd uit roepen.”

Sommige jongeren willen niet elke dag douchen. De begeleiding ziet er op toe dat ze dat toch doen.

“In mijn leefgroep is er een meisje dat niet elke dag wil douchen. Ze doet alsof ze gaat douchen. Ze laat het water lopen maar staat er niet onder. Als de begeleiding dat ziet, dwingen ze haar om te douchen.”

2 Voeding en drank

Elke jongere krijgt drie keer per dag eten met aanvaardbare tussenpauzes. Het eten beantwoordt aan alle gezondheidseisen van de jongere en houdt rekening met de lichamelijke conditie, de leeftijd en de religieuze en culturele gebruiken van de jongere. Schoon drinkwater moet altijd ter beschikking staan.

Internationaal

Artikel 30 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg stelt dat de voeding van de jongere conform zijn godsdienst moet zijn. In de Huisregels Gemeenschapsinstellingen staat ook zo'n bepaling. Ze voegen eraan toe dat ze belang hechten aan gezonde en gevarieerde voeding, en rekening houden met godsdienst, levensovertuiging, dieet en allergieën.

Nationaal en regionaal

In de praktijk krijgen de meeste jongeren de kans om zelf te koken. In sommige instellingen is koken een weekend- of namiddagactiviteit. De keuken van de instelling zelf of een externe catering verzorgt de dagelijkse maaltijden. In andere instellingen koken sommige jongeren bijna elke dag samen hun middageten. De leefgroepen hebben een eigen keuken. Ook in Everberg koken de jongeren soms samen.

Praktijk

De jongeren die de kans krijgen om zelf te koken, waarderen dat enorm. Op de vraag wat goed is in de instelling, antwoorden velen 'zelf kunnen koken'.

“Ik zou graag hebben dat we meer zelf koken. In de leefgroep koken we alleen maar in het weekend. In het onthaal koken we elke dag, behalve op dinsdag, dan is er vergadering.”

“Elke zaterdag wordt er gekookt. Ik doe dat graag. Ik zou het graag meer doen. Het eten is niet zo lekker. Het is vaak worst met patatten en saus. Alleen woensdag zijn er frieten.”

“Soms koken we zelf als de gewone keuken afbelt. Ik doe dat graag. Alles is beter dan een grootkeuken. Het zijn soms rare combinaties.”

Sommige jongeren komen tijdens hun verblijf in gewicht bij. In vergelijking met thuis leven ze een regelmatig leven. Ze eten regelmatig en krijgen elke dag drie maaltijden. Een jongere die gemakkelijk bijkomt, weet dat. Uit schrik let ze daarom extra op. Een andere jongere trekt daar zich niets van aan. Hij eet veel omdat het lekker is.

“Ik werd veel gepest op school. Vroeger was ik erg dik. In het begin nam ik speed om te vermageren. Ik had ook boulimie. Gisteren wilde ik de saus niet opeten. Die was te vettig. Tijdens mijn vorig verblijf ben ik enorm verdikt. Ik wil dat niet meer.”

“Veel meisjes verdikken hier. Ze zouden daar meer aandacht aan mogen geven. Onder je 16 jaar mag je niet roken, daardoor ga je meer eten.”

“Het eten is hier te lekker. Ik zat eerst in Everberg. Ze hebben daar de keuken van de gevangenis van Leuven. Ik vond het niet lekker. Hier is het zo lekker dat ik nu al tien kilo verdikt ben. Ik beweeg ook weinig door mijn blessure.”

Niet alle jongeren vinden het eten even lekker. Jongeren met andere eetgewoontes vinden de keuken soms niet optimaal. Drinkwater of frisdrank is altijd verkrijgbaar.

“Het eten is niet lekker. Elke dag zijn het aardappelen of rijst. Er is wel genoeg eten.”

“Het is te veel hetzelfde. Het zijn altijd patatten met iets er bij.”

“Het eten valt wel mee. Ik drink alleen maar tijdens het eten. Als ik wil, kan ik buiten etens-tijd ook altijd drinken. Ik heb cola op mijn kamer. Ik heb dat hier in het winkeltje gekocht met mijn zakgeld.”

Het is niet duidelijk of elke jongere op een alternatief voor varkensvlees kan rekenen. De ene jongere krijgt een alternatief. De andere jongere niet.

“Voor moslims wordt apart eten voorzien. Er zijn ook vegetarische maaltijden.”

“Volgens mij letten ze er niet goed op. Er is geen aangepast eten. Je wordt niet verplicht om vlees te eten, maar ze geven ook niets anders in de plaats.”

Tijdens het eten gelden wat afspraken. Het gebeurt dat er rond die afspraken discussies ontstaan. In Everberg is het bestek van plastic. Een jongere had dat graag anders gezien.

“Het eten is lekker. De regel is dat je alles opeet wat je opschept. Als je het niet opeet, krijg je geen dessert. Maar zo streng zijn ze niet.”

“Gisteren wilde ik de saus niet opeten. Die was te vet. Tijdens mijn vorig verblijf ben ik enorm verdikt. Ik wil dat niet meer. Ik heb toen zelf voorgesteld om plateau te hebben.”

“Je moet hier met plastic messen eten. Je kunt je vlees daar niet mee snijden.”

3 Medisch onderzoek bij aankomst

Bij aankomst of op de eerste dag in de instelling wordt de jongere door een arts onderzocht. Dit om eerdere mishandelingen en de huidige vereiste behandeling in kaart te brengen.

Internationaal

Artikel 31 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg waarborgt het onderzoek bij aankomst of de dag erna. Voor de gemeenschapsinstellingen is er geen formele grondslag.

Nationaal en regionaal

In de praktijk komt een arts zo snel mogelijk bij de jongere langs. In Everberg ziet de jongere de arts meestal de eerste 24 uur. Ook bij aankomst in de gemeenschapsinstellingen worden de jongeren de eerstvolgende dag door de arts onderzocht.

Praktijk

“Als je hier aankomt ga je bij de dokter langs.”

“De dokter heeft me pas de tweede dag verzorgd. Ze waren het vergeten.”

“De ochtend nadat ik hier aankwam ben ik naar de dokter geweest. Die heeft mijn bloed getrokken.”

“Toen ik hier aankwam, was er geen dokter. De dag daarna wel.”

“Als je hier aankomt is er een medisch onderzoek. Ze komen je dan halen om naar de dokter te gaan.”

“Toen ik hier aankwam, heb ik een dokter gezien. Er is dan een check-up en ze bekijken je medicatie.”

“De dokter heb ik de dag daarna gezien.”

“De dokter vraagt ook of je aan iets allergisch bent.”

4 Geneeskundige hulp

Internationaal

Het kinderrechtenverdrag garandeert het recht op gezondheidszorg en de grootst mogelijke mate van gezondheid. Daarnaast moeten jongeren in detentie kunnen rekenen op gepaste preventieve en curatieve zorg. Die zorg moet gratis zijn en ook gericht op het opsporen van alle kwalen die de re-integratie kunnen bemoeilijken.

Concreet betekent dat: toegang tot de arts, als dat nodig is toegang tot gespecialiseerde medische hulp in gespecialiseerde instellingen, kunnen beschikken over de nodige geneesmiddelen, toegang tot tandheelkundige, oogheelkundige, geestelijke gezondheidszorg en toegang tot psychiatrische zorg in afwachting van een behandeling in een gespecialiseerde instelling. Er moet minstens één medisch gekwalificeerd persoon aanwezig zijn die kennis heeft van psychiatrie. De medische zorg en de gehanteerde ethische codes moeten dezelfde zijn als in de samenleving. Jongeren moeten op eigen kosten een beroep kunnen doen op hun eigen arts. Ze moeten, bijvoorbeeld via de rechter, om een tweede medisch onderzoek of mening kunnen vragen. Als de minderjarige sterft, komt er meteen een onafhankelijk onderzoek. De naaste verwanten mogen het verslag van dat onderzoek inkijken. Met respect voor het beroepsgeheim en elkaars professie is er een nauwe samenwerking tussen het medische personeel en de andere personeelsleden. Zo kan de medische zorg naadloos inpassen in het geheel van begeleiding en therapie.

De instelling moet de gezondheidsrisico's die met de vrijheidsberoving gepaard gaan, zoals zelfmoord en zelfpijniging, preventief aanpakken. Merkt de arts dat de opsluiting de gezondheid van de jongere ernstig bedreigt, dan moet hij dat aan de directeur melden.

De instelling moet ook extra aandacht hebben voor jonge gedetineerden, zwangere meisjes en moeders met jongere kinderen, alcohol- en drugsverslaafden, jongeren met fysieke en psychische problemen, jongeren die langdurig opgesloten worden, slachtoffers van misbruik, sociaal geïsoleerde jongeren of andere kwetsbare groepen.

Geneesmiddelen worden alleen gegeven om medische redenen, het liefst met de geïnformeerde toestemming van de jongere. Alleen bevoegd medisch personeel mag medicijnen verstrekken. Heeft de jongere geneesmiddelen, dan beslist het medisch personeel wat daar mee gebeurt.

Nationaal en regionaal

Artikel 23 van de Grondwet verzekert het recht op sociale geneeskundige bijstand. Artikel 53 van het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand garandeert preventieve vaccinaties en inentingen aan alle geplaatste jongeren. Het is niet duidelijk of er expliciete bepalingen zijn voor de preventie van zelfmoord en zelfpijniging.

In de Huisregels Gemeenschapsinstellingen staan bepalingen over medische verzorging. Met medische vragen kan de jongere terecht bij de verpleegkundige. Het is ook mogelijk op consultatie te gaan bij de dokter. Ook bij andere lichame-

lijke problemen kan het medisch team doorverwijzen naar bijvoorbeeld de tandarts of de oogarts. Alleen de dokter of psychiater schrijven medicijnen voor. Als de jongere medicatie heeft als hij binnenkomt, beslist de medische dienst of de jongere die verder mag nemen. Als de jongere wil stoppen of verminderen met zijn medicatie, moet hij dat bespreken met de dokter. De jongere mag zijn medicatie niet zelf bewaren.

In bepaalde omstandigheden kan de medische dienst de jongere ervan vrijstellen om mee te doen met delen van het dagprogramma. Als de ouders vragen hebben over de gezondheid van hun kind, kunnen ze bij het medisch team terecht.

Artikel 7 van het Samenwerkingsakkoord van Everberg zegt dat de federale staat de gewone en uitzonderlijke medische kosten van de jongeren ten laste neemt. De jongere kan rekenen op gespecialiseerde medische hulp in een ziekenhuis (artikel 5). Artikel 31 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg geeft de jongere het recht om altijd met een arts te kunnen spreken. Ook kunnen ze op eigen kosten een beroep doen op hun eigen arts. Het is niet duidelijk of de jongere kan rekenen op ten minste één medisch gekwalificeerde persoon met kennis van psychiatrie.

De ethische codes voor medische interventie van buiten de muren gelden ook binnen de muren. Dat betekent dat ouders het beslissingsrecht hebben over belangrijke medische ingrepen bij de jongere.

In de praktijk hebben de jongeren recht op toegang tot een arts. In Everberg doen ze een beroep op een dokterspraktijk in de buurt. De gemeenschapsinstellingen hebben eigen medisch personeel met een eigen kabinet.

Praktijk

Soms maken de jongeren met een briefje duidelijk dat ze de dokter willen zien. Andere keren vragen ze het aan hun individuele begeleider. Niet zelden moeten ze eerst bij het verplegend personeel langs om te checken of een arts echt nodig is. Daarnaast kunnen de jongeren elke week op vaste tijdstippen de arts van de instelling consulteren.

“Je kunt hier elke donderdag naar de dokter. Elke dag kun je bij de verpleging terecht.”

“Als je iets hebt, komt de verpleging langs en die kijkt dan of er een dokter nodig is. Gedurende de fasen loopt alles via de opvoeder. De opvoeder contacteert de verpleger en die zegt dan of je bij de dokter kunt gaan.”

“Op donderdag kun je de dokter spreken. Ik heb de dokter al een keer gezien. Ik ben al een keer ziek geweest. De begeleider heeft me toen medicatie gegeven tegen de koorts.”

“Ik ben gisteren nog naar de dokter geweest. Ik had pijn aan mijn verstandskies.”

“Als je iets hebt, moet je een brief schrijven. Na een paar uur word je dan naar de dokter gebracht.”

“Er is een dokter. Als je vragen hebt, kun je naar de dokter.”

De jongeren kunnen een beroep doen op gespecialiseerde medische hulp in gespecialiseerde instellingen. Bij ernstige blessures worden ze naar het ziekenhuis gebracht. Ook externe psychiatrische begeleiding is mogelijk.

“Ik neem medicatie. Binnenkort moet ik weer naar Leuven voor nieuwe onderzoeken. Ze zullen waarschijnlijk weer nieuwe medicatie voorschrijven. Een keer per maand ga ik naar mijn eigen psychiater. Dat gebeurt in het camionetje.”

“Met voetballen heb ik me geblesseerd. De dokter heb ik de dag daarna gezien. Ze hebben me naar het ziekenhuis gebracht. De verpleegster van hier en twee agenten waren mee. Het was in een gewone auto. De agenten waren heel vriendelijk. Ze vroegen wat er gebeurd was en ze babbelden met mij. Mijn voet is niet gebroken maar wel gekneusd. De dokter van het ziekenhuis zei dat ik met krukken moet lopen. De verpleegster van hier zegt dat ik er moet op lopen. Ik kan nu niet meedoen met de praktijklessen. Ik blijf dan gewoon op mijn kamer.”

“Mijn arm wordt goed verzorgd. Op de eerste dag zag ik al een dokter. Ik kwam hier aan met een pleister. Ik moest naar het ziekenhuis voor mijn operatie. De politie heeft me naar het ziekenhuis gebracht. Ik ben nu al twee keer naar de dokter geweest. Ik heb ook een barst in mijn heup.”

Sommige jongeren zijn tevreden over de verzorging. Andere jongeren hebben het gevoel dat hun klachten niet altijd even serieus genomen worden.

“In mijn groep zit een jongen zonder papieren. Die jongen heeft zichzelf gesneden. Hij werd wel goed verzorgd.”

“Ik heb een opgezwollen pink. De dokter heeft er onmiddellijk naar gekeken.”

“Ja, ik heb een dokter gezien. Maar ik wacht nog altijd op mijn puffer.”

“Het enige wat je hier krijgt is Flexiumzalf en Apranax. Het is pas als de verpleger zegt dat je naar de dokter mag dat je mag. Er wordt niet echt naar je geluisterd als je klachten hebt. Ze gaan er niet op in. Het is de verpleger die beslist.”

“Ze nemen je gezondheidsvragen niet echt au sérieux.”

“Gezondheidsproblemen worden niet altijd even serieus genomen. Soms lachen de begeleiders het weg.”

Jongeren kunnen ook rekenen op een tandarts. De ene instelling heeft een eigen tandartsenkabinet. Een keer per week kunnen de jongeren daar naartoe. De andere instellingen doen een beroep op de tandartsen in de buurt.

“Een tandarts kan, maar dat is buiten de instelling.”

“Mijn tand was afgebroken. Ik had vreselijke pijn. Ik mocht naar de tandarts. Het was met een taxi en twee agenten in burger. Ik was geboeid totdat ik binnen was. Dat vond ik toch wat overdreven. Ik was echt niet van plan om weg te lopen. Dat is toch niet te betalen. Er zitten hier vijftig gasten. Taxi's zijn dure auto's. Dat kost toch allemaal veel.”

Elke instelling verzekert ook de toegang tot een psycholoog. Naar gelang van de instelling kunnen de jongeren rekenen op een kinesist, een logopedist of een ergotherapeut die door de instelling tewerkgesteld wordt en op psychiatrische begeleiding van een inreachteam.

“De psycholoog heb ik al gezien. Dat was op aanvraag van de jeugdrechter. De psycholoog moet een verslag over mij opmaken. Ik moet ook een IQ-test afleggen en zeggen welk beroep mij het meest aanstaat.”

“Om de drie maanden ga ik naar de psycholoog. Ik ga ook naar de logopedist. Ik doe daar van alles. Spelletjes, over mijn gevoelens praten...”

“Tijdens mijn vorig verblijf kwam de psycholoog genoeg langs. Er waren dagen dat ik niet at. Toen kwam de psycholoog zelf langs. Ik ken de psychiater. Toen ik kind was, heeft hij mij behandeld. Ik neem Rilatine (30mg). Ik heb dat gezegd, maar ik heb nog geen medicatie gekregen. Het gaat wel zonder.”

“Ik heb gesprekken met de psycholoog, de psychiater en de sociale dienst. De psychiater vraagt op het einde of ik stemmen in mijn hoofd hoor. De psycholoog vraagt meer naar school en werk. Ze vraagt wat er voor mij kan verbeteren zodat ik hier niet meer terugkom. De sociale dienst vraagt vooral naar thuis en de individuele begeleider is er vooral om te kijken hoe ik mij hier gedraag.”

Niet elke jongere ziet de psycholoog regelmatig. Soms moeten ze lang wachten. Een andere keer vinden ze het niet nodig. De jongeren in Everberg krijgen vanaf de vijfde dag toegang tot de psycholoog.

“Voor je met de psycholoog kunt praten moet je soms lang wachten. De gesprekken met de psycholoog verlopen goed.”

“Er is een psycholoog maar ik heb die niet nodig. Ze verplichten me niet om te gaan.”

“De psychologe zie je hier maar als je hier langer dan vijf dagen moet blijven.”

Sommige jongeren zijn heel tevreden over de psycholoog. Andere jongeren willen liever geen gesprek meer: de gesprekken zijn te confronterend.

“Een keer per week heb ik een gesprek met de psycholoog. Ze is goed. Ze is van de jonge generatie.”

“De psycholoog komt één of twee keer per week naar hier. Maar je kunt er ook om vragen. Ik kan goed met haar praten.”

“De psychiater van hier helpt me van de slaappillen af. Er is ook een psycholoog maar ik wil er niets meer tegen zeggen. Ik ben er kwaad op. De psycholoog had gezegd dat ik geen schuldbesef heb. Ik vroeg me af hoe die dat kan weten.”

“Ik vraag me af of ze je kunnen verplichten om met de psycholoog te babbelen. Ik babbel niet graag over mezelf met vreemden. Ook in de fasen van de behandelunit moet ik regelmatig op gesprek gaan en daar heb ik een hekel aan.”

Sommige jongeren hebben niet echt de indruk dat er veel medicatie gebruikt wordt. Andere jongeren wel. Het gebeurt dat ze zelf slaappillen vragen. Vooral de eerste dagen hebben ze het moeilijk. De anticonceptiepil is voor meisjes verkrijgbaar.

“Ik heb niet de indruk dat er veel medicatie gebruikt wordt.”

“Zelf neem ik geen pillen maar hier worden wel vaak slaappillen en kalmeerpillen genomen.”

“De eerste drie nachten kon ik niet slapen. Ik heb slaappillen gevraagd en gekregen.”

“Nadat ik wist dat ik hier nog een maand moest blijven heb ik drie dagen niet gegeten.”

5 Gezondheidsonderricht

Internationaal

Artikel 33 van het kinderrechtenverdrag garandeert het recht op bescherming tegen drugsmisbruik. Jongeren in detentie moeten geïnformeerd worden over drugsmisbruik. Het is wenselijk dat ze programma's rond drugspreventie en rehabilitatie kunnen volgen. Ook informatie over voedingsleer of een les over hoe ze zichzelf, hun kleren en slaapvertrekken netjes kunnen houden, wordt aangeraden.

Nationaal en regionaal

De Huisregels Gemeenschapsinstellingen vermelden de mogelijkheid tot rookstopbegeleiding. Voor het centrum in Everberg is er geen enkele specifieke bepaling over gezondheidsonderricht.

Praktijk

In de praktijk krijgen de jongeren geen uitgesproken gezondheidsonderricht. Wel moeten de jongeren elke dag hun leefgroep en hun kamer netjes houden en elke week schoonmaken. Ze moeten elke dag douchen. In de lessen maatschappelijke vorming kan drugsmisbruik ter sprake komen. Zeker in één instelling doen de jongens zelf hun was. Voor het eten wassen ze hun handen.

“Voor we aan het tafel gaan moeten we onze handen wassen. Met die Mexicaanse griep moeten we dat nu zeker doen.”

Eén jongere zou graag meer begeleid worden om van haar verslaving af te geraken.

“Ik ben verslaafd aan cannabis. Ik wil daarvan af. Ik wil naar een zelfhulpgroep gaan. Er zou begeleiding moeten zijn om van de drugs af te geraken.”

6 Advies

— In de Huisregels Gemeenschapsinstellingen staan specifieke regels over hygiëne, gezondheid, voeding en drank. Voor het centrum in Everberg zijn ook enkele aspecten geregeld, bijvoorbeeld een basispakket met verzorgingsproducten. In de praktijk krijgen alle jongeren een basispakket met verzorgingsproducten, maken ze bijna elke dag iets schoon in de leefgroepruimte of hun slaapkamer en douchen ze elke dag. In de ene instelling doen de jongeren zelf hun was. In de andere instelling gebeurt dat door personeel.

Alle jongeren krijgen drie keer per dag eten. Schoon drinkwater is altijd beschikbaar. Het eten beantwoordt aan religieuze gebruiken van de jongeren. Wel is het niet altijd duidelijk of er bijvoorbeeld een alternatief voorzien wordt voor varkensvlees.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit ervoor dat jongeren zoveel mogelijk samen koken, zeker als daar faciliteiten voor zijn. Jongeren die de kans krijgen om samen met de groep zelf te koken, waarden dat enorm. Op de vraag wat goed is in de instelling, antwoorden velen: “Zelf kunnen koken.” Als jongeren samen koken, leren ze niet alleen koken maar ook in team samenwerken. Zelf koken kan hand in hand gaan met informatie over voedingsleer.

— Een medisch onderzoek bij aankomst in Everberg is formeel geregeld. Voor de gemeenschapsinstellingen is er geen formele regelgeving. Ook de Huisregels blijven in gebreke. Ondanks dit gebrek getuigen de meeste jongeren dat ze op de eerste of de tweede dag bij de arts langsgaan.

In het licht van de internationale regelgeving suggereert het Kinderrechtencommissariaat om er wel te blijven op toezien dat de jongeren bij aankomst zo snel mogelijk bij een arts langsgaan. Dat is belangrijk om eerdere eventuele mishandelingen en de huidige vereiste behandeling in kaart te brengen.

— De geneeskundige hulp, zoals beschreven in de regelgeving rond het centrum in Everberg en de Huisregels Gemeenschapsinstellingen, voldoet voor het grootste deel aan de internationale standaarden. Jongeren getuigen over hun recht op toegang tot een arts, toegang tot gespecialiseerde medische hulp in gespecialiseerde instellingen, toegang tot geestelijke gezondheidszorg en psychiatrische zorg. Wel klagen sommige jongeren over een gebrek aan rechtstreekse toegang tot de arts. Soms hangt die toegang af van het oordeel van de begeleiding of het verplegend personeel. Daarnaast klagen de instellingen zelf heel regelmatig over het tekort aan hulpverlening voor de jongeren met gedrags- of psychiatrische problemen. Door het tekort aan plaatsen in de kinder- en jeugdpsychiatrie belanden sommige jongeren in een gesloten instelling. De instellingen ervaren dat ze niet tegemoet kunnen komen aan de noden van deze jongeren.

Het Kinderrechtencommissariaat klaagde al herhaaldelijk en op verschillende fora over het tekort aan hulpverlening voor jongeren met gedrags- en psychiatrische problemen. Ook op de pre-sessional op 1 februari 2010 in Genève kaartte het

Kinderrechtencommissariaat dit tekort aan in zijn alternatief rapport aan het Comité voor de Rechten van het Kind. In principe kunnen minderjarigen met psychiatrische stoornissen of verslavingsproblemen in 2011 rekenen op gespecialiseerde instellingen. De opstart daarvan mag niet nog eens uitgesteld worden (zie 3.6).

De rechtstreekse toegang tot de arts heeft nood aan bijsturing. Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor de maximalisering van die rechtstreekse toegang.

— Het gezondheidsonderricht is niet formeel geregeld. Toch betekent dat niet dat de instellingen de zorg voor hygiëne en netheid niet ter harte nemen. Elke dag leren de jongeren al doende hoe ze zichzelf, hun kleren, de slaapvertrekken en de leefgroepuimtes netjes houden. In de getuigenissen van de jongeren vinden we geen spoor van drugspreventieprogramma's.

In het licht van de internationale vereisten pleiten we voor uitgewerkte programma's om de verslavingsproblematiek aan te pakken.

12

Hoofdstuk

Religie

1 Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Internationaal

Artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 14 van het kinderrechtenverdrag garanderen het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Kinderen hebben het recht om samen met anderen hun godsdienst te beleven.

De instelling maakt bijeenkomsten mogelijk en zorgt dat de jongeren bijvoorbeeld kunnen bidden, literatuur over hun eigen religie kunnen raadplegen en bezoek krijgen van een vertegenwoordiger van hun godsdienst. Als genoeg jongeren hetzelfde geloof belijden, kunnen ze eventueel een vertegenwoordiger aanduiden.

Anderzijds kunnen jongeren nooit gedwongen worden om mee te doen met religieuze activiteiten.

Nationaal en regionaal

Het recht op vrijheid van religie en vrije meningsuiting is een grondrecht (Grondwet, artikel 19). De Grondwet garandeert ook het verbod op dwang tot deelname. Het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand en het Decreet Rechtspositie spreken over het recht op respectvolle omgang en eerbiediging van de eigen religieuze overtuiging.

Het Huishoudelijk Reglement van Everberg verzekert het recht op bijstand van een bedienaar van een erkende eredienst. Er kunnen erediensten ingericht worden (artikel 30). De Huisregels Gemeenschapsinstellingen bevatten dezelfde bepalingen. Het Besluit Erediensten en Morele Consulente(n), van toepassing op de gemeenschapsinstellingen, bepaalt hoe de aanstelling van de bedienaars en morele consulente(n) moet gebeuren. Ten slotte bepalen de Huisregels nog dat religieuze symbolen toegestaan zijn, behalve als die de veiligheid in het gedrang brengen.

Praktijk

In de praktijk houdt elke instelling rekening met het geloof van de jongeren. Bij aankomst vullen ze een vragenlijst in waarop ze hun geloof invullen.

“Bij de intake vragen ze naar je geloof. Je vult dat in op een vragenlijst. Ze houden daar dan rekening mee bij het eten. Bij katholieken is dat minder van belang.”

Jongeren kunnen bidden en de instelling houdt rekening met hun religieuze gewoontes. Toch zijn niet alle religieuze symbolen toegelaten en is er geen imam.

“Sommige opvoeders respecteren de biduren voor moslims en duiden aan waar het oosten is. Er is apart eten. Er zijn ook vegetarische maaltijden. Ik vind dat wel goed.”

“Ikzelf ben niet gelovig. Moslimmeisjes mogen wel bidden en meedoen met de ramadan. Een hoofddoek mogen ze niet dragen.”

“Ik ben gelovig. Ik ben moslim. Je kunt om een koran vragen en een matje. Ik spreek daarover met mijn individuele begeleider. Hij weet daar veel over.”

“Ik geloof. Godsdienstlessen krijgen we niet. Er is geen imam. In het verleden was er een maar die was streng met de koran. Enkele jongens hebben dan afgehaakt. Als er varkensvlees op het menu staat, geven ze ook ander vlees.”

“Ik ben zelf niet gelovig maar er zijn veel moslims. Ik vind dat wel leuk. Je leert dan bij over een andere godsdienst.”

Een aalmoezenier is er wel. Sommige jongeren gaan naar de mis, doen mee aan groeps gesprekken van de aalmoezenier of hebben een individueel gesprek met hem.

“De priester is weg. Nu is er een aalmoezenier. Elke zaterdagmiddag is er mis. Toen ik in rood en blauw zat ging ik daar wel eens naartoe. Je bent dan eens buiten.”

“Ik ben wel gelovig, van thuis uit. Hier maakt dat weinig uit. Eens om de twee weken komt er een aalmoezenier langs. Dat is niet zo vaak. Ik zit in een groep met alle katholieken. Als de aalmoezenier komt, doe ik mee aan de groepssessie.”

“Ik ben katholiek. Ik heb regelmatig gesprekken met de aalmoezenier. Dat is om de twee tot drie weken. De ene keer is dat op mijn kamer. De andere keer is dat in de gespreksruimte.”

Een jongere is tijdens haar vorige verblijf in de instelling gelovig geworden.

“Ik heb hier al gezeten. Toen ben ik christen geworden. Sindsdien ga ik naar de mis en biecht ik.”

2 Advies

— De Grondwet waarborgt vrijheid van godsdienst. De regelgeving van het centrum in Everberg bepaalt dat elke jongere recht heeft op bijstand van een bedienaar van een erkende eredienst of van een moreel consulent. Jongeren getuigen dat hun recht op godsdienstbeleving gerespecteerd wordt. Individuele gesprekken of groeps gesprekken met een aalmoezenier zijn mogelijk. Als jongeren dat graag willen, krijgen ze een bijbel of koran. Geen enkele jongere vertelde dat hij verplicht werd een bepaalde godsdienst te beleven. Elke jongere voelde zich gerespecteerd in zijn levens- en geloofsovertuiging. Toch zijn er wel verschillen tussen de instellingen onderling. Zo is het niet duidelijk of elke instelling ook vegetarische maaltijden voorziet, en of elke instelling een beroep kan doen op een imam. Jongeren vertellen dat er vroeger een imam was maar nu niet meer. Meisjes kunnen in de instelling geen hoofddoek dragen.

Het Kinderrechtencommissariaat adviseert om in elke instelling zoveel mogelijk alternatieven voor vlees te voorzien. Het recht op bijstand van een bedienaar van een erkende eredienst heeft extra aandacht nodig. Wellicht biedt overleg met vertegenwoordigers van de erkende erediensten een oplossing. Het zijn immers de representatieve organen van elke eredienst die iemand moeten aanstellen, op vraag van en met akkoord van de gemeenschapsinstellingen.

**Bijzondere
aandacht**

Hoofdstuk

voor

**verschillende
categorieën**

13

1 Jongens en meisjes

Internationaal

Jongens en meisjes worden het best in aparte instellingen geplaatst, behalve als ze broer of zus zijn of als het in hun belang is om samen in een leefgroep te verblijven.

Daarnaast moeten meisjes op dezelfde activiteiten kunnen rekenen als jongens. Stereotiepe activiteiten zoals naai- en handwerk vermijdt men het best. De begeleiding van meisjes heeft extra oog voor vroeger misbruik en bijzondere gezondheidseisen.

Nationaal en regionaal

In Everberg worden alleen maar jongens toegelaten. Er zijn aparte gemeenschapsinstellingen voor jongens en meisjes. Wel zijn er woonmodules voor meisjes op de jongenscampus van Mol.

In de interne regelgeving is de gelijke behandeling van meisjes gewaarborgd. Wel is het niet duidelijk of men stereotiepe bezigheden probeert te vermijden.

Praktijk

In de praktijk bestaat enerzijds het onderwijsaanbod uit typische jongens- en meisjesrichtingen. Er zijn richtingen als mode of handel voor de meisjes en hout of mechanica voor de jongens. Anderzijds vervullen jongens en meisjes dezelfde huishoudelijke taken in de leefgroep. Elke jongere moet de leefgroep helpen poetsen. Ze moeten hun kamer schoonmaken. Naar gelang van de instelling doen ze hun eigen was en strijk, en koken ze regelmatig.

2 Minder- en meerderjarigen

Internationaal

Kinderen in detentie moeten gescheiden worden van volwassenen, behalve als het in het belang van het kind is. Bijvoorbeeld omdat ze broer, zus of familie zijn. Concreet spreken sommige internationale standaarden over aparte instellingen voor kinderen. Andere standaarden vermelden aparte afdelingen in eenzelfde instelling. De jongere moet niet onmiddellijk overgeplaatst worden zodra hij 18 jaar is. Ook hier staat het belang van het kind voorop.

Nationaal en regionaal

In de federale detentiecentra gaan volgens de ministeriële omzendbrief van 2007 vooral uit handen gegeven jongeren verblijven die een gevangenisstraf kregen. Als ze 18 zijn, blijven ze in de federale detentiecentra. Alleen als ze de integriteit van de andere jongeren in gevaar brengen, het leven in het centrum ernstig verstoren of als er geen plaats meer is, kunnen ze overgeplaatst worden naar een gevangenis voor volwassenen.

Ook in de gemeenschapsinstellingen en in het centrum van Everberg is het mogelijk dat er meerderjarigen (tot 20 jaar) verblijven. In bepaalde situaties kan de jeugdrechter een plaatsing opleggen of verlengen na de leeftijd van 18 jaar (Jeugdwet, artikel 52, negende lid en artikel 37, § 3, tweede lid, 1° en 2°).

Voor de jongeren zelf is 18 jaar een keerpunt. Voor de ene jongere is het een kans op een nieuw begin. Voor de andere jongere wordt de kans op een zwaardere straf groter.

Praktijk

“Ik zit hier tijdelijk opgesloten. Het plan is om van hier naar een andere instelling te gaan. Ik zal schrik hebben als ik hier buitenkom. Toen ik de vorige keer naar huis mocht, had ik het moeilijk. Ik moest gaan werken. Ik dacht dat iedereen wist dat ik van Everberg en Mol kwam. Als je hier lang blijft en je moet dan naar buiten in al die drukte, krijg je schrik. Ik heb schrik dat het niet goed zal gaan en nu zeker niet. Toen ik hier de eerste keer was, was ik zestien. In Mol ben ik zeventien geworden. Het is nu nog erger omdat ik bijna achttien jaar ben. Ik zal zwaarder gestraft worden. Als ze me weer naar een gevangenis sturen, zal het een echte gevangenis zijn.”

“Over twee maanden word ik 18. Ze helpen me met mijn toekomst. Ze doen moeite. Er wordt samen beslist maar ja, wat als de jeugdrechter er anders over denkt? Na hier kunnen ze me nog altijd naar Brugge sturen.”

“Over zes weken ben ik 18 jaar. Ik moet nog 500 euro bijeen sparen. Hier is een tussenstap. Ik ga dan begeleid zelfstandig wonen.”

3 **Veroordeelden en niet-veroordeelden**

In principe worden veroordeelden gescheiden van niet-veroordeelden. Toch moeten jongeren in voorhechtenis, als ze dat willen, kunnen meedoen met de activiteiten van de veroordeelde jongeren.

Internationaal

In Everberg verblijven alleen nog niet-veroordeelde jongeren. De gemeenschapsinstellingen maken geen onderscheid. In de toekomstige federale detentiecentra verblijven uit handen gegeven jongeren in een aparte vleugel als ze veroordeeld zijn.

Nationaal en regionaal

4 **POS- en MOFjongeren**

Internationaal pleit men voor een scheiding tussen jonge daders en andere jongeren. Zitten ze toch samen, dan moeten de jonge daders op dezelfde manier behandeld worden als de andere jongeren.

Internationaal

In de gemeenschapsinstellingen zitten POS- en MOF-jongeren samen en worden ze op dezelfde manier behandeld. Zowel Everberg als de toekomstige federale detentiecentra nemen alleen MOF-jongeren op.

Nationaal en regionaal

De jongeren zelf beseffen dat sommige van hun leefgroepgenoten niet thuishoren in de instelling.

Praktijk

“Er zitten hier ook jongeren die anders zijn. Ze zijn hier omdat ze nergens anders terecht kunnen.”

“Ze hebben hier een verplichte opname. Daardoor zitten er hier ook meisjes die hier niet moeten zitten. Meisjes met psychische problemen of meisjes met moeilijke thuissituaties. Ik vind het erg dat die hier moeten zitten.”

5 Vreemdelingen en etnische minderheden

Internationaal

Jongeren met een vreemde nationaliteit moeten zoveel mogelijk op dezelfde begeleiding kunnen rekenen als andere jongeren. De diplomatieke of consulaire vertegenwoordiger wordt zo snel mogelijk geïnformeerd. De instelling maakt contact tussen de jongere en de vertegenwoordiger mogelijk. Ook als de jongere overleden is of nood heeft aan medische verzorging buiten de instelling, moet de diplomatieke of consulaire vertegenwoordiger geïnformeerd worden.

Daarnaast moet de jongere kunnen rekenen op extra onderwijs, extra contactmogelijkheden met de buitenwereld en extra juridische bijstand tijdens de uitwijzingsprocedure. Staat de uitwijzing van de jongere vast, dan probeert men contact op te nemen met de welzijnsdiensten van het land van herkomst.

Voor jongeren van etnische minderheden en taalminderheden vraagt de Raad van Europa extra scholing, bekwame vertalers en extra taallessen. Zoveel mogelijk moeten ze hun culturele gebruiken verder kunnen zetten. Artikel 30 van het kinderrechtenverdrag garandeert het recht op beleving van eigen cultuur en geloof.

Nationaal en regionaal

Artikel 69 van de Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden spreekt zich uitdrukkelijk uit over de bijzondere rechten waarop vreemdelingen moeten kunnen rekenen. Artikel 11 van het Huishoudelijk Reglement van Everberg zegt dat de jongere mag corresponderen met de diplomatieke of consulaire ambtenaar van het land van herkomst. Artikel 15 van het Decreet Rechtspositie garandeert de niet-begeleide minderjarige ondersteuning als hij informatie zoekt over zijn familieleden.

Artikel 12 van het Decreet Rechtspositie verzekert communicatie in een taal die voor de jongere begrijpelijk is. De Vlaamse Regering zal bepalen hoe dat recht voor anderstalige jongeren kan gelden. Tot nu toe is dat nog niet gebeurd.

Praktijk

In Everberg heeft ongeveer de helft van de jongeren de Belgische nationaliteit. In principe is het regime voor iedereen gelijk. Elke jongere moet een van de landstalen spreken. Een doelgroepenbeleid is er niet. In de lesuren proberen ze deze jongeren een taalbad te geven. In de praktijk is het niet altijd mogelijk om alleen in de landstalen te communiceren. Sommige jongere spreken helemaal geen Nederlands of Frans. Telefoneren ze met hun ouders, dan lukt het ook niet altijd om Nederlands of Frans te spreken. Sommige ouders spreken geen Nederlands.

“Ik bel één keer per week naar mijn moeder. Zij tikken het nummer in. Soms is de begeleider erbij. Normaal moeten we Nederlands spreken. Maar mijn moeder verstaat alleen Marokkaans.”

Zowel Everberg als de gemeenschapsinstellingen behelpen zich met pictogrammen, gebarentaal of roepen er een medewerker bij die de vreemde taal van de jongere spreekt. In principe mogen de jongeren niet tolken. In de praktijk gebeurt dat wel. Ze helpen elkaar en geven uitleg als een jongere de begeleider niet verstaat. Deze hulp wordt niet altijd in dank afgenomen.

“Ik ben al een keer op kamer ontmoeten. Er is hier een Franstalige jongen en die verstaat niet alles. Ik vertaal soms voor hem. Omdat ik Frans sprak, hebben ze me naar mijn kamer gestuurd, niet om wat ik zei. Soms vertaal ik ook voor een Marokkaanse jongen die geen Nederlands kan.”

Als een niet-begeleide jongere in de instelling aankomt, wordt actief naar de voogd van de jongere gezocht. Heeft de ouder van een jongere geen vast adres, dan gaat men toch actief op zoek naar de ouder. De instelling laat toe dat ouders die illegaal in België verblijven hun zoon of dochter bezoeken.

“Ik ben hier al vier maanden. Mijn moeder is al drie keer op bezoek gekomen. Mijn moeder heeft geen officieel adres. Ze hebben inspanningen gedaan om met mijn moeder in contact te komen.”

“Pas na zes maanden zag ik mijn ouders terug. Ik had toen graag meer bezoeken na elkaar gehad. Ook dan kreeg ik maar twee uur voor bezoek. Nu komen ze elke zondag met de bus op bezoek. Mijn ouders mogen eigenlijk niet in België zijn.”

6 Advies

— De scheiding tussen meerder- en minderjarigen is vanuit internationaal oogpunt niet absoluut. Bijvoorbeeld in het belang van de minderjarige kan men van de scheiding afwijken. Ook volgens de interne regelgeving kunnen oudere minderjarigen in sommige gevallen samen geplaatst worden met jongvolwassenen.

De jongeren zelf staan dubbel tegenover hun meerderjarigheid. Enerzijds biedt het ze nieuwe kansen. Anderzijds wordt het menens. De rechter kan bij een volgende zware misstap beslissen dat ze naar een gevangenis voor volwassenen moeten.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit ervoor dat het beleid rond de scheiding tussen meerder- en minderjarigen ook aandacht schenkt aan het belang van de jongvolwassene. Is het in het belang van minderjarigen en jongvolwassenen om het – zoals in Tongeren – te moeten stellen met verouderde infrastructuur in vergelijking met sommige nieuwe gevangenissen voor volwassenen?

— Jongens en meisjes worden volgens de internationale regelgeving het best gescheiden, behalve als samenvoegen in hun belang is. Stereotiepe bezigheden of activiteiten worden het best vermeden.

De scheiding tussen jongens en meisjes wordt gerespecteerd. De jongeren getuigen niet over stereotiepe bezigheden of activiteiten. Wel bestaat het onderwijsaanbod uit stereotiepe richtingen. Zoals eerder gesteld (zie 4.7) pleit het Kinder-

rechtencommissariaat voor meer betrokkenheid van het departement Onderwijs. Samen met het departement Onderwijs kunnen de instellingen nagaan hoe ze het best een zo divers mogelijk onderwijsaanbod waarmaken.

— In Everberg verblijven alleen nog niet-veroordeelde jongeren. In de gemeenschapsinstellingen verblijven zowel veroordeelde en niet-veroordeelde jongeren als POS- en MOF-jongeren. Internationaal pleit men voor scheiding tussen veroordeelden en niet-veroordeelde en tussen jonge ouders en andere jongeren. Ook de jongeren zelf zijn er gevoelig voor dat jongeren bijvoorbeeld door hun thuiscontext in de instelling zitten.

Bijna elk jaar stellen verschillende parlementsleden vragen over het samenvoegen van verschillende groepen jongeren. Ook het Kinderrechtencommissariaat vraagt een evaluatie van de regeling in de gemeenschapsinstellingen en de privévoorzieningen.

— Internationaal vraagt men bijzondere aandacht voor jonge vreemdelingen en voor jongeren van een etnische minderheid. Ze moeten bijvoorbeeld bijgestaan worden in asielprocedures, en ze moeten kunnen rekenen op extra scholing en op bekwame vertalers.

In de interne regeling staat erg weinig over bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen. Zo zegt de formele regelgeving niets over de bijstand van de Dienst Voogdij aan niet-begeleide jongeren.

Toch betekent het gebrek aan regelgeving niet dat de instellingen geen inspanningen doen. Ze werken bijvoorbeeld met pictogrammen of gaan actief op zoek naar de voogd van de niet-begeleide jongere. Anderzijds getuigen de jongeren wel dat ze in de ene instelling een van de landstalen, en in de andere instelling alleen maar Nederlands mogen spreken. Ook vertellen ze over de moeilijkheden die het taalbeleid met zich meebrengt. Sommige ouders spreken alleen maar Marokkaans. Als ze tolken voor een jongere met een vreemde nationaliteit, riskeren ze een sanctie.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor betere ondersteuning van de instellingen in het uitbouwen van bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen. Net zoals in de samenleving groeit ook in de instellingen de diversiteit aan nationaliteiten en talen. Ondersteuning door experts in de uitbouw van het taalonderwijs en het taalbeleid van de instellingen moet prioritair aangepakt worden.

14

Hoofdstuk

**Inspectie
supervisie
en monitoring**

1 Belang van **regelmatige inspectie**

Internationaal

Verschillende internationale standaarden benadrukken het belang van regelmatige inspecties en controles door onafhankelijke instanties.

Het is wenselijk dat instellingen regelmatig geïnspecteerd worden door de overheid en door een onafhankelijk orgaan zoals een comité van rechters. Daarnaast laten de staten ook het liefst humanitaire of andere organisaties toe.

De inspecteurs van de overheid behoren niet tot de administratie van de instelling. Ze gaan na of de nationale en internationale regelgeving nageleefd wordt. Op eigen initiatief en onaangekondigd kunnen ze inspectiebezoeken afleggen. Ze hebben toegang tot alle documenten en kunnen met iedereen spreken. De arts van het inspectieteam inspecteert infrastructuur, hygiëne, huisvesting, voeding, lichaamsbeweging, medische dienstverlening en alle andere zaken die de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de jongere bepalen. De inspecteurs rapporteren over hun bevindingen. Waar nodig maken ze aanbevelingen. Stellen ze wantoestanden vast, dan worden die meegedeeld aan de bevoegde instantie voor onderzoek en vervolging.

Het onafhankelijk orgaan kan klachten ontvangen en acties ondernemen om de instelling te inspecteren. Het focust vooral op de dwang- en tuchtmaatregelen en andere restrictieve handelingen. Minderjarigen hebben rechtstreeks toegang tot de leden van dat onafhankelijke orgaan. Alle vaststellingen worden openbaar gemaakt.

Nationaal en regionaal

De gemeenschapsinstellingen hebben geen bijzondere inspectie. Voor de privévoorzieningen voorziet de overheid inspectie. Zij worden geïnspecteerd door het Agentschap Inspectie Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand voorziet wel een regelmatig bezoek aan de geplaatste jongere door de consulent van de sociale dienst bij de jeugdrechtbank. Artikel 37 van de Jeugdwet spreekt van een bezoek aan de MOF-jongeren door de rechter of de sociale dienst als de plaatsing in een gemeenschapsinstelling langer dan 15 dagen duurt. Artikel 74 van de Jeugdwet bepaalt dat de jeugdrechter minstens twee keer per jaar elke minderjarige bezoekt die door hem geplaatst is. Het is niet duidelijk of de jeugdrechter tijdens zijn bezoek aan de jongere ook het mandaat heeft om de rol van onafhankelijk inspecteur te vervullen. Zoals gesteld voorziet het Besluit Leerplicht in de Gemeenschapsinstellingen een jaarlijkse controle door het departement Onderwijs.

Artikel 32 en 33 van het Samenwerkingsakkoord van Everberg stellen dat alle parlementsleden, mits de toelating van de bevoegde minister, persoonlijk contact kunnen hebben met de jongeren. Ook de Vlaamse en Waalse kinderrechtencommissarissen hebben toegang tot het centrum. Daarnaast wordt een Evaluatiecommissie opgericht die elk jaar de uitvoering van het Samenwerkingsakkoord en de werking van het centrum evalueert.

Hoewel de Jeugdwet bepaalt dat de jeugdrechter minstens twee keer per jaar elke minderjarige bezoekt die door hem geplaatst is, krijgen de jongeren in de praktijk amper bezoek van de jeugdrechter. Sommige jeugdrechters komen wel langs. Ze hebben dan een gesprek met de directie en de jongere. De jeugdrechter polst naar het welzijn van de jongere.

Eén jongere had zelf om een bezoek van zijn jeugdrechter gevraagd.

“Vorige week is mijn jeugdrechter langs geweest. Ik had behoefte om met haar te praten.”

Alle andere jongeren hadden nog geen bezoek gehad. Sommige jongeren zijn daar ook geen vragende partij naar. Voor hen is de jeugdrechter degene die oordeelt en beslist over de verlenging van hun maatregel.

“Mijn jeugdrechter is nog niet op bezoek geweest.”

“De jeugdrechter heb ik hier nog nooit gezien.”

“Hoe minder ik mijn jeugdrechter zie, hoe beter. Ik geef nog liever mijn schriftelijk akkoord.”

In de praktijk is het departement Onderwijs nog niet langs geweest in gemeenschapsinstellingen. Wel worden die geëvalueerd door de Interne Audit van de Vlaamse Gemeenschap en bijvoorbeeld de inspectie op brandveiligheid. Vóór de instellingen onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap vielen, werden ze geïnspecteerd door Justitie.

Het Comité ter Preventie van Foltering inspecteerde Everberg in 2005. Sinds de oprichting van Everberg is de uitvoering van het Samenwerkingsakkoord en de werking van het centrum nog maar één keer door een evaluatiecommissie geëvalueerd. De verslagen zijn niet openbaar gemaakt.

2 Advies

— De inspectie, supervisie en monitoring van de gemeenschapsinstellingen en van Everberg verloopt niet volgens de internationale vereisten. De gemeenschapsinstellingen worden noch in theorie, noch in praktijk geïnspecteerd door een overheidsinstantie en een onafhankelijke, externe instantie, zoals een comité van rechters. In principe moet het centrum in Everberg elk jaar geïnspecteerd worden door een Evaluatiecommissie. In de praktijk is dat nog maar één keer gebeurd.

Voor de privévoorzieningen voorziet de overheid inspectie. Die inspectie is formeel geregeld en vindt zijn toepassing in de praktijk. Ze ziet bijvoorbeeld toe op de toepassing van de rechten van jongeren zoals die in het Decreet Rechtspositie staan.

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt de correcte toepassing van de internationale vereisten voor inspectie, supervisie en monitoring. Tijdens de gedachte-wisseling over het Decreet van 7 maart 2008 over bijzondere jeugdbijstand verwoordden we al kritiek. Die kritiek blijft gelden. De gemeenschapsinstellingen worden nauwelijks onderworpen aan inspectie.

— Daarnaast pleiten we zoals eerder vermeld (zie 7.4) voor de oprichting van een Commissie van Toezicht met een bijhorende onafhankelijke instantie die gespecialiseerd is in de behandeling van klachten van jongeren. Een rechter zou op de behandeling van de klachten kunnen toezien en de Commissie voorzitten. Elk jaar zou de Commissie verslag kunnen uitbrengen.

15

Hoofdstuk

**Gebruikte
bronnen en
afkortingen**

1 Gebruikte afkortingen

CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
GKRB	gestructureerde kortdurende residentiële begeleiding
GRT	geïndividualiseerd residentieel traject
IB	individuele begeleider
JAC	jongerenadviescentrum
KV	kamerverblijf
MOF	als misdrijf omschreven feit
MPI	medisch-pedagogisch instituut
PB	penitentiair beampte
POS	problematische opvoedingssituatie
YAR	youth at risk

2 Gebruikte internationale standaarden

Beijing Rules: VN-Resolutie 40/33 van 29 november 1985 betreffende 'Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice'

BUPO-Verdrag: Internationaal Verdrag (VN) van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten

CPT-standaard: Compilatie van de inhoudelijke delen uit de algemene verslagen van het CPT (Comité ter Preventie van Foltering), CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006, Deel VI: Juveniles deprived of their liberty

CPT-Landenrapport 2002: CPT, Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique du 25 novembre au 7 décembre 2001

CPT-Landenrapport 2006: CPT, Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique du 18 au 27 avril 2005

CRK-Landenrapport 1995: Concluding observations van 20 juni 1995 ten aanzien van België, CRC/C/15/Add.38

CRK-Landenrapport 2002: Concluding observations van 23 mei 2002 ten aanzien van België, CRC/C/15/Add.178

Europees Sociaal Handvest: Herzien Europees Sociaal Handvest van 3 mei 1996

ECOSOC-Verdrag: Internationaal Verdrag van 19 december 1966 inzake economische, sociale en culturele rechten

ERJ: Aanbeveling van de Raad van Europa (2008)11 van 5 november 2008 'on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures'

EVRM: Europees Verdrag van 4 november 1950 voor de bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

GC 10: CRC, General Comment No. 10, CRC/C/GC/10, 25 april 2007, 'Children's Rights in Juvenile Justice'

Havana Rules: VN-Resolutie 45/113 van 14 december 1990 betreffende 'Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty'

IVRK: Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind (kinderrechtenverdrag)

PPDI: VN-Resolutie 43/173 van 9 december 1988 betreffende 'Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment'

Rec (2003)20: Aanbeveling van de Raad van Europa (2003)20 van 24 september 2003 'concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice'

Rec (2005)5: Aanbeveling van de Raad van Europa (2005)5 van 16 maart 2005 'on the rights of children living in residential institutions'

Rec (97)12: Aanbeveling van de Raad van Europa (97)12 van 10 september 1997 'on staff concerned with the implementation of sanctions and measures'

Rec 1741(2006): Aanbeveling van de Raad van Europa 1741(2006) van 6 november 2006 inzake 'social reintegration of prisoners'

Riyadh Guidelines: VN-Resolutie 45/112 van 14 december 1990 betreffende 'Rules for the Prevention of Juvenile Delinquency'

SMR: Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, resolutie van 31 juli 1957 en 13 mei 1977

Verdrag Tegen Foltering: Verdrag van 10 december 1984 tegen Foltering en Andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing

Vienna Guidelines: VN-Resolutie 1997/30 van 21 juli 1997 betreffende 'Guidelines for action on children in the criminal justice system'

3

Gebruikte nationale en regionale regelgeving

Besluit Bijzondere Jeugdbijstand 2009: Besluit Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 tot uitvoering van het decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand en het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid van 18 juli 2003, BS 2 maart 2009

Besluit Erediensten en moreel consulenten: Besluit Vlaamse Regering van 29 april 2005 tot regeling van de aanstelling van de bedienaars der erediensten en moreel consulenten bij sommige diensten van de Vlaamse Overheid, BS 28 juni 2005

Besluit leerplicht in gemeenschapsinstellingen: Besluit Vlaamse Regering van 27 juni 1990 waarbij de voorwaarden worden vastgesteld waaronder in bepaalde gemeenschapsinstellingen voor observatie en opvoeding en in onthaal- en oriëntatiecentra en in de observatiecentra, ressorterend onder de bijzondere jeugdbijstand aan de leerplicht kan worden voldaan, BS 3 augustus 1990

Besluit Onderhoudskosten en Bestemming Loon: Besluit Vlaamse Executive van 22 mei 1991 houdende vaststelling van de regels betreffende de bijdrage in de onderhouds-, opvoedings- en behandelingskosten van de jongeren en de bestemming van het loon toegekend aan de minderjarigen, BS 12 juli 1991

Decreet Bijzondere Jeugdbijstand 2008: Decreet van 7 maart 2008 betreffende de bijzondere jeugdbijstand, BS 15 april 2008

Decreet Klachtrecht: Decreet van 1 juni 2001 houdende toekenning van een klachtrecht ten aanzien van bestuursinstellingen, BS 17 juli 2001

Decreet Openbaarheid Bestuur: Decreet van 26 maart 2004 betreffende de openbaarheid van bestuur, BS 1 juli 2004

Decreet Rechtspositie Minderjarige (Decreet Rechtspositie): Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp,

BS 4 oktober 2004

Deontologische code gemeenschapsinstellingen: Deontologische code gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand, Jongerenwelzijn, 2009

Erkenningsbesluit Bijzondere Jeugdbijstand: Besluit Vlaamse Regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, BS 10 december 1994

Everbergbesluit: Koninklijk Besluit van 1 maart 2002 tot oprichting van een Centrum voor de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 1 maart 2002

Everbergwet: Wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 1 maart 2002 (derde uitg.)

Grondwet

Huishoudelijk Reglement van Everberg: Huishoudelijk Reglement van 6 juli 2006 van het centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 27 maart 2007

Huisregels Gemeenschapsinstellingen: Huishoudelijk Reglement Gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand, zonder datum, niet gepubliceerd

Jeugdwet: Jeugdbeschermingswet zoals van toepassing na de wijziging door de Wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006

M.O. 13 januari 1995: Ministeriële Omzendbrief van 13 januari 1995 met betrekking tot de gerechtelijke jeugdbescherming, BS 8 februari 1995

M.O. Jeugdwet 1/2006: Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2006 van 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 29 september 2006

M.O. Jeugdwet 1/2007: Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2007 van 7 maart betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 8 maart 2007

M.O. Jeugdwet 2/2007: Ministeriële Omzendbrief nr. 2/2007 van 7 maart betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 8 maart 2007

Ordonnantie inzake Hulpverlening aan jongeren: Ordonnantie van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van 29 april 2004 inzake hulpverlening aan jongeren, BS 1 juni 2004

Samenwerkingsakkoord Everberg: Samenwerkingakkoord van 30 april 2002 tussen de federale Staat, de Duitstalige Gemeenschap, de Franse Gemeenschappen en de Vlaamse Gemeenschap betreffende het gesloten centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 11 september 2002

Samenwerkingsakkoord Jeugdhulp: Samenwerkingsakkoord van 11 mei 2000 tussen de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie inzake hulpverlening aan jongeren, BS 3 april 2008

Samenwerkingsakkoord Jeugdwet herstelrechtelijk aanbod: Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de organisatie en de financiering van het herstelrechtelijk aanbod bedoeld in de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf om-

schreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, BS 29 juni 2007 (derde uitg.) en 13 juli 2007

Samenwerkingsakkoord Jeugdwet inwerkingtreding art. 7, 7°: Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de inwerkingtreding van artikel 7, 7° van de wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 13 juli 2007

Samenwerkingsakkoord Jeugdwet ouderstage: Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie betreffende de organisatie en de financiering van de ouderstage, zoals vastgelegd in de wet betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, BS 2 juli 2007 en BS 13 juli 2007 (intussen opgezegd)

Tongeren-besluiten: Koninklijk Besluit van 12 november 2009 tot oprichting van een gesloten federaal centrum voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 18 november 2009 en Ministerieel Besluit van 12 november 2009 houdende de organisatie van het gesloten federaal centrum voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd te Tongeren, BS 18 november 2009, zoals gewijzigd door Ministerieel Besluit van 31 maart 2010, BS 2 april 2010

Wetboek van Strafvordering

Wet Externe Rechtspositie Gedetineerde: Wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, BS 15 juni 2006

Wet Interne Rechtspositie Gedetineerden: Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005

Wet Leerplicht: Wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, BS 6 juli 1983

Wet Openbaarheid Bestuur: Wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, BS 30 juni 2004

Wet Politieambt: Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, BS 22 december 1992

Wet Verwerking Persoonsgegevens: Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, BS 18 maart 1993

Colofon

Kinderrechtencommissariaat, dossiers
Binnen(ste) buiten. Rechtswaarborgen voor minderjarigen in detentie doorgelicht
April 2010

Auteurs

Leen Ackaert
Marjan Rom

Redactie

Leen Ackaert
Hilde Cnudde
Marjan Rom
Inge Schoevaerts
Bruno Vanobbergen

Eindredactie

Mark Van Bogaert

Concept & Vormgeving

Funcke & Co

Foto cover

Wouter Van Vaerenbergh

Druk

Drukkerij Artoos

Verantwoordelijke uitgever

Bruno Vanobbergen
Kinderrechtencommissaris
Leuvenseweg 86
1000 Brussel

ISBN-NUMMER: 9789077021187

Wettelijk Depotnummer: D/2010/9680/1

NUR: 740, 821

Hoe is het gesteld met de rechten van minderjarigen in de jeugdgevangenissen en de gemeenschapsinstellingen? Voldoen België en Vlaanderen aan de internationale regelgeving over de detentie van minderjarigen? Wat gebeurt er achter de muren? Hoe beleven de jongeren zelf hun vrijheidsberoving?

Binnen(st)en buiten belicht de positie en de beleving van jongeren in detentie. Het dossier toetst de interne regelgeving van de instellingen aan de internationale rechtsnormen. Jongeren getuigen hoe ze in detentie hun recht beleven op onderwijs, gezondheid, vrije tijd en menswaardige behandeling. Gesprekken met jongeren en directies leggen knelpunten bloot. Voor elke rechtswaarborg formuleert het Kinderrechtencommissariaat standpunten en aanbevelingen.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00

fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be

www.kinderrechten.be

